

”ETTÄ KAIKKI NE RAHANSA VOI MENETTÄÄ, MUTTA KOSKAAN EI SAA
SITÄ LAPSUUTTA TAKAISIN”

- Kotiäitiyden tarkastelua arjen, valinnan ja hyvinvoinnin näkökulmasta

SONJA VUORELA

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön pro gradu –tutkielma

Lokakuu 2017

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA: POLTTOPISTEESSÄ KOTIÄITIYS	3
2.1 Suomalainen perhevapaajärjestelmä pähkinäkuoressa	3
2.2 Historiallinen katsaus	4
2.3 Ajankohtainen keskustelu	9
2.4 Aikaisempi tutkimus	12
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODOLOGINEN VIITEKEHYS	13
3.1 Institutionaalinen etnografia ja jokapäiväisen elämän käsite	14
3.2 Elämänpolitiikka ja DIY-toimijat	16
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	18
4.2 Aineisto ja sen analyysi	19
4.2.1 Tutkimusaineisto ja sen hankinta	19
4.2.2 Haastatteluni aineistona	23
4.2.3 Fenomenologis-hermeneuttinen ja etnografinen tutkimusote	26
4.2.4 Analyysimenetelmästä	28
4.3 Tutkimuksen eettisyys	29
5. TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
5.1 Arki - ”Ruokaa ja siivoan, ja vähän omia juttuja”	32
5.2 Kotiäitiysvalinta	40
5.2.1 Oma halu valinnan taustalla	40
5.2.2 Puolison merkitys valinnan taustalla	44
5.2.3 Puolison perhevapaat	45
5.2.4 Lasten tarpeet ja ominaislaatu valinnan taustalla	47
5.2.5 Valinnasta ja ajautumisesta	50
5.3 Tulevaisuus	53
5.3.1 Opinnot ja suhde työhön	54
5.3.2 Työllistymiseen liittyvät suunnitelmat	56
5.3.3 Työstä ja työmarkkinoista	58
5.3.4 Talous ja sen tulevaisuus	62
5.4 Tuen tarve	65
5.5 Kotiäitiys hyvinvoinnin ja riskien näkökulmasta	68
5.5.1 Hyvinvoinnin elementtejä kotiäitiydessä	69
5.5.2 Riskejä kantavia elementtejä kotiäitiydessä	72
6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	73

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

VUORELA, SONJA: ”Että kaikki ne rahansa voi menettää, mutta koskaan ei saa sitä lapsuutta takaisin” - Kotiäitiyden tarkastelua arjen, valinnan ja hyvinvoinnin näkökulmasta

Pro gradu -tutkielma, 90 s., 3 liites.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Hannele Forsberg
Lokakuu 2017

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan kotiäitiyttä arjen, valinnan, uhkien ja hyvinvoinnin kysymyksenä. Kiinnostuksen kohteena ovat sekä kotiäitien omat kokemukset että näitä kokemuksia raamittavat yhteiskunnalliset rakenteet ja diskurssit. Julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa kotiäitiyteen yhdistetään usein erilaisia työmarkkina-asemaan, sukupuolten välisiin suhteisiin ja tasa-arvoon sekä taloudelliseen asemaan liittyviä uhkia ja riskejä. Kotiäitiyttä on tarkasteltu vain vähän äitien kokemuksina tai erilaisista lasten näkökulmista käsin.

Teoreettis-metodologisena viitekehyksenä toimii institutionaalinen etnografia, jota tässä tutkielmassa on käytetty jossain määrin epätyypillisesti haastatteluaineiston tutkimiseen. Teoreettis-metodologinen viitekehys on valittu siten, että sen avulla voidaan tarkastella yksilön ja yhteiskunnan välisiä suhteita erityisesti naisten näkökulmasta. Institutionaalisen etnografian ajatuksia yksilöllisten kokemusten ja rakenteiden välisestä vuoropuhelusta on täydennetty elämänpolitiikkaan liittyvällä valinnan käsitteellä sekä Simon Duncanin ajatuksilla valintojen *bricolage*-luonteesta, käytännöllisyydestä ja sidoksisuudesta traditioon.

Tutkimusaineisto koostuu kahden pitkään kotona olleen kotiäidin teemahaastattelusta. Haastatteluissa on syvähaastattelun piirteitä. Haastattelut ovat rakentuneet arjen, kotiäitiysvalinnan ja tulevaisuuden teemojen ympärille. Teemojen valinta on noussut halusta tarkastella kotiäitien omia kokemuksia suhteessa kotiäitiyteen liitettyihin uhkiin. Aineiston analyysissä on käytetty teorialähtöistä sisällönanalyysia. Valittujen teemojen lisäksi aineistosta on analyysissä nostettu esiin (koti)äitiyteen liittyvän tuen tarve. Osana analyysia on myös eritelty kotiäitiyden hyvinvoinnin ja riskien elementtejä.

Tutkimus osoittaa äitien valinnoissa olevan aineksia monista eri lähteistä: elämänhistoriasta ja sen myötä syntyneistä malleista, kulttuurisista kuvista ja malleista, rakenteiden synnyttämistä mahdollisuuksista sekä reaktioista yhteiskunnan perheeseen ja sen jäseniin kohdistuviin vaatimuksiin. Valinnat muotoutuvat eräänlaisiksi kudelmiksi (*bricolage*) uutta ja vanhaa, totunnaista, traditiota ja modernia.

Äidit näyttävät käyttävän traditiota ja ympäröivää institutionaalista maastoa, rakenteita ja kulttuurisia malleja luovilla tavoilla omien elämänratkaisuidensa rakentamiseen. Ratkaisut voivat tarjota mahdollisuuden hyvinvoinnin kokemukseen. Perhepolitiikan tulisi tukea tätä ratkaisujen monimuotoisuutta. Aineiston valossa kotiäitiyteen liittyvät uhkat ja riskit näyttävät monisyisemmiltä kuin kirjallisuudessa yleensä esitetään. Sosiaalityön kannalta sekä hyvinvoinnin että riskien elementtien tunnistaminen on oleellista.

Asiasanat: kotiäitiys, arki, hyvinvointi, elämänpolitiikka, institutionaalinen etnografia

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

VUORELA, SONJA: "So that you can lose all your money, but you can never get the childhood back" - Mothers at home in perspectives of everyday life, choice and well-being

Master's Thesis, 90 pages, 3 appendix pages
Social Work
Supervisor: Hannele Forsberg
October 2017

This master's thesis examines stay-at-home-motherhood as a matter of everyday life, choice, threats and well-being. The stay-at-home-mothers' personal experiences and social structures and discourses framing their experiences are the main points of interest in this study. Social science research and public debate often relates many threats and risks to mothers staying at home, for instance when it comes to mothers' financial position, their position in labour market and gender relations and equality. Mothers' own experiences or children's different perspectives have rarely been research interests.

Institutional ethnography forms the theoretical and methodological framework for this study, and unlike usual, it is used with interview data. With the theoretical and methodological framework it's possible to examine the relationship between an individual and social structures especially in women's perspective. In this master's thesis, the idea of dialogue between social structures and individual experience in institutional ethnography is supplemented both with the idea of choice in life politics and Simon Duncan's idea of *bricolage* where pragmatism and tradition are seen as sources of life choices and also as means to adapt to changing situations.

Research data consists of theme interviews of two mothers who have stayed at home for a relatively long time. The interviews have features of the in-depth interview. The interviews were built around the themes of everyday life, future and choice of staying at home instead of going to work or study. The themes were chosen to enable the observation of the relationship between the mothers' own experiences and the threats related to them. Data was analysed with theory-based content analysis. During the analysis, the need of support was also brought up to discussion as a new theme. As part of the analysis, the elements of well-being and risk were specified as well.

Research shows that there are many sources in mothers' choices: life history and patterns formed of it, cultural images and patterns, the opportunities created by the structures and reactions to the demands that society targets to families and family members. The choices are shaped in some form of *bricolage*, a patchwork quilt, consisting of new and old, habitual, tradition and modern.

Mothers seem to use tradition and institutional terrain, social structure and cultural models in many creative ways to build their own life solutions. These life solutions may offer an opportunity for well-being. Family politics should support the diversity of these solutions. In the light of the data used in this study, the threats and risks seem more complex as they are usually presented in research literature. For social work, the identification of the elements of well-being and risks is essential.

Index terms: mothers at home, everyday life, well-being, life politics, institutional ethnography

1. JOHDANTO

Kiinnostukseni kotiäitiyttä, lastenhoitoratkaisuja ja perhepolitiikkaa kohtaan nousee 2000-luvun alun vilkkaasta perhepoliittisesta keskustelusta ja samaan aikaan alkaneista omista kokemuksistani äitinä, kotiäitinä ja yhteiskuntatieteiden opiskelijana. Tuota 2000-luvun taitteen keskustelua leimasi voimakas kahtiajakautuminen: toisaalla iloittiin syvästi mahdollisuudesta hoitaa lapset kotona, toisaalla oltiin vakavasti huolissaan pitkien kotonaolojaksojen vaikutuksista äiteihin ja heidän tulevaisuuteensa sekä perheen sisäiseen työnjakoon (ks. esim. Lammi-Taskula 2004a ja Takala 2000).

Kotihoitokysymys on pysynyt julkisessa keskustelussa oikeastaan koko 2000-luvun ajan nousten aina aika ajoin enemmän pinnalle. Kotihoitoa koskeva keskustelu on käsitelty usein kotihoidon tukeen liittyviä naisansoja eli sitä, mitä haittoja pitkä kotonaolo aiheuttaa naisille (Rissanen 2012, 155). Jonkinlaisen alkusysäyksen viimeisimmälle keskusteluaallolle antoi Perussuomalaisten silloisen puheenjohtajan Timo Soinin poleeminen kannanotto blogissaan kotiäitiyden puolesta kesällä 2016 (Soini 2016). Keskustelu on käynyt siitä lähtien vilkkaana myös keväällä 2017 pidettyjen kuntavaalien ansiosta, ja varmasti myös jatkuu vilkkaana hallituksen ilmoitettua juuri perhevapaaudistushankkeen valmistelun käynnistämisestä (Yle 31.8.2017).

Miksi kotiäitiyteen (ja -isyyteen) liittyvät kysymykset ja ideologiat sitten ovat yhteiskuntapoliittisesti kiinnostavia ja tutkimuksellisesti tärkeitä, ja miksi olen niistä itse kiinnostunut? Ensinnäkin kotiäitiys ja kotihoito liittyvät monenlaisiin yhteiskuntaelämän keskeisiin (arvo)kysymyksiin: naisten ja lasten paikkaan, sukupuolten tasa-arvoon, työelämän vaatimuksiin ja työnteon ehtoihin, ansiotyön ja kotityön merkityksiin yhteiskunnassa, valtion tehtävään, hoivatyön arvostukseen jne. (Sipilä ym. 2012, 8–9). Lisäksi lasten hoitoon liittyvät kysymykset liittyvät olennaisesti myös kysymyksiin naisten ja miesten välisistä suhteista, äitiydestä ja isyydestä, sukupuolesta ja sen olemuksesta ja kaikkia edellä mainittuja määrittävistä tekijöistä (ks. myös Repo 2009, 230). Kotiäitiyden kautta päästään myös kosketuksiin monien mielenkiintoisten teemojen, kuten valinnanvapauden käsitteen, kanssa. E erityisen mielenkiintoisen kysymyksen kotiäitiydestä tekee sen liittyminen kysymykseen yksilön ja yhteiskunnan, toimijan ja rakenteen välisestä suhteesta.

Yhteiskuntapoliittisen ulottuvuutensa lisäksi kiinnostukseni kotiäitiyttä kohtaan nousee myös omista kokemuksistani. Olen ollut kahdeksan vuoden ajan kotiäiti (tosin jonkin aikaa kotiäitiyden ohessa opintoja tehden) ja sen jälkeen jo yhtä pitkän ajan työssäkäyvä äiti. Olen sekä hoitanut

esikoiseni kotona lähes koko ajan esikouluikäni asti että laittanut kuopukseni puolitoistavuotiaana hoitoon. Lisäksi olen ollut kahteen otteeseen yhteensä yli vuoden ajan perheen ainoa työssäkäyvä jäsen puolison ollessa vanhempain- ja opintovapailta. Kotiäitiyteni keskelle sijoittui myös perheemme muutto pääkaupungista maaseudulle ruuhka-Suomen ulkopuolelle. Kaikki nämä erilaiset, vaihtelevat kokemukset ovat tarjonneet mielenkiintoisen mahdollisuuden tarkkailla koti- ja ansioäitiyttä ja niiden ehtoja erilaisissa (elämän)tilanteissa ja elinympäristöissä.

Ehkä näiden omien kokemustenikin värittämänä näen kotiäitiyden liittyvän edellä kuvattujen arvo- ja toimijuuskysymysten lisäksi olennaisesti myös sosiaalityön ytimessä olevaan hyvinvoinnin käsitteeseen, ja pidän sitä siksikin kiinnostavana tutkimusaiheena. Kotiäitiyteen ja hyvinvointiin kytkeytyvät kysymykset muun muassa elämänhallinnasta, arjesta ja sen mielekkyydestä, perhe-elämän järjestymisestä, avun ja tuen tarpeista sekä vanhemmuuden sidoksisuudesta aiempaan elämänhistoriaan. Muistan edelleen elävästi hetken, kun ymmärsin ensimmäistä kertaa, miten paljon monien yhteiskuntatieteilijöiden näkemykset poikkesivat omista hyvinvoinnin kokemuksistani kotiäitinä. Elin omasta mielestäni siihenastisen elämäni parasta ja mielekkäintä aikaa osittain opiskelevana kotiäitinä, kun havaitsin, että tilanteeni olikin useiden alani tutkijoiden mielestä suorastaan vaarallinen: kotiäitinä olinkin (vieläpä aivan tietämättäni!) ollut alistettu, epäitsenäinen, sementoimassa sukupuolten välistä työnjakoa perinteiseksi ja lisäksi vaarassa syrjäytyä lopullisesti työelämästä jo aivan työurani alkutaipaleella.

Olen käsitellyt kotiäitiyttä aiemmin vuonna 2005 valmistuneessa sosiaalipolitiikan alan kandidaatintutkielmassani. Tuossa työssä kävin läpi naisen ja lapsen paikan historiaa, suomalaista sukupuolisopimusta sekä päivähoito- ja kotihoitojärjestelmien syntyä, ja arvelin kotiäitiyttä moniäänisemmäksi kuin miltä se julkisuudessa vaikuttaa. Työssä päädyin kehittämään tämän moniäänisyyden ilmentymänä erilaisia kotiäitityyppejä tutkimuskirjallisuuden ja omien kokemusteni ja havaintojeni pohjalta sekä pohdin kotiäitiyttä jälkimodernin yhteiskunnan elämänvalintojen kentässä. (Vuorela 2005.) Kandidaatintutkielma toimii tämän tutkielmani taustamateriaalina.

Tässä tutkielmassa olen halunnut tutkia kotiäitiyttä nimenomaan valintana ja omakohtaisina kokemuksina. Kiinnostukseni on suuntautunut erityisesti jo mainittuun toimijuuden ja rakenteen väliseen suhteeseen. Tutkielmani aluksi käyn tiivistetysti läpi suomalaisen perhevapaajärjestelmän, koska tuo järjestelmä antaa käytännön puitteet kotihoitoa koskeville ratkaisuille. Sen jälkeen luon historiallisen katsauksen nykyisen järjestelmän synnyn taustoihin. Katsaus valottaa hoivaan liittyviä

yhteiskuntapoliittisia pyrkimyksiä ja auttaa ymmärtämään paremmin nykyisiä kehityssuuntia. Historia luo myös taustan nykykeskustelulle, jota tämän jälkeen valotan. Sen jälkeen tunnistan nykykeskustelusta ja siinä vallitsevasta puheilmastosta erilaisia ajassamme olevia diskursseja ja käyn läpi kotiäitiyttä käsittelevää ajankohtaista tutkimusta.

Tutkimuksen teoreettis-metodologista viitekehystä käsittelevässä osiossa otan kantaa siihen, millaista teoreettista ajattelua yhteiskunnan ja yksilön sekä rakenteen ja toimijuuden välisestä suhteesta olen tutkimuksessani hyödyntänyt. Katselukulmani olen valinnut siten, että voin tarkastelussani huomioida naisten erityiset kokemukset. Teoreettis-metodologisena viitekehyseni käytän institutionaalista etnografiaa (Smith 1987) ja elämänpolitiikkaan liittyvää valinnan käsitettä (Saaristo & Jokinen 2004) täydennettynä Simon Duncanin (2011) ajatuksilla valintojen sidoksisuudesta traditioon. Analyysiosiossa käyn läpi aineistoani tuon teoreettisen ajattelun ja tutkimuskirjallisuuden valossa. Analyysini on muotoutunut arjen, valinnanvapauden ja tulevaisuuden teemojen ympärille, joiden yhteydessä tarkastelen aineistoa myös suhteessa työelämään, kotitöihin ja (koti)äitiyden tuen tarpeisiin. Lopuksi tarkastelen kotiäitiyttä lyhyesti myös hyvinvoinnin ja riskien kannalta. Näiden jälkeen vedän vielä joitakin johtopäätöksiä tutkimukseni pohjalta.

2. POLTTOPISTEESSÄ KOTIÄITIYS

2.1 Suomalainen perhevapaajärjestelmä pähkinäkuoressa

Suomalainen perhevapaajärjestelmä koostuu tällä hetkellä vanhempainvapaista sekä lasten hoidon tuista. Vanhempainvapaat puolestaan koostuvat äitiysvapaasta, isyysvapaasta, vanhempainvapaasta ja osittaisesta hoitovapaasta. Äitiysvapaa alkaa vähintään 50 päivää ja viimeistään 30 päivää ennen lapsen laskettua aikaa ja kestää 105 arkipäivää eli noin viisi kuukautta. Äitiysvapaan jälkeen alkaa vanhempainvapaa. Vanhempainvapaata voi käyttää joko äiti tai isä, ja vanhemmat voivat myös vuorotella vapaan käytössä. Vanhempainvapaan kesto on 158 arkipäivää eli hieman yli seitsemän kuukautta. Isyysvapaan kesto on 54 arkipäivää eli noin yhdeksän viikkoa. Isä voi käyttää vapaasta 1-18 arkipäivää yhtä aikaa äidin ollessa äitiys- tai vanhempainvapaalla ja loput vapaapäivistä vanhempainvapaakauden jälkeen. Tällöin puhutaan niin sanotusta isäkuukaudesta. (Kela 2017.)

Vanhempainvapaakausien päättyessä lapsi on noin yhdeksän kuukauden ikäinen. Tämän jälkeen lapsen hoito voidaan järjestää eri tavoin: kunnallisessa päivähoidossa, yksityisessä päivähoidossa tai kotona. Mikäli lasta hoidetaan kotona, voidaan alle 3-vuotiaasta lapsesta maksaa kotihoidon tukea. Kotihoidon tuessa ei edellytetä, että vanhempi hoitaa lasta, vaan hoitaja voi olla vanhempien lisäksi vanhemman kanssa asuva puoliso, lapsesta huolehtiva muu henkilö tai palkattu hoitaja. Sen sijaan ehdottomana edellytyksenä on, ettei lapsi ole kunnallisessa päivähoidossa. Kotihoidon tuki koostuu hoitorahasta, perheen tuloihin sidotusta hoitolisästä ja mahdollisesta kotikunnan maksamasta kuntalisästä. Hoitorahan määrä vuonna 2017 on yhdestä alle 3-vuotiaasta lapsesta 338,34 €/kk, muista perheen alle 3-vuotiaista lapsista 101,28 €/kk ja yli 3-vuotiaista mutta alle kouluikäisistä lapsista 65,09 €/kk. Hoitolisän määrä on enintään 181,07 €/kk. Kuntalisän määrä vaihtelee kunnittain, eivätkä kaikki kunnat maksa sitä lainkaan. (Kela 2017.)

Osa-aikatyötä tekevä vanhempi voi saada lasten hoidon tukea joko joustavan hoitorahan tai osittaisen hoitorahan muodossa. Joustavaan hoitorahaan ovat oikeutettuja vanhemmat, jotka työskentelevät enintään 30 tuntia viikossa ja hoitavat lopun aikaa alle 3-vuotiasta lasta. Joustavaa hoitorahaa voidaan maksaa myös kummallekin vanhemmalle, jos molemmat ovat lyhentäneet työaikaansa ja hoitavat lasta eri aikoina. Joustavan hoitorahan määrä vaihtelee viikoittaisten työtuntien mukaan ja on 160,80 €/kk tai 241,19 €/kk. Osittaista hoitorahaa maksetaan 1. ja 2. luokalla olevan lapsen vanhemmalle, joka on lyhentänyt työaikaansa lapsen hoidon vuoksi enintään 30 tuntiin viikossa. Osittaisen hoitorahan määrä on 96,89 €/kk. (Kela 2017.)

2.2 Historiallinen katsaus

Isällä on, äidillä on, kummallakin on työ.

Heille se on tarpeellinen, jotta perhe syö.

M. A. Numminen (1973)

Tässä luvussa luon katsauksen naisten, miesten ja lasten paikkojen historiaan, koska historia auttaa ymmärtämään paremmin nykyistä keskustelua. Historiallinen katsaus tuo myös hyvin esiin erilaiset ideologiat ja yhteiskuntapoliittiset pyrkimykset, joiden ristipaineessa lasten hoivakysymyksestä keskustellaan. Tässä historiallisessa katsauksessa olen erityisesti käyttänyt avuksi aiempaa kandidaatintutkielmaani.

Historian valossa kysymys kotiäitiydestä tai ylipäänsä ajan jakautumisesta kodin ja työn välillä on suhteellisen uusi, sillä ennen teollistumista sekä miehet että naiset työskentelivät pääasiassa maatalouden parissa kotipiirissä (Jallinoja 1979, 17; Markkola 1990, 349), jossa tapahtui sekä tuotanto että uusintaminen. Itse asiassa ”kotiä” ei nykyisessä mielessä edes ollut ennen teollistumisen myötä tapahtunutta julkisen ja yksityisen alueen eriytymistä (Salmi 1991, 50). Tätä ennen koti oli paikka, jossa asuttiin, syötiin, nukuttiin, työskenneltiin ja vietettiin vähäinen vapaa-aika. Vasta kun työpaikat teollistumisen myötä siirtyivät kodin ulkopuolelle ja tuotanto alkoi eriytyä uusintamisesta, vaikeutui perheen ja leivän hankkimisen yhdistäminen (Markkola 1990, 354). Enää lapset eivät voineetkaan olla siellä, missä työ tehtaassa, tai joidenkin kohdalla toimistossa, oli.

Tuotannon ja uusintamisen eriytymiseen liittyi palkkatyön käsitteen uudenlainen määrittely, jolla on historioitsija Pirjo Markkolan mukaan ollut kauaskantoisia seurauksia nimenomaan naisille ja naisten työn arvostukselle. Työstä tuli jotain, jota tehtiin kodin ulkopuolella, eikä kotitaloustyötä enää laskettu työksi. Tärkeäksi työn määritelmäksi tuli se, että siitä maksettiin. (Markkola 1990, 352.) Palkkatyön uudelleenmäärittelyn yhteydessä tapahtui myös naisten ja miesten maailmojen eriytyminen naisten feminiiniseen yksityiseen kodin maailmaan ja miesten maskuliiniseen julkiseen maailmaan (Sulkunen 1987, 162–164, 172). Tästä jaosta juontanee kotityön ja kotitöiden, ja samalla naisten ja heidän työnsä, näkeminen ”toisena” ja vähempiarvoisena, vain yksityiseen elämänpiiriin kuuluvana. Palkkatyö onkin monesti nähty etenkin Pohjoismaissa ehtona naisen vapautumiselle tästä toiseudesta. Vasta työtä tehdessään nainen saattaa todellisesti toteuttaa itseään; äitiys ja sen mukana tuleva naisen perinteinen taakka sen sijaan sinetöi naisen kohtalon toiseksi ja miehelle alistaiseksi. (Jokinen & Saaristo 2006, 205–214; Nätkin 1991, 21; Marin 1994, 119; Ollila 1990, 335–336.)

1900-luvun alussa alkanut teollistuminen ja samalla naisten palkkatyöllistyminen kiihtyivät erityisesti Toisen maailmansodan jälkeen. Sota vahvisti naisten työmarkkina-asemaa, koska sodan aikana naisten oli työvoimana korvattava rintamalla olevat miehet. (Rantalaiho 1994, 24.) 1950-luvun naisten palkkatyöllistymiseen vaikutti myös Suomen teollistumisen, kaupungistumisen ja palveluvaltaistumisen poikkeuksellinen nopeus. Voimakas muuttoliike kaupunkiin, elinkustannusten nousu, asuntopula ja asuntojen hintojen nousu pakottivat naisetkin ansiotyöhön. Lisääntyvät palveluelinkeinot ja kasvava julkinen sektori työllistivät lähinnä naisia. Suurin osa työpaikoista syntyi juuri naisia työllistäneelle hoito- ja kasvatusalalle. Ansiotyö ja naisten taloudellisesti melko itsenäinen asema alkoivat vakiintua. (Räsänen 1982, 24.) Naiset siis näyttävät

tuolloin ikään kuin siirtyneen yksityisestä kodin piirissä tapahtuneesta uusintamistyöstä ainakin jossain määrin julkisella areenalla tapahtuvaan uusintamiseen.

Rinnan palkkatyöllistymisen ja teollistumisen kanssa kehittyi porvarillisen naisliikkeen piirissä myös toisenlainen käsitys kodista ja naisen paikasta. Tässä naisten ja miesten maailmojen eriyttämisen ideologiassa yksityisestä kodista tehtiin naisten maailma ja julkisesta työstä miesten maailma. (Sulkunen 1987, 162–164.) Naisen tehtäväksi tuli kodin ja lasten hoitaminen, miehen tehtävänä taas pidettiin perheen elättämistä (Markkola 1990, 355). Mieselättäjäysmallin juurruttaminen Suomeen ei kuitenkaan onnistunut, sillä pientilavaltaisessa Suomessa naisten työvoimaa tarvittiin maataloilla ja tehtaissa (Anttonen 1994, 210). Silti vielä 1950-luvulla palkkatyöllistymiskehityksen rinnalla vaikutti ideologia, joka pyrki vahvistamaan eurooppalaisen mallin mukaista mieselättäjäyyttä ja kotiäitimallia myös Suomeen (Rantalaiho 1994, 24; Nupponen 1968, 46–47).

Käsitettä sukupuolisopimus tai sukupuolimalli käytetään ”niistä lausumattomista säännöistä, vastavuoroisista velvollisuuksista ja oikeuksista, jotka määrittävät naisten ja miesten – sukupuolten – keskinäisiä suhteita, ja loppujen lopuksi tuotannon ja uusintamisen alueen suhteita” (Rantalaiho 1994, 14). Pitkään suomalaista sukupuolimallia tutkineen sosiologi Raija Julkusen mukaan ns. jatkettulla 60-luvulla, vuosina 1966–1975, tapahtui suomalaisen sukupuolimallin lopullinen modernisaatio. Uusi sukupuolisopimus kiteytyi sanaan tasa-arvo, jonka edellytyksinä nähtiin muun muassa naisten yksilöinti omiksi elättäjikseen ja heidän palkkatyönsä normalisointi, naisten seksuaalisuuden vapautuminen ja mahdollisuus säädellä itse syntyvyyttä sekä naisten yhteiskunnallinen aktiivisuus ja uudenlainen miesrooli. Tavoitteena oli uudenlainen kansalaisuuden käsite: sukupuolesta riippumaton oikeus sekä ansiotyöhön, perheeseen että yhteiskunnalliseen osallistumiseen. (Julkunen 1994, 186–193; Julkunen 1992, 41; Kuusipalo 1999, 62.) Perhe-elämän tavoitteeksi ja ihanteeksi muodostui kahden ansaitsija-hoivaajan malli (Haataja 2005, 80). Nimenomaan palkkatyö alettiin nähdä naisten emansipaation edellytyksenä; aiemmasta sosiaalisesta ongelmasta, joksi naisten palkkatyö aluksi oli määritelty, tulikin naisten oikeus ja itsenäisyyden perusta. Mieselättäjäys torjuttiin jyrkästi. Kotityöt tuli jakaa uudelleen ja kaikkein mieluiten yksityiset ihmiset tuli vapauttaa taloustöistä mahdollisimman pitkälle mm. koneistuksen avulla. (Julkunen 1994, 190–191.) Naiskuvasta tuli kaksijakoinen: modernilla naisella oli ammatti, palkkatyö ja taloudellinen itsenäisyys, kun taas traditionaalinen nainen oli taloudellisesti epäitsenäinen kotiäiti (Jallinoja 1986, Julkunen 1994, 190 mukaan).¹ Ansioäitiin yhdistyi edistys,

1 Kehitys oli kuitenkin hidasta ja kokoaikainen perheenemännän osa pitkään naiselle hyvinkin varteenotettava

kotiäitiin taantumus.

Päivähoidosta tuli uuden tasa-arvoisen sukupuolisopimuksen ydinkysymys, ja päivähoitojärjestelmä alettiin nähdä ensisijaisena edellytyksenä sille, että työn ja perheen yhteensovittaminen olisi todella mahdollista (Julkunen 1994, 195). Se, paitsi mahdollisti naisten töihin menon, myös tarjosi työpaikkoja nimenomaan naisille (Vuori 2010, 117; Jokinen & Saaristo 2006, 208). Laki lasten päivähoidosta (nyk. Varhaiskasvatuslaki) syntyi vuonna 1973 ja sysäsi kunnallisten päivähoitopaikkojen järjestämisen alkuun. 1980- ja 1990-luvun lakiuudistukset toteuttivat ns. subjektiivisen päivähoito-oikeuden: ensin päivähoito taattiin kaikille alle 3-vuotiaille ja sitten kaikille alle kouluikäisille tarpeesta ja tilanteesta riippumatta. Syksyllä 2016 subjektiivista päivähoito-oikeutta on ensimmäistä kertaa rajattu hoidon keston osalta siten, että lapsella on oikeus subjektiiviseen hoitoon 20 tuntia viikossa. (Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36.)

Päivähoitokysymyksen rinnalla esillä on jatkuvasti ollut myös kysymys kotihoidosta ja sen tukemisesta. Vastakkainasettelu näiden kahden välillä on alusta alkaen ollut vahvasti politisoitunut. Erot ovat olleet ideologisia: vasemmisto on korostanut oikeutta ansiotyöhön, oikeisto oikeutta valita ansiotyön ja kodin välillä. (Hiilamo & Kangas 2006; Julkunen 1994, 191–198.) Valinnanvapauden teema alkoi esiintyä 1970-luvun keskusteluissa: pidettiin tärkeänä sitä, että perhe saisi itse päättää lastensa hoidosta (Anttonen 1999, 37). Kotihoidon tukemisesta puhuttiin myös käsitteellä äidinpalkka, jonka perusteena käytettiin sitä, ettei maaseutuväestö hyötyisi päiväkodeista (Anttonen 2003, 166). Päivähoitolinja kuitenkin voitti ja laki lasten päivähoidosta tuli voimaan vuonna 1973. Sitä kannatettiin laajasti, myös niissä ryhmissä, jotka olisivat halunneet tukea kotihoitoa päivähoidon rinnalla. Kotihoidon tukeminen torjuttiin tuolloin kuitenkin nimenomaan tasa-arvoa viivyttävänä ratkaisuna. (Julkunen 1994, 191–197.)

1980-luvulla poliittinen ja ideologinen ilmapiiri alkoi olla suotuisa myös kotihoidon tukemiselle. Kotihoidon tuki syntyi poliittisena kompromissina samaan aikaan, kun subjektiivinen päivähoito-oikeus ulotettiin kaikkiin alle 3-vuotiaisiin, ja sitä perusteltiin muun muassa perheiden valinnanmahdollisuuksien lisäämisellä. On itse asiassa hyvin mielenkiintoista, että samaan aikaan, kun päivähoitouudistus vihdoinkin pitkän kehityksen huipentumana ikään kuin oikeutti ja oikeudellisesti naisten kaksoiskansalaisuuden sekä äiteinä että palkkatyöläisinä, luotiin samalla tälle palkkatyökansalaisuudelle täysin vastakkainen järjestelmä. (ks. Anttonen 1994, 221–222 ja Krok

uravaihtoehto. Vuonna 1970 oli 25–54-vuotiaista naimisissa olevista naisista päätoimisia perheenemäntiä 39 % ja vuonna 1980:kin vielä 15 %. (Julkunen 1994, 200.)

2009, 81.) Kotihoidontuen rakentamisen syyt olivat kuitenkin myös osittain pragmaattisia ja argumentit julkistaloudellisia: päämääränä oli saada taloudellista säästöä tilanteessa, jossa julkisen päivähoidon kustannukset olivat nousemassa. Taustalla vaikutti myös sosiaalipolittisissa ratkaisuisissa valtaa saanut ”rahaa palveluiden sijasta” -ideologia. (Anttonen 2009, 86 ja 1999, 37; Vuori 2010, 117; Hiilamo & Kangas 2006; Julkunen 1992, 45; Sipilä & Korpinen 1998). On myös arveltu, että tukea olisi tuskin edes saatu aikaan ilman 1980-luvun suotuisaa taloudellista tilannetta (Korpinen 1997, 43). Taloudellisen tilanteen lisäksi myös 80-luvun naisten vakiintunut työmarkkina-asema ja matala työttömyysaste saattoivat edistää tuen käyttöönottoa ja hälventää siihen aiemmin liittyneitä uhkakuvia. Sekä yksilötasolla että naisten työmarkkina-aseman kannalta tuki saatettiin kokea kohtuullisen riskittömänä vaihtoehtona. (Vierula 1997, 12.)

1990-luvulla, kotihoidon vakiinnuttua osaksi suomalaista lastenhoitojärjestelmää, alkoi julkiseen keskusteluun ilmaantua uudenlaisia sävyjä, jotka poikkesivat selvästi aiemmasta naisten vahvaa ansioäitiyttä korostaneesta ilmapiiristä. Tätä vuosituhannen vaihteen keskustelun sävyn muuttumista perhemyönteiseksi on kuvattu käsitteellä *familistinen käänne*, jonka muotoutumisessa kotihoidolla oli merkittävä asema. (Jallinoja 2006, 11, 98.) Tuolloin kotiäidit aktivoituivat vahvasti puolustamaan lasten kotihoitoa ja torjumaan siihen kohdistuneita leikkausuhkia (mt. 97–100; Niemi 2006, 176). Puolusteluissa kotihoitoa perusteltiin vahvasti individualistisena ratkaisuna ikään kuin vastaväitteenä perinteiselle ajatukselle kotiäitiydestä ajautumisena (Jallinoja 2006, 102). Puhuttiin uudenlaisen kotiäitikkulttuurin rantautumisesta Suomeen tai kotiäitiyhteiskunnan synnystä, peräti jopa yhteiskuntasopimukseen ujututtuneesta ”kotiäitisopimuksesta”, sekä äitien vastakulttuurista työelämän koventuneille vaatimuksille ja varhaiselle päivähoidon aloittamiselle (Niemi 2006, 173–177; Heimo & Nätkin 2007, 217). Keskustelussa saattoi jopa kuulla kaikuja (historiallisessa valossa suomalaisittain hyvin epätyypillisesti) kotiäitiyden liittymisestä niin sanottuun maternalistiseen äitikansalaisuuden käsitteeseen palkkatyökansalaisuuden samanarvoisena vastakohtana (käsitteet Hernes 1987, 135–163, Anttonen 1994, 211 mukaan; myös Lister 1997, 149–152).

Maternalismi kumpusi alun perin 1980-luvun feministisistä keskusteluista, joissa alettiin pohtia äitiyden mahdollista yhteiskunnallista arvoa ja merkitystä. Tähän kuului äitiyden toteuttamisen ehtojen kritiikin lisäksi äitiyden hyvien seurausten analysointi: äitiyden kokemus ja suhde lapseen voivat olla naisille rikastuttava ja vahvistava asia. Maternalismissa äitiys voidaan nähdä jopa naisten tärkeimpänä yhteiskunnallisena tehtävänä ja äidin, vaimon ja perheenemännän rooli kodin piirissä keskeisimpänä naisten toiminnan muotona. (Vuori 2010, 113, 116; Rich 1975/1995, Vuoren 2010, 113 mukaan). Mielenkiintoista maternalismissa on se, että siinä äitiyttä on pohdittu ainakin

jossain määrin sukupuolten erilaisuudesta käsin. Yhteistä kaikille osittain erilaisille maternalistisille näkökulmille on äitiyden nostaminen keskiöön, merkitykselliseksi ja vaikuttavaksi positioksi. Äitiyttä on tarkasteltu muun muassa kiinnittymisen, irtautumisen ja suojelunhalun kannalta (Ruddick 1982, 78–88) sekä suhteina ja prosesseina (Nätkin 1995, 69). Tällöin on puhuttu naisen erityisyydestä ja erilaisuudesta verrattuna mieheen (Nätkin 1995, 68–69) ja esitetty, että itse kansalaisuuden käsitteeseen tulisi sisällyttää enemmän sellaista, joka on ollut ominaista juuri naisille, esimerkiksi kansalaisuutta hoivaroolin perusteella (Lister 1997, 91–104). Äitikansalaisuuden käsitteellä on viitattu sekä siihen, että naisen ”oikea” tehtävä on synnyttää ja huolehtia lasten hyvinvoinnista, että siihen, miten äitikansalaisuus on avannut naisille tien kodin yksityisestä työelämän julkiseen (Anttonen 1994, 211–212). Toisaalta tarkastelun kohteena on ollut poliittinen äitiys, naisten maternalistinen toiminta, jossa naiset ovat marssineet julkiseen ja poliittiseen ajamaan äitien ja lasten etuja. Äitiys ja siihen liittyvä suojelunhalu on äärimmillään jopa nähty uudenlaisena maailmanrauhan ja maapallon suojelemisen lähteenä. (Nätkin 1995, 68–69.)

Ajatus uudenlaisen äitikansalaisuuden rantautumisesta Suomeen torjuttiin toisaalla tutkimuksessa kuitenkin voimakkaasti, ja kotiäitiydessä nähtiin lähinnä naisten työmarkkina-asemaan ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyviä ongelmia (esim. Salmi 2000) – aivan kuten nähtiin myös alun perin, kun tuen käyttöönottoa suunniteltiin. Arveltiin, että heikossa työmarkkina-asemassa olevat vähemmän koulutetut naiset ovat vaarassa jäädä työttömiksi kotihoitajaksojen jälkeen (Lammi-Taskula 2004b, 204–205), ja pitkien hoitovapaiden vuoksi naiset ovat myös epäluotettavaa työvoimaa työmarkkinoiden näkökulmasta (Salmi 2000, 52–53). Sukupuolittuneiden hoitovapaiden vuoksi nuorten naisten on vaikeampaa saada töitä, naisten palkat ovat alhaisemmat kuin miehillä ja naisten työurista muodostuu katkonaisempia. Lisäksi kotiäitiyden nähtiin vankistavan sukupuolten välisen työnjaon epätasa-arvoa: työnjako säilyy perinteisenä, kun nainen kantaa helposti miestä suuremman vastuun lasten ja kodin hoidosta myös kotiäitiyden päätyttyä. (Salmi 2000, 52–53.) 1970-luvulta lähtien ihanteena ollut kahden ansaitsija-hoivaajan perhemalli (Haataja 2005, 80) ja tasa-arvoideologinen, työssä käyvän perheellisen naisen ihanne (Jokinen & Saaristo 2006, 208) sekä toisaalta pohjoismainen ajatus *perheiden valinnanvapauden* korostamisesta (Ellingsaeter & Leira 2006, 269–272) näkyvät näissä 2000-luvun alun keskusteluissa edelleen vahvoina.

2.3 Ajankohtainen keskustelu

Perhevapaiden uudistamisen argumentointia tutkineen Sampo Varjosen (2011) mukaan 2000-luvun

alun jälkeen perhevapaakeskustelun pääteemoina ovat olleet vanhemmuuden kustannusten tasaisempi jakaminen sekä isien kannustaminen vapaiden käyttöön. Myös aivan viime vuosina kotihoito on noussut säännöllisesti julkiseen keskusteluun perhepolitiikkaan liittyvien uusien poliittisten avausten myötä. Näihin poliittisiin avauksiin ovat kuuluneet esimerkiksi yritykset rajata kotihoidon tuen käyttö ainoastaan alle 2-vuotiaisiin lapsiin (Sipilä ym. 2012, 8) tai kiintiöidä kotihoidon tuki äidin ja isän kiintiöihin (STM 2011).

Kun kesällä 2016 aloin itse uudestaan kuunnella tutkimuksellisella korvalla kotihoitoa käsittelevää yhteiskunnallisessa keskustelua, havaitsin mielenkiintoisia ilmiöitä tapahtuneen keskustelussa kymmenessä vuodessa. Löysin jotain samaa ja jotain erilaista. Familismista puhuminen on väistynyt; tällä hetkellä olisi poliittisesti hyvin epäkorrektia argumentoida kotihoidon puolesta esimerkiksi jonkinlaiseen äidinhoivaan, maternalismiin tai nais erityisyyteen vedoten. Sen sijaan keskustelu on vahvasti tasa-arvoideologinen ja taloudellinen. Uutena äänenä ovat puheenvuorot, joissa vaaditaan koko kotihoidon tukijärjestelmän lakkauttamista. Kotihoidon tukijärjestelmän kehittämisen sijaan puhutaan vanhempainvapaaajärjestelmän parantamisesta, vapaiden keston lyhentämisestä, isien vapaiden käytöstä ja lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen. Esiin on noussut ajatus vapaiden jakamisesta tasaisemmin isän ja äidin kesken, esimerkiksi niin sanottu 6 + 6 + 6 -malli, jossa yksi vapaajakso kuuluu äidille, yksi isälle, ja yhden voi käyttää kumpi tahansa vanhemmista. Katse näyttää siirtyneen enenevässä määrin äideistä isiin (kuten myös on todennut jo esim. Vuori 2003, 55; ks. myös Varjonen 2011).

Tämänhetkisestä yhteiskunnallisesta puheilmastosta olen eritellyt kolme erilaista kotihoidon rajoittamiseen pyrkivää argumentoinnin ja diskurssin muotoa: *isät perhevapaille ja äidit töihin* -diskurssi, *uhka äideille* -diskurssi sekä *lapsen oikeus varhaiskasvatukseen* -diskurssi. Diskurssilla tarkoitan tässä yhteydessä vakiintuneita, tietyssä ajassa, paikassa ja kontekstissa ilmeneviä puhetapoja ja -käytäntöjä, jotka sekä heijastelevat että rakentavat kuvaamaansa ilmiötä ja siten rakentavat myös sosiaalista todellisuutta (Siltaoja & Vehkaperä 2011). Foucaultlaisittain ajateltuna diskurssiin kuuluu myös se, miten ilmiöstä on soveliaista puhua: kenen äänellä ilmiöstä puhutaan ja kenen kuuluu siitä vaieta (Alasuutari 2001, 222). Argumentoinnilla viitataan tietyn diskurssin sisällä tyypillisesti esiintyviin argumentteihin ja niiden kokonaisuuteen. Käsitteellä argumentti tarkoitetaan yleensä väitteen, perustelujen ja taustaoletusten muodostamaa kokonaisuutta. Perusteluilla pyritään saamaan vastaanottaja hyväksymään esitetty väite. Taustaoletukset taas ovat usein julkilausumattomia, mutta ne rakentavat yhteyden perustelujen ja väitteen välille. (Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998, 60-75.)

Isät perhevapaille ja äidit töihin -diskurssi on vahvasti tasa-arvo- ja talouspoliittinen: äitien kotona olon rajoittamista perustellaan tasa-arvolla, lastenhoitovastuun ja kotitöiden tasaisemmalla jakamisella ja isien ja lasten välisen suhteen kehittymisellä. Äidit halutaan kotoa töihin taloudellisin perustein: liian pieni osa väestöstä on työmarkkinoilla tuottavassa työssä ja pitkät perhevapaat ovat osaltaan aiheuttamassa kansantaloudelle ns. kestävyysvajetta. *Uhka äideille* -diskurssi on osittain limittäinen edellisen kanssa ja tuttu 2000-luvun alun keskustelusta. Siinä argumentoidaan edelleen äitien kotona olon vaikutuksista työllistymiseen, eläkekertymiin, huonompaan asemaan työmarkkinoilla sekä sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja työnjakoon perheessä. Samoin kuin *isät perhevapaille*, on *lapsen oikeus varhaiskasvatukseen* uusi diskurssi verrattuna aiempaan keskusteluun, ja on nähdäkseni eräänlaista jatkumoa keskustelulle, jonka seurauksena subjektiivinen päivähoido-oikeus aikanaan taattiin kaikille alle kouluikäisille lapsille. Tässä diskurssissa painotetaan varhaiskasvatuksen merkitystä lapsen kehitykselle ja jokaisen lapsen oikeutta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen sekä kyseenalaistetaan se, pitääkö valtion ylipäänsä maksaa siitä, että äidit hoitavat lapsiaan kotona (esim. Sipilä ym. 2012, 11). Katsotaan, että kotona kasvava lapsi ei saa varhaiskasvatuksen hyötyjä, ja kotona olo nähdään jopa riskitekijänä lapselle (Sipilä ym. 2012, 9).²

Tutkimukseni edetessä syksyn 2016 ja kevään 2017 aikana lasten hoiva on ollut erityisen paljon esillä esimerkiksi hallituksen perhevapaaudistuksen vuoksi ja maksuttoman varhaiskasvatuksen noustua laajalti kevään 2017 kuntavaalien teemaksi. Yhtäällä on haluttu pidentää vanhempainvapaita ja lyhentää kotihoidon tuen kestoa tai lakkauttaa tuki kokonaan, mikä vaatisi lisää taloudellista panostusta, toisaalla puolustettu kotihoidon tuen säilyttämistä, koska sillä on vankka perheiden tuki takana (esim. HS 18.10.2016), ja samalla on jälleen kerran keskusteltu kiihkaasti siitä, kumpi hoitomuoto, koti vai varhaiskasvatus on paras lapselle (ks. esim. IS 1.4.2017). On syytä olettaa, että perhevapaajärjestelmän ja kotihoidon tuen pohdinnat jatkuvat jatkossakin vilkkaina sekä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa.

² Julkisesta keskustelusta ks. esimerkiksi Soini 2016, Räsänen 2016, Merikallio 2016. Asiassa on esitetty kärkeviäkin kannanottoja: esimerkiksi toimittaja Reetta Rätty vaati kolumnissaan syksyllä 2016 melkein päällehyökkävään sävyyn ”päästämään edes lapset pois kodeista”, vaikka äidit siellä haluaisivatkin olla (yle.fi 6.10.2016). Myös Sipilä ym. (2012, 9–11) tuovat esiin huolensa siitä, ettei kotihoitokeskustelussa huomioida sitä, että juuri kodeissa annetaan myös huonointa mahdollista lastenhoitoa. Mikäli tätä Sipilän ym. esittämää ajatusta halutaan seurata loogisesti, pitäisi varmasti ajatella, että oikeastaan lasten olisi parasta kasvaa kaikkiaan muualla kuin perheissä, koska joissakin perheissä he – totta kyllä – saavat huonointa mahdollista hoitoa.

2.4 Aikaisempi tutkimus

Seuraavassa käyn lyhyesti läpi kotiäitiydestä tehtyä aikaisempaa tutkimusta. Koska suomalainen perhevapaajärjestelmä on kansainvälisesti ainutlaatuinen ja kotihoidon tuki jossain määrin hyvin epätyypillinen tukimuoto (ks. Sipilä ym. 2012), ei kansainvälisen äitiystutkimuksen hyödyntäminen sellaisenaan ole ollut tässä tutkimuksessa mahdollista.

Lastenhoidon tukijärjestelmään ja perhepolitiikkaan liittyvää tutkimusta tehty melko paljon, kuten historiallisesta katsauksestakin kävi ilmi. Perhevapaiden käyttöön liittyvää tilastollista tutkimusta on myös tehty runsaasti (esim. THL:n perhevapaatutkimukset 2006 ja 2016 sekä Salmi ym. 2009). Tätä tutkielmaa jätettäessä on lisäksi juuri ilmestynyt THL:n julkaisema Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo -tutkimushankkeen loppuraportti, jossa on tarkasteltu äitien ja isien perhevapaiden käytön edellytyksiä ja esteitä sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta sekä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet vanhempien valintoihin ansiotyön ja hoivan välillä (Salmi & Närvi 2017). Valitettavasti tämän tutkimuksen hyödyntäminen ei julkaisuajankohdasta johtuen ole ollut tässä työssä mahdollista.

Myös syksyllä 2016 käynnistynyt CHILDCARE-tutkimushanke tutkii lastenhoidon tukia ja varhaiskasvatus- ja esiopetuspalveluja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta (CHILDCARE-hanke 2017). Osana hanketta on jo ilmestynyt kyselytutkimusraportti yksivuotiaiden lasten perheiden lastenhoitoratkaisuista (Hietämäki ym. 2017). Kyselytutkimuksen ja sen analyysin tekee erityisen mielenkiintoiseksi se, että siinä tutkimus tuo oikeastaan ensimmäistä kertaa esiin perheiden lastenhoitoratkaisujen monimuotoisuuden. Raportin esipuheessa todetaan osuvasti: ”--- vanhempien lastenhoitoa koskevat ratkaisut eivät pelkisty kysymykseen siitä, hoidetaanko lasta kotona vai varhaiskasvatuspalveluissa tai kuka lasta kotona hoitaa. Kyse on pikemminkin useiden erilaisten hoidon ja varhaiskasvatuksen ratkaisujen alati käynnissä olevasta yhteensovittamisesta.” (Hietämäki ym. 2017, 3).

Kyselytutkimusten ja tilastojen rinnalla syvällisempää perehtymistä vanhempainvapaiden käyttäjien omiin kokemuksiin on tehty yllättävän vähän. Pääasiassa kokemuksia on kartoitettu pro gradu -tutkielmissa, joissa on tutkittu muun muassa kotiäitiratkaisun merkitystä kotiäitiyden perustelupuheessa (Korhonen 2015), pitkäaikaisen kotiäitiyden kerrottuja perusteluja ja paikan kokemuksia (Virtanen 2008), korkeakoulutettujen naisten pitkien hoitovapaiden syntyyn vaikuttaneita tekijöitä (Markkinen 2014) sekä sitä, voisiko kotiäitiydestä löytyä feministisiä piirteitä

ja merkityksiä (Jouste 2001). Sen sijaan yhtään esimerkiksi väitöskirjatasoista tutkimusta, jossa kotiäitien omia kokemuksia olisi kartoitettu yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen näkökulmasta, ei näytä löytyvän. Kirjallisuudessa ja tutkimuksessa (sekä myös julkisessa keskustelussa) lastenhoitokysymystä on kaikkiaan käsitelty varsin vähän myös itse lasten näkökulmista.

Johanna Närvi (2014) on tuoreehkossa väitöskirjassaan sivunnut kotiäitiyttä tutkittuaan määräaikaikaisessa työssä olevien vanhempien työmarkkina- ja hoivavalintoja elämäkertahaastatteluilta. Oman tutkielmani kannalta kiinnostavaa tässä työssä on erityisesti lastenhoitovalintoihin ja sukupuolten väliseen työnjakoon liittyvät kysymykset. Tutkimus osoittaa näissä valinnoissa pyrkimystä refleksiivisyyteen ja yksilöllisyyteen ja samalla kiinnittymistä sukupuolittuneisiin rakenteisiin ja kulttuuriin järjestyksiin. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien elämässä ja käytännöissä on nähtävissä sekä pragmaattisia että ideologisia valintoja ja rationaliteetteja. Valintoja raamittavat vanhempien työmarkkinatilanne, taloudelliset resurssit ja kulttuuriset käsitykset ja ihanteet hyvästä vanhemmuudesta, äitiydestä ja isyydestä. Pohditut tai tiedostamattomat valinnat näyttävät olevan yhteydessä myös perinteeseen ja ”tavalliseen” tapaan toimia. Närvi puhuikin *sukupuolitapaisesta* toiminnasta hoivavalinnoissa. (Närvi 2014.)

Katja Repo (2012) on analysoinut kotihoidon tuen arkisia merkityksiä ja seurauksia kotihoidon tuen piirissä olleiden perheiden haastatteluista ja pohtinut kotihoitovalinnan ehtoja. Revon tutkimuksessaan haastattelemat vanhemmat kuvaavat kotihoitoa usein antoisana ja leppoisana elämänvaiheena, ratkaisuna erilaisiin arjen hallinnan kysymyksiin, mahdollisuutena, tehtävänä ja omana yksilöllisenä valintana. Aineistonsa pohjalta Repo jäsentää erilaisia kotihoitoon liittyviä kulttuurisia ja normatiivisia jännitteitä ja kotihoitoon liittyvää monimuotoisuutta. (Repo 2012.) Hän kuvaa tätä monimuotoisuutta ja kotihoitoon liittyvää ristiriitaisuutta seuraavasti: [kotihoidon tuen] ”avulla hoidetaan lapsia, uusinnetaan sukupuolten välistä työnjakoa, vastustetaan työkeskeisiä arvoja, protestoidaan, tehdään toisin, etsitään lapsen parasta, downshiftataan, ollaan läsnä ja tarjotaan syli, kritisoidaan palveluja tai yksinkertaisesti vain pyritään varmistamaan perheen toimeentulo ja hallittu arki” (mt. 2012, 143).

3. TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODOLOGINEN VIITEKEHYS

Tutkimukseni teoreettis-metodologisen viitekehysten olen valinnut siten, että sen avulla voin tarkastella yksilön ja yhteiskunnan välisiä suhteita naisten näkökulmasta. Liitän tutkimukseni

sellaisen feministisen tutkimuksen ja metodologian perinteeseen, jossa pyritään tarkastelemaan ilmiöitä ja kokemuksia juuri naisten omista lähtökohdista käsin. Tällöin lähtökohdaksi ei oteta ns. ”miehistä maailmaa”, vaan naisten erityiset, omat, tästä poikkeavatkin kokemukset (DeVault 1999). Usein tämä tarkoittaa jonkin sellaisen todellisuuden, kokemuksen tai käytännön näkyväksi tekemistä, joka ei ole vielä tunnettua tai sanoitettua. Myös feministisessä sosiaalityössä painotetaan äitiyden kulttuuristen, yhteiskunnallisten ja yksilöllisten merkitysten esille tuomisen keskeisyyttä sosiaalityön kannalta (Forsberg ym. 1992).

”Naisten kokemukset” ei kuitenkaan ole jokin yhtenäinen kategoria, vaan moninainen, heterogeeninen ja ristiriitainenkin tutkimuskohde (ks. esim. Harding 2004, 51–52). Tutkimuksellani pyrinkin lisäämään kotiäitiydestä käytävän keskustelun moniäänisyyttä ja tuomaan näkyväksi naisten kokemusten monimuotoisuutta (ks. esim. DeVault 1999, 59–83) usein ideologisesti värittyneen ja voimakkaita kannanottoja kirvoittavan yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin keskellä. Puheilmastossa, jossa tutkimuksen taholta kotiäideille näyttää olevan yleisesti lupa jopa naureskella³, näen tärkeänä etsiä julkisen keskustelun kohteena olevien äitien omia kokemuksia ja kotiäitiyden merkityksiä. Käytän tutkimukseni pääasiallisena viitekehysenä institutionaalista etnografiaa ja siihen liittyvää jokapäiväisen elämän käsitettä (Smith 1987). Lisäksi tarkastelen kotiäitiyttä elämänpolitiikan näkökulmasta, valintojen maailmana (Jokinen & Saaristo 2004).

3.1 Institutionaalinen etnografia ja jokapäiväisen elämän käsite

Yksilön ja yhteiskunnan, toimijoiden ja rakenteen, väliseen suhteeseen liittyviä teoreettisia jäsennyksiä on useita (esim. Giddensin rakenteistumisteoria, ks. esim. Ilmonen 1994, 316–347, Giddens 1979, 87–156 ja Giddens 1984 tai Meadin minäteoria, ks. esim. Heiskala 2000, 114–118 ja Mead 1934). Näistä erilaisista jäsennyksistä olen valinnut tutkimukseeni institutionaalisen etnografian lähestymistavan ja suhteen tutkimuskohteeseen äitien kokemusten esiintuomisen keinona. Pidän hedelmällisenä tarkastelukulmaa, jossa kokemusten kautta voidaan katsoa myös niiden takana oleviin rakenteisiin. Tutkimukseni tekoa ohjaa juuri halu tarkastella ja problematisoida yksilön autonomian ja yksilöllisten valintojen sekä sosiaalisen rakentuneisuuden välistä suhdetta. Institutionaalisen etnografian lähestymistavan erityispiirteenä suhteessa muihin yhteiskunnan ja yksilön välisen suhteen teoreettisiin jäsennyksiin voidaan pitää naisten erityisten

³ Väite, jonka perustan kokemuksiini keskustelusta esimerkiksi THL:n perhevapaaseminaarissa 15.11.2016 ja TAY:n avoimessa tutkimusseminaarissa perhe- ja lähisuhteista 21.1.2017.

kokemusten painottamista.

Käytän tarkastelussani erityisesti institutionaalisen etnografian kehittäjän, kanadalaisen sosiologin Dorothy E. Smithin *jokapäiväisen maailman* (everyday world) käsitettä. Käsite jokapäiväinen maailma viittaa Smithillä koettuun maailmaan, jossa yksilö elää fyysisesti, sosiaalisesti ja paikallisesti. Smithin mukaan kokemuksemme rakentuvat vuorovaikutuksessa tämän koetun maailman olosuhteiden, mahdollisuuksien, tilaisuuksien jne. kanssa. (Smith 1987, 89.). Jokapäiväisen maailman näkeminen monimutkaisena (*as problematic*) on Smithille metodi, joka luo tilan tutkimuksessa yleensä pimentoon jäävälle naisten kokemukselle, jossa naiset puhuvat jokapäiväisten maailmojensa realiteeteissa ja samalla tulevat puhuneeksi näistä realiteeteista. Tiettyä, yksittäisen naisen yksilöllistä kokemusta ei voida yleistää, mutta yksittäinen kokemus voi ikään kuin avata pääsyn näkemään sen takana vaikuttavia suhteita ja voimia, jotka muokkaavat tuota kokemusta. Tutkijan tehtävänä on ottaa kokemus sellaisenaan ja pyrkiä tuomaan se tutkimuksessa esiin, ja samalla pyrkiä löytämään, nimeämään ja analysoimaan sen takana vaikuttavia suhteita ja rakenteita. (Smith 1987, 107–111.)

Institutionaalisisessa etnografiassa pyritään tarkastelemaan erilaisia yhteiskunnallisia rakenteita ja prosesseja yksilön kokemusten kautta, näiden prosessien ja kokemusten välistä suhdetta sekä sitä, miten institutionaalinen järjestys luo ehtoja yksilölliselle kokemukselle (DeVault 2003). Lähestymistavassa halutaan luopua perinteisen sosiaalitieteellisen tutkimuksen suhtautumistavasta, jossa objektivoidaan tutkimuksen kohde tarkkailtavaksi ja tutkittavaksi (DeVault 1999, 46). Pyrkimyksenä ei ole tuottaa tietoa *jostakin* (tutkimuskohteesta), vaan *jollekin* (tutkimuksen kohteena oleville naisille), tietoa, joka auttaa sen tuottajaa ymmärtämään omaan sosiaaliseen maailmaansa omasta paikastaan tai sijainnistaan käsin. (Smith 1987 ja 1994; DeVaultin 1999, 47 mukaan.)

Perinteisesti esimerkiksi sosiologiassa perhe ja koti on nähty yksityiseen elämän piiriin kuuluvina yksilöllisten pyrkimysten ja toimintojen paikkoina. Institutionaalisisessa etnografiassa koti nähdään sen sijaan paikkana, joka liittyy ja on yhteydessä moninasiin palkkatyötä, koulutusta, terveydenhoitoa, vapaa-ajan aktiviteetteja sekä hyödykkeiden tuotantoa ja jakelua organisoiviin instituutioihin. Nämä instituutiot eivät suoraviivaisesti määrää tai ohjaa sitä, mitä perheen sisällä tapahtuu, vaan erilaiset institutionaaliset paikat nähdään ikään kuin maastona, jossa perheenjäsenten on toimittava kodin ulkopuolella. (DeVault 1999, 49.) Perheenjäsenet järjestävät kotielämäänsä suhteessa näihin muihin instituutioihin ja niihin liittyviin diskursseihin, ja se, miten heidän

toimintansa sopii (tai ei sovi) tähän institutionaaliseen maastoon, vaikuttaa heidän perhe-elämäänsä (DeVault 1991; Griffith 1995, DeVaultin 1999, 49 mukaan).

Institutionaalisen etnografian ontologian ja epistemologian painopiste on yhdistyneisyydessä (connectedness) ja moninaisten näkökulmien tunnustamisessa: maailma näyttää erilaiselta ja se myös koetaan eri tavoin erilaisista sijainneista, paikoista ja kuvakulmista katsottuna. Tätä voidaan kuvata vaikkapa käyttämällä apuna mielikuvaa kuutiosta, jossa kaikki on yhteydessä toisiinsa, systeemisenä kokonaisuutena.⁴ Tutkimuksessa nimenomaan näistä erilaisista sijainneista nousevat moninaiset narratiivit ovat tärkeitä ja kiinnostavia. 'Objektiivisen' tiedon tuottaminen tarkoittaa tällöin yhteyksien näkemistä eikä erojen ratkomista. Tutkijakaan ei toimi kuution ulkopuolella eikä katso sitä etäisyyden päästä, vaan on myös osa tätä yhdistyneisyyttä. Tämän vuoksi kaikenlaisten tietoväitteiden esittäminen edellyttää aina myös tutkijan oman paikan nimeämistä. (DeVault 1999, 50–51.)

Institutionaalista etnografiaa käytetään usein erilaisten instituutioiden ja niihin liittyvien rakenteiden ja valtasuhteiden tutkimiseen. Usein (mutta ei välttämättä) rakenteita analysoidaan erilaisten institutionaalisten tekstien avulla. Tutkimuksessani olen kuitenkin käyttänyt institutionaalista etnografiaa haastattelujen ja kokemusten tutkimiseen, jotta haastattelujen ja yksittäisten kokemusten kautta voin tarkastella myös niiden taustalla vaikuttavia rakenteita. Tällaisessa tavassa käyttää institutionaalista etnografiaa lähdetään usein liikkeelle jonkin tutkimusjoukon kokemuksista ja pyritään niiden kautta identifioimaan rakenteita. Kokemusten kartoittamisessa voidaan aineistonhankinnan menetelmänä käyttää tällöin haastatteluja ja tutkimuksen teossa tutkijan omilla kokemuksilla on vahva rooli. (DeVault 2003, 369–394; McCoy 2006, 109.) Tutkimuksessani lähestyn kokemuksia kahdensuuntaisesti: olen ensin identifioinut yhteiskunnalliset diskurssit (*uhka äideille, isät perhevapaille ja lapsen oikeus päivähöitoon*), sen jälkeen tarkastelen kokemuksia ja niihin vaikuttavia rakenteita, ja lopuksi palaan vielä diskursseihin empiirisen aineiston valossa.

3.2 Elämänpolitiikka ja DIY-toimijat

Yhdistän institutionaalisen etnografian lähestymistapaan myös elämänpolitiikan käsitteen ja erityisesti elämänpolitiikkaan liittyvän valinnan käsitteen näkökulman. Sosiologiset nykyteoriat

⁴ Koska todellisuus myös muuttuu koko ajan, voisi ehkä mielikuva Rubikin kuutiosta kuvata tätä moninaisuutta ja muokkautuvaisuutta.

korostavat nykyihmisen elämää valintojen maailmana, jossa traditiot eivät enää itsestäänselvästi ohjaa ihmisten elämää ja valintoja. Puhutaan niin sanotusta refleksiivisen yksilöllisyyden ajasta, jossa minuus ja identiteetti rakennetaan jatkuvan reflektion kohteena olevilla valinnoilla. (Saaristo & Jokinen 2004.) Oma elämää koskevien ratkaisujen kokonaisuudesta puhutaan tällöin elämänpolitiikkana (Roos & Hoikkala 1998, 7–20). Tässä valintojen maailmassa äitiydestä on Raija Julkusen (1995, 90) mukaan tullut muiden modernien identiteettien tapaan kova valinta. Myös äitiys voidaan nähdä elämänpolitiikkana, johon liittyy monenlaisia yksilöllisyyttä ja tietynlaista äiti-identiteettiä ilmaisevia valintoja, joilla voidaan rakennella esimerkiksi kotiäitiyteen liittyvistä ratkaisuistaan yksilöllistä elämää (Närvi 2014, 208; Julkunen 2010, 237; Repo 2012, 133). Myös lastenhoitoratkaisut ja -valinnat tehdään tässä elämänpoliittisten valintojen maailmassa. Näitä lastenhoitovalintoja reunustavat monet yhteiskunnalliset ja ideologiset rakenteet sekä kulttuuriset normit (Kangas & Roostgaard 2007, Revon 2012, 120 mukaan).

Elämänpolitiikkaa ja yksilöllistymisteoriaa on kuitenkin kritisoitu (aiheellisestikin) liiallisesta optimismista ja yksilön liiallisesta irrottamisesta kulttuurisista koodeista, säännöistä ja traditiosta. Yksilöllistymisteoria romantisoii helposti yksilön toimijana omiin diskursiivisiin, refleksiivisiin prosesseihinsa luomaan elämäänsä avoimessa, traditioista vapaassa sosiaalisessa maailmassa. (Duncan 2011.) Elämänpolitiikan käsitettä onkin syytä täydentää Simon Duncanin ajatuksilla henkilökohtaisen elämän ratkaisujen käytännöllisyydestä ja sidoksisuudesta olemassa olevaan traditioon. Duncan korostaa tämän käytännönläheisyyden rekleksoimatonta, rutinoitunutta, tavanmukaista ja tiedostamatonta luonnetta. Toimijat (sosiaalisessa todellisuudessa elämänvalintoja tekevät yksilöt) ammentavat aineksia valintoihinsa eri lähteistä ja olemassa olevasta traditiosta – muun muassa ajatusmalleista, instituutioista, uskomuksista, arvoista ja sosiaalisista normeista – ja luovat tästä oman kudelmansa, jolla vastaavat muuttuviin olosuhteisiin. Tätä kudelmää Duncan kuvaa käsitteellä *bricolage*⁵, jolla hän viittaa elämänratkaisujen eräänlaiseen tee-se-itse (Do-It-Yourself eli DIY) -luonteeseen. Ratkaisut eivät ole pelkästään traditionaalisia tai pelkästään moderneja, vaan dynaaminen sekoitus molempia. Duncan korostaa sitä, että uudenlaisetkin ratkaisut nojautuvat jo olemassa olevaan ja ammentavat siitä. Traditiota kuitenkin usein muotoillaan uudelleen ja mukautetaan sitä palvelemaan uusia tarkoituksia, ja ratkaisujen avulla yksilö mukautuu muuttuneisiin tilanteisiin. (Duncan 2011.)

Tutkimuksessa siis tarkastellaan institutionaalisen etnografian hengessä näiden kotiäitiysvalintojen muovautumista ja reunaehtoja sekä yksilöiden kokemuksia valinnoissaan elämisestä.

⁵ Ransk. askartelu, puuhailu, näpertely, tee-se-itse. Suomeksi tätä voisi kutsua vaikkapa kudelmaksi tai tilkkutäkiksi.

Rakenteellisten tekijöiden moninaisuudesta huolimatta näen yksilön aktiivisena toimijana, joka muovaa omaa toimintaansa subjektina yhteiskunnan rakenteiden sisällä ja suhteessa niihin, mutta jota ei kuitenkaan voi palauttaa pelkästään rakenteisiin, reunaehtoihin, traditioon tai kulttuurisiin normeihin. Tutkimuksessani minua kiinnostaa erityisesti tämän yksilön aktiivisen toimijuuden näkyminen (tai näkymättömyys) kotiäitiysvalintoja tehneiden äitien kerrotuissa kokemuksissa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvaan ensin tutkimusasetelmani ja tutkimuskysymyksiä. Sen jälkeen kuvaan tarkemmin aineistoani ja sen keräämisen vaiheita sekä pohdin haastattelua aineistona. Kuvaan fenomenologis-hermeneuttista ja etnografista tutkimusotettani ja käyn läpi aineiston analysointiprosessia ja -menetelmää. Lopuksi pohdin tutkimuksenteon eettisiä kysymyksiä.

Tutkimukseni toimii ikään kuin kahdella tasolla. Olen ensin tehnyt yhteiskunnallisesta keskustelusta eräänlaista meta-analyysia, jonka tarkoitus on kuvata sitä sosiaalista todellisuutta ja maastoa, jossa äidit käytännössä toimivat ja tekevät valintojaan. Tämän kirjallisuuteen ja tutkimukseen pohjautuvan analyysin sekä historiallisen katsauksen avulla olen pyrkinyt kuvaamaan sen rakenteellisen tason, jossa perheet lastenhoitovalintoihin elävät. Tutkimustehtäväni on rakentunut halusta tarkastella näiden erilaisten puhetapojen ja äitien omien kokemusten välistä suhdetta.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtäväni muodostaminen on noussut erityisesti *uhka äideille* -diskurssin ja maternalistisesti suuntautuneen feministisen tutkimuksen ja ajattelun välisestä jännitteestä. Edellä kuvaamassani uhkadiskurssissa kotiäitiyden uhkien nähdään liittyvän polarisaatioon eri äitiryhmien kesken: korkeasti koulutetuille ja helposti työllistyville äideille hoitovapaaajärjestelmä voi antaa valinnanmahdollisuuksia yhdistää kotihoito ja työnteko (Lammi-Taskula 2004b, 204–205), ja osa korkeasti koulutetuista äideistä näyttääkin havaintojeni mukaan paneutuvan kotiäitiyteen täysipainoisesti kestovaippoineen, luomusoseineen, kantoliinoineen ja ”kotoiluineen”. Eräs kotihoidon tuen suuri käyttäjäryhmä ovat kuitenkin kouluttamattomat, nuoret äidit, joiden työhistoria on rikkonainen, jotka eivät ole vakituksessa työsuhteessa ennen kotihoidon tuen käyttöä ja joiden työmarkkina-asema on kaikin puolin epävakaa. Erityisesti näille äideille kotiäitiys nähdään

uhkana. (Anttonen & Sointu 2006.)

Tutkimusryhmäkseni valitsin aluksi joukon, jolle tämän uhkadiskurssin mukaan kotiäitiyden voitaisiin ajatella olevan suurin uhka, eli todella niukkojen taloudellisten resurssien kanssa elävät sosiaalityön asiakkaana olevat äidit. Näiden naisten omia kokemuksia kotiäitiydestä ei ole aiemmin kartoitettu eikä kotiäitiyttä ole aiemmin tarkasteltu sosiaalityön asiakkaiden näkökulmasta (joskin yhtä lailla hyvin vähän myös muista näkökulmista). Päädyin tavoittelemaan tutkimusjoukkoani toimeentulotuella elävien äitien joukosta, koska heidän kauttaan arvelin saavani kosketuspinnan nimenomaan taloudelliseen niukkuuteen ja mahdolliseen koulutus- ja työmarkkinatilanteen epävakauteen. Arkituntumani toimeentulotuen käsittelijänä ja lastenvalvojana tunnisti tämän kotiäitien ryhmän olemassaolon sosiaalityön asiakkuuksissa. Sosiaalityössä nämä äidit kohdataankin usein jonkin käytännön elämän ongelman, esimerkiksi taloudellisen tilanteen tai elatussopimuksen laatimisen johdosta. Äidin elämän kokonaisuus ja hänen merkitysrakenteensa ongelman takana tai ympärillä voi näissä kohtaamisissa jäädä näkymättömäksi.

En kuitenkaan tavoittanut näitä sosiaalityön asiakkaana olevia äitejä moninaisista yrityksistä huolimatta. Haastateltavien löytämisen vaikeutta kuvailen myöhemmin tarkemmin luvussa 3.2.1 Tutkimusaineisto ja sen hankinta. Tavoitin sen sijaan kaksi äitiä, joiden taloudellinen tilanne ei ollut aivan niin niukka kuin olin etukäteen kaavaillut, mutta jotka muutoin sopivat tutkimusjoukkoon: toisella neljän lapsen äidillä ei ollut lainkaan toisen asteen koulutusta ja toinen oli kotona jo isompien, kouluikäisten lasten kanssa ilman vakituista, pysyvää työsuhdetta.

Tutkimuskysymykseni nousevat halusta tarkastella yksilö-toimijaa suhteessa yhteiskuntaan: Miten äidit kokevat kotiäitiyden, millaista on kotiäitien arki? Miten toimijuus näkyy äitien kotiäitiysvalinnassa? Millaisia uhkia kotiäitiydessä on nähtävissä näille äideille ja mitä äidit itse ajattelevat tulevaisuudestaan suhteessa kotiäitiyteen liitettyihin uhkiin?

4.2 Aineisto ja sen analyysi

4.2.1 Tutkimusaineisto ja sen hankinta

Tutkimusaineistoni koostuu kahden kotiäidin teema-/syvähaastattelusta, jotka on toteutettu keväällä 2017. Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, joka haastateltavien pienen määrän

vuoksi sisältää piirteitä tapaustutkimuksesta. Aineistoni hankinta on tapahtunut monivaiheisen prosessin kautta, jossa jo sinällään on tullut esiin monia tutkimuksellisesti kiinnostavia tekijöitä.

Kuten aiemmin kuvasin, alkuperäinen tarkoitukseni oli tutkia niiden kotiäitien kokemuksia, joiden ajattelin olevan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa. Haavoittuvimmalla asemalla ajattelin niitä äitejä, jotka ovat pitkään kotona vailla koulutusta ja työpaikkaa, johon palata. Mielessäni olivat sosiaalitoimistojen asiakkuudessa tapaamani kotiäidit, jotka olivat usein nuoria, pienituloisia ja mahdollisesti yksinhuoltajia ja joiden parisuhdehistoria saattoi olla melko rikkonainen. Päätin lähestyä tutkimusjoukkoa sosiaalitoimistojen kautta, toimeentulotukea saavien äitien ja perheiden joukosta. Toimeentulotukiasiakkuuden kautta arvelin parhaiten pääseväni kiinni pienituloisuuteen. Laadin tätä varten tutkimuskutsun, jossa kerroin etsiväni kotihoidon tuella olevia toimeentulotuen asiakkaana olevia kotiäitejä haastateltavaksi pro gradu -työhöni. Kerron kutsussa olevani kiinnostunut kotiäitiydestä erityisesti arjen kokemusten, valinnanvapauden ja tulevaisuuden suunnitelmien näkökulmasta. Tavoittelin haastateltavaksi noin 8–10 äitiä. Tutkimuskutsuni on liitteenä (Liite 1.).

Otin vuodenvaihteessa 2016–2017 yhteyttä sekä erään suuren kaupungin sosiaalitoimiston, keskisuuren kaupungin sosiaalitoimiston ja pienemmän, maaseutumaisen kunnan sosiaalitoimiston johtaviin sosiaalityöntekijöihin Pirkanmaalla ja pyysin heitä välittämään haastattelukutsuani työntekijöidensä kautta mahdollisille tutkimusjoukkoon kuuluville asiakkaille. Tavoittelin tilannetta, jossa olisin saanut haastateltavia erilaisista asuinympäristöistä, jolloin olisin voinut tarkastella myös asuinympäristön merkitystä äitien kokemuksissa. En saanut tätä kautta kuitenkaan yhtään yhteydenottoa, enkä pyynnöstäni huolimatta myöskään minkäänlaisia vastauksia näiltä johtavilta sosiaalityöntekijöiltä. Jälkikäteen voi nähdä, että ajoitukseni oli perin huono: perustoimeentulotuen myöntäminen siirtyi Kelalle vuoden 2017 alussa, jolloin sosiaalitoimistojen yhteys tutkimusjoukkoon kuuluviin asiakkaisiin luultavasti katkesi, ja työntekijät olivat muutoksesta johtuen liian kiireisiä vastaamaan tällaisiin ydintyönsä ulkopuolisiin pyyntöihin.

Tässä vaiheessa päädyin muuttamaan tutkimuskutsuani jonkin verran vastaamaan muuttunutta tilannetta. Koska toimeentulotukiasiakkuus ei enää ollut ohjaamassa haastateltavien valikoitumista, minun piti muulla tavoin pyrkiä kuvaamaan tavoittelemani tutkimusjoukkoa. Uudessa tutkimuskutsussa päädyin määrittelemään haastateltavien kriteereiksi pienituloisuuden, mahdollisen toisen asteen koulutuksen puuttumisen ja vakituisen työpaikan puuttumisen sekä sen, että haastateltava on ollut tavallista pidempään kotona, vähintään siihen asti, kun lapsi on 2-vuotias.

Uusi tutkimuskutsu on myös liitteenä (Liite 2.). Pysin tekemään kutsustani mahdollisimman neutraalin, jotta kuka tahansa voisi vastata siihen joutumatta kokemaan olevansa erityisen ”haavoittuvassa asemassa”. Myös pienituloisuuden jätin haastateltavan oman määrittelyn varaan.

Otin aluksi yhteyttä samojen kuntien diakoniatoimistoihin, joiden sosiaalitoimistoihin olin jo ollut yhteydessä. Diakoniatoimistoissa tunnuttiin tunnistavan hyvin hakemani äitiryhmä ja sain työntekijöiltä paljon kannustusta tutkimustani kohtaan, mutta tämä ei lopulta johtanut yhteydenottoihin itse äideiltä. Laitoin tutkimuksestani viestin myös Vauva- ja Kaksplus-lehtien keskustelupalstojen eri osastoille, mutta tätäkään kautta en saanut yhteydenottoja. Seuraavaksi lähetin haastattelukutsuni kaikille erään Mannerheimin Lastensuojeluliiton piirijärjestön paikallisyhdistysten yhteyshenkilöille. Heiltä tuli vaihteleva määrä vastauksia, joissa haastattelukutsuni kerrottiin laitettavan yhdistyksen perhekahvilan ilmoitustaululle tai yhdistyksen omille Facebook-sivuille. Heti tämän jälkeen minuun ottikin yhteyttä kaksi äitiä, jotka tarjoutuivat haastateltaviksi, ja heidät haastattelin helmikuussa 2017. Pysin tässä vaiheessa käyttämään myös lumipallotekniikkaa, ja pyysin haastateltaviani välittämään haastattelukutsua eteenpäin tuttavilleen. Toinen heistä kertoikin minulle tehneensä tämän, mutta hänen kutsumansa ihmiset eivät olleet olleet halukkaita osallistumaan tutkimukseen.

Tämän jälkeen jatkoin edelleen yrityksiä tavoittaa äitejä eri kanavien kautta. Otin yhteyttä Tampereella toimivaan NMKY:n alaiseen Itu-työhön, joka tavoittaa hyvin juuri nuoria äitejä ja yksinhuoltajia. Sielläkin tutkimusryhmäni tunnistettiin hyvin ja tutkimuskutsuni luvattiin esitellä heillä asioiville äideille, mutta tämäkään tie ei johtanut äitien yhteydenottoihin. Seuraavaksi lähetin tutkimuskutsuni kaikkiin Tampereen kaupungin perhekahviloihin, perhekerhoihin ja avoimiin päiväkoteihin sekä kaikkiin Tampereen kaupungin neuvoloihin. Pyysin, että tutkimuskutsuni laitettaisiin esille ja mahdollisuuksien mukaan siitä kerrottaisiin asioiville äideille. Tätäkään kautta en tavoittanut itse äitejä. Lisäaineiston keruun päätin maaliskuun 2017 lopussa tuloksettomana. Tähän mennessä aineiston keruu oli kestänyt kolme kuukautta ja sen tuloksena olin siis tavoittanut haastateltavaksi kaksi äitiä.⁶

Ajattelen, että vaikeus tavoittaa tätä ryhmää haastateltavaksi on kuitenkin jo mielenkiintoinen löydös ja havainto, ja osaltaan myös yksi osa tutkimuksen tuloksia. Seurakuntien

⁶ Kävin läpi myös aineistopankista löytämäni muutaman vuoden takaista yksinhuoltajaäitien haastatteluaineistoa, mutta se osoittautui hajanaisuutensa ja suppeutensa vuoksi soveltumattomaksi tutkimukseeni. Lisäksi neuvottelin yhteistyöstä tutkimusaiheeseen läheisesti liittyvän tutkimushankkeen aineiston käytöstä, mutta senkin suhteen päädyttiin siihen tulokseen, että ko. aineisto ei vastaa omiin tutkimuskysymyksiini.

diakoniatyöntekijät ja Itu-työntekijä tunnistivat etsimäni tutkimusryhmän hyvin, samoin itse sosiaalitoimistossa työskentelevänä tunnistan sen hyvin. Eräässä seurakunnassa työntekijä kertoi puhelimesta vetävänsä äitien keskusteluryhmää, jossa kävi hänen mukaansa juuri monia pitkään kotona olleita äitejä, joilla taustalla oli yksinhuoltajuutta, pienituloisuutta, asiakkuuksia sosiaalitoimistossa jne. Työntekijä oli hyvin innoissaan tutkimuksestani ja lupasi puhua siitä ryhmän äideille. Kuitenkaan kukaan tästäkään ryhmästä ei ottanut minuun yhteyttä, vaikka uskoakseni heitä siihen ainakin erityisesti pyrittiin innostamaan.⁷ Näistä lukuisista eri kautta toteutetuista tavoittamisyrityksistä huolimatta hakemani äidit eivät joko tunnistaneet itseään tähän ryhmään kuuluviksi tai halunneet tuoda tilannettaan esiin, tai halunneet avata elämäänsä ulkopuoliselle, sosiaalityön opiskelijan statuksella heitä etsivälle henkilölle. Ehkä pyrin pääsemään alueelle, joka on liian yksityinen avattavaksi ulkopuolisille. Jälkikäteen voin myös nähdä, että minun olisi pitänyt jalkautua kotiäitien kohtaamispaikoille esittelemään tutkimustani heti aineiston hankinnan alkuvaiheessa. Luotin liikaa aiemmista kotiäitiystutkimuksista ja pro gradu -tutkielmista tuttuun tutkimuskutsuun ja sen houkuttavuuteen. Tavoittelemani kohderyhmä ja tutkimani ilmiö kuitenkin ikään kuin ”pakenivat” tutkimusta, eikä kukaan tarttunut pelkkään kasvottomaan kutsuun. Tässä mielessä tutkimusprosessi oli siis itselleni varsin opettavainen.⁸

Alasuutari kuvaa sitä, miten laadullisessa tutkimuksessa on tutkimusprosessin itseohjautuvuuden vuoksi lukemattomia ongelmien ja yllätysten mahdollisuuksia. Tutkimus muokkautuu ja muuttuu matkan varrella: tutkimusaineistoa ei saadakaan hankittua, siitä eivät nouse esiin oletetut asiat, tutkimukselliset kysymykset osoittautuvat epäonnistuneiksi tai esille nousee ennalta-arvaamattomia, yllättäviä havaintoja, jotka vaativat huomiota. Tällöin on muutettava tutkimuksen suuntaa ja pohdittava, millaisiin kysymyksiin saatu aineisto vastaa. (Alasuutari 2001, 277.) Juuri tällaisen Alasuutarin kuvaaman suunnanmuutoksen olen työssäni joutunut tekemään. Vaikeus löytää haastateltavia, jotka olisivat olleet sosiaalityön asiakkaita tai ennako-oletusteni mukaisia kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia kotiäitejä, muovasi tutkimusasetelmaa ja pakotti suuntaamaan työtä uudella tavalla.

Tutkimusaineistokseni muotoutuivat lopulta siis kahden äidin haastattelut. Molemmat äidit asuivat omakotitalossa maaseudulla, muutaman kilometrin päässä maaseututaajamasta tai -keskuksesta. Haastattelut toteutettiin helmikuussa 2017 näiden äitien kotona. Ensimmäisellä, 33-vuotiaalla

⁷ Yritin lopulta myös päästä tekemään tämän ryhmän kanssa ryhmähaastattelua, muttei tämäkään johtanut tuloksiin.

⁸ Suvi Krok on kuvannut omassa yksinhuoltajien arkea koskevassa väitöstutkimuksessaan haastateltavien etsintäprosessiaan jossain määrin hyvin samalla tavoin kuin sen itse koin. Hänen tutkimuksessaan kukaan ei tuntunut haluavan identifioitua vähävaraiseksi yksinhuoltajaäidiksi, ja tutkimusjoukon naiset tunsivat aluksi syvää epäluuloa tutkimukseen osallistumista kohtaan. (Krok 2009, 44–47.)

haastateltavalla (aineisto-otteissa H1) oli kaksi esikoulu- tai kouluikäistä lasta, toisella 27-vuotiaalla haastateltavalla (aineisto-otteissa H2) neljä 2–7-vuotiaasta lasta. Ensimmäisellä haastateltavalla oli toisen asteen tutkinto, jonka suorittamisesta oli kymmenen vuotta aikaa, toisella oli takanaan kaksi kesken jäänyttä tutkintoa, joista jälkimmäisen hän oli keskeyttänyt tullessaan 19-vuotiaana ensimmäistä kertaa raskaaksi. Ensimmäinen haastateltava työskenteli pienimuotoisesti iltaisin kotiäitiyden ohella, mutta työpaikka ei ollut vakituinen. Toisella haastateltavalla ei ollut työ- eikä opiskelupaikkaa.

Analyysiosiossa on käytetty jonkin verran lainauksia haastateltavien puheesta. Lainauksen edessä on haastateltavan tunniste (H1 tai H2); haastattelijaan viitataan kirjaimella M eli minä. Lainauksista on pääsääntöisesti poistettu puhekielessä tyypilliset toistot ja ”miettimissanat”, kuten ilmaukset ”niinku” ja ”sitte”. Jos nämä ilmaukset ovat mielestäni kantaneet merkitystä ja kertoneet esimerkiksi vaikeudesta, epävarmuudesta tai monimutkaisuudesta, olen säilyttänyt ne myös lainauksissa. Olen kirjoittanut sulkeisiin haastateltavan reaktiot sanottuun asiasisältöön, mikäli olen katsonut niiden olevan olennaisia haastateltavan puheen sisällön kannalta, esim. (*naurahtaa*). Sulkeiden sisällä olevilla pisteillä kuvaan haastateltavan puheessa esiintyviä taukoja ja niiden pituutta. En ole kuitenkaan pitäytynyt tiukasti diskurssianalyysiin kuuluvassa litterointitavassa, jossa jokainen piste merkitsee tiettyä aikamääräistä tauon pituutta. Enemmänkin pisteiden määrä kuvaa tuon tauon pituuden summittaisesti.

4.2.2 Haastatteluni aineistona

Haastatteluja käytetään aineiston hankinnan menetelmänä erityisesti silloin, kun ollaan kiinnostuneita ihmisten ajattelun sisällöstä: kokemuksista ja kokemuksille annetuista merkityksistä. Haastatteluja käytetään usein menetelmänä silloin, kun halutaan saada tietoa jostakin ilmiöstä, jota on kartoitettu vasta vähän tai ei ollenkaan. Tällöin tiedonhankintaa voidaan suunnata jo itse haastattelutilanteessa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 34–36.)

Laadin haastatteluja varten teemahaastattelurungon. Teemahaastatteluksi kutsutaan strukturoidun lomakehaastattelun ja ja täysin avoimen haastattelun välimaastossa olevaa niin sanottua puolistrukturoitua haastattelumenetelmää. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan nimensä mukaisesti tiettyihin, tutkijan valitsemiin teemoihin, jotka muodostavat haastattelulle kehikon. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47–48.) Teemat ovat niin väljät, että ne mahdollistavat haastateltavalle

yksilöllisten tulkintojen esittämisen tämän kehikon sisällä. (Eskola & Suoranta, 1998, 88–89.)
Haastattelurunko on liitteenä (Liite 3.).

Haastatteluteemoikseni kiteytin arjen, kotiäitiysvalinnan ja tulevaisuuden ajatusten teemat. Teemojen muovautuminen tapahtui tutkimuskirjallisuuden, tutkimuksen viitekehyksen ja julkisen keskustelun pohjalta (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2013, 75). Halusin teemoillani tavoittaa nimenomaan äitien kokemuksen arjestaan ja sen mielekkyydestä, keskustella heidän kanssaan kotiäitiyden valintaprosessista ja samalla kuulostella valinnan ehtoja sekä kuulla, miten äidit itse näkevät tulevaisuutensa tilanteessa, jossa heihin kohdistuu julkisessa keskustelussa paljon uhkakuvia. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin eli purettiin tekstimuotoon jälkikäteen sanatarkasti. Toinen haastattelu kesti hieman yli tunnin ja toinen hieman vajaan tunnin. Haastatteluissa nousi valitsemieni teemojen lisäksi esiin myös muita merkitykselliseksi tulkitsemiani teemoja. Tällaisia teemoja olivat esimerkiksi äitiyteen liittyvän tuen tarve sekä kotiäitiyden mielekkääksi kokemista ja arjen jaksamista edistävät ja haittaavat tekijät ja kotiäitiyden riskit.

Teemahaastattelurungosta huolimatta haastattelut muotoutuivat käytännössä kohti syvähaastatteluja, ja teemojen käsittelyn lisäksi niissä olikin paljon syvähaastattelun elementtejä. Syvähaastattelussa haastattelijä syventää saatuja vastauksia ja suuntaa haastattelun etenemistä saatujen vastausten perusteella. Kysymyksen ovat usein avoimia ja antavat haastateltavalle tilaisuuden puhua puheena olevasta asiasta oman ymmärryksensä mukaisesti. Syvähaastattelujen avulla pyritään usein jonkin ilmiön mahdollisimman perusteelliseen avaamiseen ja tällöin haastateltaviakin on yleensä vain muutama, mahdollisesti vain yksi. Tutkijan intuitiiviset ja kokemusperäiset väliintulot ovat sallittuja, jopa toivottavia. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75–77.)

Erityisesti ensimmäisessä haastattelussa haastateltava tuotti rikkaalla ja monipuolisella tavalla kuvausta arjestaan, äitiydestään ja siihen liittyvistä ratkaisuistaan sekä ratkaisujen takana vaikuttavista tekijöistä. Tämä haastattelu eteni polveilevasti, jolloin samoja teemoja käsiteltiin ikään kuin useamman kysymykseni kohdalla ja esitettyjä ajatuksia tarkennettiin aina uuden teeman kohdalla. Haastattelu eteni ikään kuin teemojen ”taakse”, jolloin avautui uusia teemoja ja merkitysrakenteita. Toisessa haastattelussa haastateltava oli vastauksissaan jonkin verran niukempi ja pitäytyi tiukemmin kysymys-vastaus-vuorottelussa. Kummassakin haastatteluissa pyysin heitä kertomaan lisää jostakin heidän esille ottamastaan seikasta sekä tarkensin haastateltavilta jo haastattelun kuluessa tulkintojani heidän tilanteestaan ja kertomastaan. Molemmat ovat nähdäkseni auttaneet syventämään saatua tietoa ja ovat osaltaan olleet myös lisäämässä tutkimuksen

luotettavuutta. Haastattelujen aikana paikalla oli myös useampia lapsia. Toisen haastattelun aikana lapset, jotka olivat jo leikki- ja kouluikäisiä, leikkivät viereisessä huoneessa ja tuottivat haastattelun taustalle tasaista, iloista leikkipuhetta, joka keskeytyi vain kahdesti, kun toinen lapsista tuli kysymään äidiltään jotain. Toisessa haastattelussa lapset olivat pienempiä ja he olivat osittain mukana haastattelutilanteessa.

Näen tämän tyyppisen tutkimushaastattelun vuorovaikutustilanteena, jossa tutkijan käsitykset, teoreettinen viitekehys, kokemukset ja persoona ovat läsnä muovaamassa haastattelun kulkua ja suuntaa. Ei kaikeksi voida ajatella, että olisi olemassa jonkinlainen ”puhdas” haastattelutilanne, jossa täydellisen objektiivinen ja etäinen tutkija saisi ongittua haastateltavistaan esiin kirkkaan, puhtaan merkityksen ja kokemuksen.⁹ Gubrium ja Holstein puhuvatkin niin sanotusta aktiivisesta haastattelusta (active interview), jossa haastateltava ja haastattelija osallistuvat yhdessä merkitysten ja tiedon rakentumisen prosessiin (Gubrium & Holstein 2003, 68–69). Minulle tärkeäksi haastatteluissa muodostui pyrkimys päästä ikään kuin ”sisälle” haastateltavan maailmaan, sen tuntoihin ja merkitysten rakentumiseen. Tunnustelin haastateltavan tuntemuksia, pyrin saamaan kiinni hänen ajatuksistaan ja kaikkiaan pyrin herkistymään hänen todellisuudelleen. Halusin, paitsi tavoittaa sen rakenteellisen todellisuuden, jossa haastateltavani elävät, myös pystyä eläytymään haastateltavan kokemusmaailmaan ja ymmärtää sitä, jos mahdollista, jossain määrin sisältä käsin. Osoitin haastattelujen kuluessa ymmärrystä haastateltavia kohtaan erilaisilla nyökkäyksillä ja äänenpainoilla ja tarkensin lisäkysymyksillä heidän sanomaansa. Välillä saatoimme naurahtaa yhdessä jollekin molempien tunnistamalle ilmiölle tai seikalle. Toisaalta lähestyin haastatteluja kuten Marjorie DeVault (2003), keinona tavoittaa niitä sosiaalisia ja yhteiskunnallisia prosesseja, jotka muovaavat näiden äitien kokemuksia ja toisaalta myös toisin päin: keinona tavoittaa äitien omia kokemuksia tilanteessa, jossa heidän tilanteensa rakenteellisella tasolla nähdään epäsuotuisana ja riskialttiina. Herkistymistä haastateltavan kokemukseksi ja hänen elämänsä historialleen voidaan kutsua sensitiiviseksi tutkimusotteeksi (vrt. Laitinen 2004).

Haastattelutilanteet vertautuivat mielessäni vahvasti sosiaalityöntekijän työhön ja työssä tapahtuviin kohtaamisiin. Samanlaisen kuunteluotteen – asiakkaan ehdoilla kuuntelemisen ja pyrkimyksen hänen (kokemus)maailmansa ymmärtämiseen (ikään kuin työprosessien, asiakirjojen, päätösten ja byrokraatian – siis rakenteen - rinnalla) – olen kokenut tärkeäksi työtavaksi myös sosiaalityössä. Ajattelen myös, että tämän tyyppinen ymmärtävä kuunteluote auttoi haastateltavia osaltaan tuomaan

⁹ Perustuvathan valitut teematkin jo tutkimuksen viitekehukseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2013, 75) ja suuntaavat siten haastatteluja.

esille kokemuksiaan ja kohtaamiaan vaikeuksia sekä kertomaan myös elämänsähistoriastaan tavalla, joka ei ehkä etäisemmällä haastatteluotteella olisi tullut esiin. Toisaalta en aktiivisesti tuonut esiin omia kokemuksiani kotiäitinä (itse asiassa haastateltavani eivät edes tienneet, että olin itsekin ollut pitkään kotona lasten kanssa), mikä vertautti mielessäni tilannetta entisestään sosiaalityön kohtaamisiin, joissa ymmärrystä välitetään yleensä muilla keinoin kuin tietoisuudella yhteisestä jaetusta kokemuksesta.

Koska haastateltavia on vain kaksi, mutta heidän kokemuksiinsa on pureuduttu tavallista tarkemmin, on tutkimuksessani paljon tapaustutkimuksen piirteitä. Tapaustutkimukselle on tyypillistä, että yksittäisestä tapauksesta tai muutoin pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia tuotetaan yksityiskohtaista ja tiheää tietoa. Tutkimuskohteen kokonaisvaltainen ymmärtäminen on tällöin tärkeämpää kuin tulosten yleistettävyyden. Mahdollinen yleistettävyyden voi tapaustutkimuksessa liittyä teoreettiseen tai olemukselliseen yleistettävyyteen, jolloin keskeiseksi muodostuvat aineistosta tehtävät tulkinnat. Tapaustutkimuksessa olennaista on yleensä teorian vahva osuus, tutkijan osallisuus ja monimetodisuus. Tavoitteena on usein yksittäisen tapauksen kautta pyrkiä ymmärtämään inhimillistä toimintaa yleisemminkin. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 158–169.) Yksittäistä tapausta havainnoimalla pyritään näkemään syvälle johonkin monimuotoiseen ilmiöön (Cohen & Manion 1995, 105–107; Metsämuurosen 2006, 91 mukaan).

4.2.3 Fenomenologis-hermeneuttinen ja etnografinen tutkimusote

Koska olen kiinnostunut nimenomaan kotiäitien omista kokemuksista kotiäitiyden valintaprosessissa ja arjessa, johtaa tämä väistämättä fenomenologian ja hermeneutiikan luo, vaikka teoreettis-metodologisen viitekehyksen vuoksi tutkimustani ei voikaan luonnehtia puhtaasti fenomenologis-hermeneuttiseksi tutkimukseksi. Tutkimusotteeni ja tutkimuksellinen lähestymistapani sekä tulkintani sisältävät kuitenkin piirteitä fenomenologisesta, ymmärtämiseen ja tulkintaan pyrkivästä lähestymistavasta. Tähän lähestymistapaan kuuluu myös tutkijan ennakkokäsitysten tunnistaminen ja reflektointi. (Perttula 2008, 14–147.) Yhdistän tähän myös institutionaalisen etnografian ajatuksen tutkijan paikan näkyväksi tekemisestä ja nimeämisestä sekä tutkijan lähtökohtien avaamisesta. Tutkija on osa sitä todellisuuden monimuotoisuutta, jota tutkimuksella pyritään kuvaamaan. (DeVault 1999.)

Fenomenologis-hermeneuttiseksi tutkimukseksi kutsutaan yleisesti ymmärtämään ja tulkitsemaan

pyrkivää tutkimusta, jossa kokemuksen ja merkityksen käsitteet ovat keskeisiä. Fenomenologinen lähestymistapa on metodologia, jonka alle sijoittuu monia erilaisia kokemuksen tutkimisen tapoja. Kokemus, eli ihmisen kokemuksellinen suhde omaan elämäntodellisuuteensa ja maailmaan, jossa hän elää, syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa ja on tutkimuksen kohteena. Ihmisen suhde maailmaan nähdään intentionaalisenä, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee meille jotain. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan ja on sidoksissa yksilölliseen elämäntilanteeseen. (Laine 2001, 26–31; Perttula 2008, 136–143.) Tutkimus kohdistuu nimenomaan kommunikaatioon ja ilmaisuihin, koska ilmaisut kantavat merkityksiä. Merkitysten tutkiminen vaatii ymmärtämistä ja tulkintaa. Tutkimuksen tekemisen tarkoitus on ymmärtää tutkittavan ilmaisujen merkityksiä tutkittavan omasta näkökulmasta käsin. Tutkimus ei pyri universaaleihin yleistyksiin, vaan ymmärtämään tutkittavan kohteen senhetkistä merkity maailmaa. Fenomenologiassa ”merkitysten välisten yhteyksien ymmärtäminen perustuu tutkijan omaan intuitiiviseen, elämäkokemuksen myötä kehittyneeseen merkitysten tajuun”. (Laine 2001, 26–31.)

Tutkimukseni kannalta nimenomaan merkityksen käsite on keskeinen. Olen kiinnostunut siitä, miten äidit merkityksellistävät kotiäitiytensä itsensä, lastensa, parisuhteensa ja tulevan työelämänsä kannalta. Pertti Alasuutarin mukaan merkityksen käsite ja kaiken yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyys on keskeistä kaikessa kulttuurintutkimuksessa. Maailma esittäytyy meille aina sen suhteen kautta, joka meillä on maailmaan, ja todellisuuden realiteetit ovat olemassa merkitysvälitteisesti, eivät tulkinnoista ja ymmärryksestä riippumattomina. Todellisuus on sosiaalisesti konstruoitunutta eli rakentunut merkitystulkinnoista ja tulkintasäännöistä, joiden nojalla ihmiset orientoituvat arkielämässään. Fenomenologian lähtökohtana on juuri se, miten yksilö yrittää tulkita maailmaa ja saada siihen ”tolkkua”. (Alasuutari 2001, 59–63, 71–72.) Näen haastateltavani nimenomaan subjekteina ja toimijoina, joiden kokemusta ja suhdetta maailmaan pyrin tutkimaan tiettyssä ajallisessa ja paikallisessa kontekstissa (vrt. Krok 2009, 35–36 ja Jokinen ym. 2004, 8).

Tutkimusotteessani on piirteitä myös etnografiasta. Etnografialla tarkoitetaan monipuoliseen tiedonkeruuseen perustuvaa tutkimusfilosofista paradigmaa ja tutkimustapaa, jossa erilaiset havainnoinnit, haastattelut ja keskustelut ovat keskeisiä tiedonkeruun menetelmiä, ja jossa tiedonkeruu tapahtuu usein pitkähkönkin kenttätutkimusvaiheen avulla. Etnografisen tutkimuksen tutkimuskohteena on ihmisen arkinen ja jokapäiväinen elämä. (Metsämuuronen 2006, 94–95; Eskola & Suoranta 1998, 107). Etnografian taustaolettamuksina on, että tieto maailmasta saadaan kokemuksen kautta ja kosketus todellisuuteen välittyy ihmismielen prosessien kautta. Ihminen

nähdään tavoitteellisena ja päämäärän pyrkivänä. Kielen merkitys on keskeinen vuorovaikutuksen ja ajattelun välineenä. Tieto puolestaan nähdään inhimillisenä, subjektiivisena, arvosidonnaisena ja rajallisena, kulttuuriin ja sosiaaliseen elämään sidonnaisena. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä inhimillistä ymmärrystä sosiaalisesta elämästä. (Syrjälä ym. 1994, 77–78, Virtainlahden 2011, 253–254 mukaan.) Etnografian keskeisenä taustafilosofiana on symbolinen interaktionismi, joka on kiinnostunut ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja kulttuurin vaikutuksesta ihmisen käyttäytymiseen ja toimintaan. Sen mukaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tehtävät tulkinnat ohjaavat ihmisen toimintaa ja päätöksentekoa. Nämä tulkinnat ovat tutkimuksen kohteena. Analyysissä pyritään tutkimuskohteen ymmärtämiseen. (Metsämuuronen 2006, 94; Rantala 2006, 218–223.) Tutkimuksessani olen käyttänyt jossain määrin etnografista havainnointia avukseni tekemiäni haastattelujen yhteydessä. Havainnointi on osaltaan ollut viitoittamassa ja vahvistamassa analyysiani esimerkiksi äitien hyvinvoinnin elementeistä.

Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan mahdollisella omakohtaisella ruumiillisella kokemuksella tutkimuskohteena olevasta yhteisöstä katsotaan olevan merkitystä sekä aineiston hankinnassa että sen analyysissä (Lappalainen 2007, 113). Tutkimukseni liittyy tälläkin tavoin etnografisen metodologian perinteeseen. Omat kokemukseni kotiäitiydestä ovat käyneet vuoropuhelua tutkimukseni kanssa kaikissa sen tekemisen vaiheissa. Olen käyttänyt kokemustiedon ja arkihavaintojen näkökulmaa avukseni sekä aineiston hankinnassa ja analyysissä että teoreettisen viitekehyksen hahmottamisessa. Havaintoni nyt ”ovat latautuneet aikaisemmillä kokemuksillani” (Eskola & Suoranta 1998, 19).

4.2.4 Analyysimenetelmästä

Aineiston analysoinnissa olen käyttänyt teorialähtöistä sisällönanalyysia. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä ”aineiston analyysin luokittelu perustuu aikaisempaan viitekehykseen, joka voi olla teoria tai käsitejärjestelmä” (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113). Olen tarkastellut aineistoa kirjallisuudesta, tutkimuksesta ja yhteiskunnallisesta puheilmastosta nousevien arjen, valinnanvapauden ja tulevaisuuden, siis erityisesti työmarkkina-aseman ja siihen liittyvän uhkan käsitteiden näkökulmasta. Olen ollut erityisesti kiinnostunut siitä, miten äidit ovat päätyneet kotiäitiysvalintaan ja mitkä ovat olleet tämän valinnan taustalla olevia rakenteita tai muita tekijöitä sekä siitä, miten äidit merkityksellistävät valintaansa, miten äidit kokevat oman arkensa ja miten he suhtautuvat omaan tulevaisuuteensa yhteiskunnan osana ja työtätekevinä kansalaisina.

Aineiston analyysissä olen käyttänyt sekä *teemoittelua* että *tyypittelyä*. Luin aluksi aineistoa haastatteluteemojen näkökulmasta ja kokosin aineistosta haastatteluteemoihin liittyvän kerronnan yhteen. Erittelin teemojen sisältä elementtejä, joista haastateltavat puhuivat ja kokosin ne yhteen. Erittelin elementtejä edelleen pienempiin osiin ja yhdistelin niitä uudelleen, jolloin syntyi uusia alateemoja (esimerkiksi puolison vaikutus kotiäitiysvalintaan, opintohistoria, työmarkkina-asema jne.).

Hyvin pian analyysin alettua aloin kuitenkin kuulla äitien puheessa kahtalaisia elementtejä: hyvinvointia kantavia ja riskejä kantavia. Päädyinkin lopulta myös erittelemään aineistostani kotiäitiyden elementtejä sekä hyvinvoinnin että riskien näkökulmasta. Hyvinvointia ja mielekkyyttä lisääviä ja vähentäviä tekijät sekä kotiäitiyteen liittyvät hyvinvoinnin riskitekijät näen erityisesti sosiaalityön kannalta olennaisina. Niiden avulla pyrin myös kuvaamaan, miten kotiäitiyteen liitetyt uhkat ja riskit ovat kenties jossain määrin erilaisia kuin ne riskit, joihin julkisuudessa yleensä kotiäitiyden yhteydessä viitataan.

Laadullisessa aineiston analyysissä on aina kyse myös ”keksimisen logiikasta”, ja aineistosta saattaa löytyä analyysin kuluessa alun perin valittujen lisäksi myös muita tarkasteluun tulevia teemoja (Tuomi & Sarajärvi 2013, 100). Omassa aineistossani tällainen aineistosta esiin noussut teema oli juuri (koti)äitiyteen liittyvä tuki, sen tarve, puute ja puutteesta aiheutuvat riskit sekä toisaalta kotiäitiyteen liittyvät hyvinvoinnin elementit.

Analyysin loppuvaiheessa olen palannut teorian ja kirjallisuuden pariin, ja peilannut tuloksiani niihin. Tässä olen käyttänyt erityisesti apunani Katja Revon ja Johanna Närvin aiemmin mainittuja haastattelututkimuksia sekä Eeva Jokisen (2005) jäsenyyksiä arjen ulottuvuuksista. Lisäksi olen löytänyt paljon heijastuspintaa analyysilleni Suvi Krokin (2009) yksinhuoltajaäitien kokemuksia kartoittaneesta väitöskirjasta *Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä*.

4.3 Tutkimuksen eettisyys

Yksilöllisten kokemusten ja merkitysten tutkimisessa tutkimuksen eettisyys nousee erityisen huomion kohteeksi, ja olenkin pyrkinyt kiinnittämään siihen erityistä huomiota. Esimerkiksi aineiston hankinnassa eettisyys on huomioitu siten, että en ole hankkinut aineistoa sellaisesta

kunnasta, jossa asun tai jossa työskentelen tai olen työskennellyt. Tällä varmistetaan se, ettei haastateltavien joukossa ole ennestään tuttuja henkilöitä, mikä voisi vaikuttaa haastatteluihin häiritsevästi ja lisätä niihin sävyjä, jotka voisivat vähentää niiden luotettavuutta.

Koska haastateltavia on vähän ja aineiston kuvailu on osin yksityiskohtaista ja perusteellista, olen tunnistettavuuden estämiseksi ja anonymiteetin säilyttämiseksi poistanut joitain mahdollisesti tunnistettavia seikkoja ja viitannut niihin vain yleisluontoisella ilmauksella. Tämä yleisluontoinen viittaaminen on pyritty tekemään niin, ettei se ole vaikuttanut varsinaiseen analyysin kannalta olennaiseen asiasisältöön, vaikka luottavuuteen se onkin jonkin veran vaikuttanut. Poistetut seikat liittyvät lähinnä haastateltavien elämäntietojen yksityiskohtiin ja heidän lastensa tilanteisiin, ja niiden tarkoitus on nimenomaan suojella haastateltavia mahdolliselta tunnistettavuudelta.

Haastatteluaineisto tullaan säilyttämään mahdollista jatkokäyttöä varten jonkin aikaa tutkimuksen teon jälkeen, jonka jälkeen se hävitetään asianmukaisesti. Haastattelupyynnössä on ilmaistu se, että haastatteluaineisto tullaan säilyttämään turvautusti siten, ettei se pääse sivullisten haltuun.

Vaikka käytänkin tutkimuksen teossa hyväkseni omia kokemuksia vähintään peilinomaisesti, olen kiinnittänyt erityistä huomioita objektiivisuuden säilyttämiseen juuri siksi, että tutkimukseni aihe koskettaa minua omakohtaisesti. Olen tietoisesti pyrkinyt ilmaisemaan mahdolliset omat näkemykseni tai kokemukseni mahdollisimman selvästi aukikirjoitettuna ja välttämään näkemysten ilmaisemista pelkästään retorisilla keinoilla. Toisaalta on huomattava, että omat kokemukset ovat tässä tapauksessa myös auttaneet saamaan haastatteluihin sellaista syvyyttä, jota muulla tavoin ei olisi ollut mahdollista saavuttaa.

Kysymys tutkimuksen objektiivisuudesta on kuitenkin kaikkiaan mielenkiintoinen. Tutkimuksen tekemisen prosessi ja laaja perehtyminen tutkimuksen aihepiiriin kirjallisuuteen on kirvoittanut pohtimaan tätä tutkimuksen riippumattomuutta ja objektiivisuutta, sekä tutkijan oman tulokulman, käsitysten ja mielipiteiden vaikutusta tutkimusprosessiin, tutkimusasetelmiin, analyysiin ja ennen kaikkea tulosten tulkintaan. Herkässä, monenlaisia keskeisiä arvoja koskevassa asiassa (jollainen kotiäitiys näyttää olevan) tutkijan tausta ja viitekehys eivät näytä voivan olevan vaikuttamatta jollain tavalla tutkimukseen. Mikäli tutkijalla on jokin käsitys siitä, miten asioiden pitäisi olla – tai millaisia arvoja ihmisillä olisi suotavaa olla – näyttää se myös ikään kuin huokuvan tutkimukseen¹⁰.

10 Esimerkiksi kun Eeva Jokinen (2005, 139) toteaa olevan merkkejä siitä, että äititapaisten isyyden muodot ovat yleistymässä ja implisiittisesti antaa ymmärtää tämän olevan hyvä asia, itseäni houkuttaisi kovasti pohtia tämän rinnalla, millaista uutta vanhemmuuden tapaa tarjoaisi vaihtoehto, jossa myös isätapaisten äitiyden muodot lisääntyisivät.

Kun aihepiiri taas ei ole itselle syvästi tuttu, voi jonkinlainen ilmiön monimuotoisuus jäädä tulematta esiin. Näin ajattelisin esimerkiksi käyneen perheiden lastenhoitoratkaisujen monimuotoisuuden kohdalla, jonka vasta tuore CHILDCARE-raportti toi tutkimuksessa esiin, mutta joka ilmiönä on varsin arkipäiväinen (Hietämäki ym. 2017 ja sen uutisointi esim. Yle 4.5.2017). Samoin näyttää olevan käymässä käsitykselle kotiäitiyden naisia työelämästä syrjäyttävän vaikutuksen kanssa: vast'ikään uutisoitiin, miten vertailtaessa äitien työllisyysasteita Suomessa ja Ruotsissa on havaittu, että erot aiheutuvatkin osittain erilaisesta tavasta tilastoida työllisiä. Samalla havaittiin, että äidit työllistyvätkin ”yllättävän” hyvin kotona olon jälkeen. Äitien arkitodellisuutta tunteville tämä tuskin tuli yllätyksenä, mutta tutkimukselle ilmeisesti todella näin tapahtui. (Pärnänen & Kambur 2017 ja uutisointi HS 10.3.2017.) Palaan tähän äitien työllistymiseen vielä luvussa 5.3.2.

Näyttää myös siltä, että jostain syystä äitien omiin kokemuksiin nojautuvaa kotiäitiystutkimusta tekevät lähinnä maisterivaiheen opiskelijat, jotka ovat itse olleet kotiäiteinä¹¹. Tämä on mielestäni tutkimuksellinen puute ja heijastelee osittain tutkimuskentän orientaatiota. On tavattoman tärkeää eritellä erilaisia syrjäyttäviä mekanismeja, tasa-arvon esteitä, uhkia ja riskejä, ja näihin liittyvää tutkimusta onkin tehty kiitettävällä tavalla. Näiden lisäksi olisi kuitenkin mielestäni tärkeää katsoa asiaa myös muista näkökulmista ja tutkia esimerkiksi sitä, mitä kotiäitiys merkitsee äideille, heidän elämänsäkululle, hyvinvoinnilleen, tulevaisuudelleen jne., tai tarkastella ilmiötä erilaisista lasten näkökulmista. Tällöin olisi kenties mahdollista havaita jotain uutta sekä hyvinvoinnista, ihmisten merkitysrakenteista että yhteiskunnasta. Samanlaista tutkimusta soisi tehtävän tietenkin myös koti-isyydestä.

5. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Seuraavassa analyysiosiossa käyn läpi aineistoani arjen, valinnan ja tulevaisuuden teemojen kautta. Lopuksi erittelen aineistostani kotiäitiyden erilaisia elementtejä: onnistuneen, hyvinvointia ja mielekkyyttä edistävän kotiäiyden ja kotiäitiyteen (ehkä myös äitiyteen ylipäänsä) liittyvien riskien ja hyvinvoinnin uhkatekijöiden elementtejä Aluksi lähestyn kotiäitiyttä arjen, ennen muuta kotitöiden ja niiden sukupuolitapaisuuden kautta, sen jälkeen tarkastelen kotiäitiysvalintaa ja sen rakentumista sekä äitien tulevaisuutta erityisesti talouden ja työelämän kannalta. Erittelen aineistosta myös erilaisia tuen tarpeita ja niiden merkitystä äitien elämänsäkulussa. Lopuksi

¹¹ Ja tähän tutkielmajatkumoon oma tutkimuksenikin tietenkin sijoittuu.

tarkastelen kotiäitiyttä hyvinvoinnin ja riskien kysymyksenä.

5.1 Arki - ”Ruokaa ja siivoan, ja vähän omia juttuja”

Hoivaan ja työnjakoon liittyvän ideologisen tason alla on konkreettisen elämän taso, *arjen* taso. Arkea tutkinut Eeva Jokinen on eritellyt arjesta viisi ulottuvuutta: (1) toiston, (2) kodintunnon, (3) tavan mukaisuuden, (4) taipumuksen vahvistaa totunnaisia sukupuolitapoja ja (5) kyvyn muuntaa ulkoisia pakkotahteja omilta tuntuiksi rytmeiksi. Hän liittää arjen sukupuolten väliseen työnjakoon sekä kulttuurisesti että käytännössä, ja huomauttaa, että koko arjen käsite on syntynyt vasta julkisen ja yksityisen välisen eron rakentamisessa. Tästä syystä arkeen liittyy herkästi arkisten puuhien ja ”pienen elämän” väheksyntä, vaikka samalla juuri niillä pyritään vastaamaan kaikkia koskettavaan ikiaikaiseen kotoisuuden ja viihtyisyyden tarpeeseen. Arkisuus on myös toimintaa, jolla on taipumusta kiinnittyä naisiin ja naisten työhön. (Jokinen 2005, 14–15.) Miehellä taas ei herkästi ole toimijan paikkaa tai tekemistä arkisessa sfäärissä (Kortteinen 1982).

Jokinen pohtii arjen ja työnjaon muutoksen hitautta sukupuolitavan käsitteen avulla. Sukupuolitapaisuudella viitataan siihen, miten naisilla ja miehillä on ollut tapana tehdä erilaisia asioita, sitä, jota kuvataan usein toteamuksella ”kukin tekee sitä, mikä tuntuu luontevalta”. Sukupuolitavat ikään kuin kutsuvat ihmisiä erilaisiin toimiin ja ihmiset mukautuvat (tai eivät mukaudu) niiden avulla erilaisiin rakenteisiin ja instituutioihin. Ne kuvaavat jatkuvuutta ja ennustettavuutta ihmisten ja rakenteiden vuorovaikutuksessa. Tavat voivat ilmentää yksilön käyttäytymistä, mutta eivät kuitenkaan ole yksilön ominaisuuksia. (Jokinen 2005, 16–17, 47, 50.)

Molemmat haastatteleman äidit kuvasivat päiväänsä arkisina, toistuvina rutiineina. Pyytäessäni heitä kuvaamaan arkeaan, he alkoivat luetella erilaisia toistuvia arjen toimintoja ja päivärytmiään. Aamu alkaa kellon soitolla, sen jälkeen aamupala, lapsen kouluun saattaminen, siivousta, järjestelyä, ruuanlaittoa, pyykinpesua, talon lämmittämistä, kaupassa käyntiä, ulkoilua, leikkiä; iltaisin saunomista, lenkkeilyä, TV:n katselua, perheen yhteistä aikaa ja niin edelleen.

H1: --- hyvin semmonen perus- (.), teen ruokaa ja siivoan (naurahtaa) ja vähän omia juttuja.

H2: Esikoulu on aina näin arkisin, et mä vien [lapsen nimi] tonne linja-autopysäkillä aamulla ja haen iltapäivällä. Mä teen ruuan jossain välissä, mä lämmitän pirttiä, mä koitan

vaan kuluttaa aikaa. --- pesen pyykkiä ja lasten kanssa tehään tehtäviä (...) ei siinä paljoo (naurahtaa).

Arki kuvastui pitkälti toiston ja samanlaisuuden kautta. Eeva Jokisen mukaan arjen ulottuvuudet, rutiinit, tavanomaisuus, kodintunnun tekeminen, sukupuolijako ja oman rytmin yhteensovittaminen kiteytyvät juuri kotitöissä. Kotitöitä luonnehtivat ennalta-annettuus, kyseenalaistamattomuus, tottumus ja pysyvyys; tämän vuoksi juuri kotitöihin liittyy helposti totunnaistuneita käyttäytymistäipumuksia ja kyseenalaistamattomia uskomuksia siitä, mitkä työt ovat kullekin sukupuolelle ”luontaisia”. Naisliikkeen pitkäaikainen pyrkimys murtaa tätä totunnaisuuden hiljaista traditiota tekemällä siitä äänekkästä ja siten muuttaa naisia alistavia käytäntöjä, on onnistunut hitaasti, jos ollenkaan. (Jokinen 2005, 16, 47, 50.)

Molemmat haastatteleman äidit kertoivat aluksi olevansa pääasiallisessa vastuussa kodin sisäpuolella tehtävistä kotitöistä, niistä, jotka on perinteisesti mielletty ”naisten töiksi”. He kuvailivat sitä, että heillä on enemmän aikaa tehdä erilaisia kotitöitä, koska ovat päivisin kotona, ja pyrkivät tietoisestikin tekemään kotitöitä miehen poissaollessa, jotta yhteiselle olemiselle iltaisin jää paremmin aikaa. Etenkin toinen heistä oli tietoinen kotitöiden jakamisen vaatimuksesta ja toi esiin perheessä vallitsevan työnjaon juuri suhteessa tähän tasa-arvoisen työnjaon ajatukseen, siis ikään kuin reflektoi itseään suhteessa perheessä vallitsevaan tilanteeseen ja toisaalta tasa-arvoisen jakamisen ideaan (ks. Jokinen 2005, 56–59).

H1: Noo, työnjako on oikeestaan semmonen, että – varmaan kuulostaa kauheelta – mut mä teen pääsääntöisesti kaikki, ja se ei mua sinänsä ees haittaa, koska mä oon päivisin kotona, niin mulla on aikaa tehdä niitä ---

H2: Mä teen kotityöt enimmäkseen. --- Se on menny luontasesti, se on niinku (..) mä tykkään. Ja mun mielest se on aika rankkaa, ku mies on kuitenkin töissä ja sit se joutuu lähtee muksuja viemään tonne kolmenkymmenen kilometrin päähän terapiaan, se on aina sit yli tunnin matka, reissu.

Haastattelun jatkuessa työnjako alkoi kuitenkin näyttäytyä monisävyisempänä ja puoliso tuotiin esiin kotitöiden tekijänä.

H1: --- mutta sitten kun mä oon iltaisin töissä, niin kyllä täällä tiskikoneet pyörii ja pesukoneet pyörii ja pyykki menee kuivumaan. --- Ehkä se on vähän näin, että se, kumpi on kotona kautta kerkiää, niin se tekee ne. --- pääsääntöisesti kyllä kaikki tehdään puoliksi, sillai, mä teen enempi, mut ku mies on kotona niin hän tekee oman osuutensa.

Heidän tyytyväisyytensä työnjakoon myös vaihteli.

H2: Kyllä mä toivoisin, et viikonloppuna ku se on kotona, ni – et vois vaikka käskemättä imuroida välillä tai pestä pyykkiä. Mut onneks se sitte hoitaa lämmitykset viikonloppuna ja tällain, vähän jotain helpotusta --- Nyt mä sille viikonloppuna sanoin, et mä toivoisin, et sä tekisit vaikka sunnuntaisin ruuan.

Toisella haastateltavalla suurempi vastuu kotitöistä ja kokemus kaikkiaan suuremman vastuun kantamisesta lasten asioista olivat nähdäkseni vaikuttamassa osaltaan hänen kuvaamaansa kokemukseen arjen osittaisesta raskaudesta. Hän koki yksinäisyyttä kotitöiden lisäksi myös siinä, että selvitteli lasten asioita ja erilaisia hakemuksia sekä oli yhteydessä eri viranomaisiin. Hänen puheestaan saattoi tulkita ehkä myös jonkinlaista avuttomuutta tai osaamattomuutta asioiden hoidossa.

H2: No kyllä se [pääasiallinen vastuu lapsista] aika stressaavaa on välillä. --- niin miks se oon aina minä, kuka niitä [hakemuksia] täyttää? Että ku en määkään niistä yhtään sen paremmin tiedä, täytyy aina soittaa ja kysyä neuvoa.

Toinen haastateltavani pohti mielenkiintoisella tavalla kotitöistä kannettavan vastuun jakautumista ja niitä mekanismeja, joiden kautta jakautuminen tapahtui. Hän kuvasi olevansa nopeampi tarttumaan käsillä oleviin kotitöihin molempien ollessa kotona, mikä johti siihen, että hän myös teki niitä tällöin enemmän. Miehen rytmi tehdä kotitöitä oli erilainen, vaikka haastateltavan ollessa poissa kaikki tarvittavat työt tulivat hänen mukaansa tehdyiksi. Hän kertoi heidän käyvän ajoittain keskusteluja, joissa mies sanoi kyllä tekevänsä jonkin kotityön, mutta puolisoiden käsitys työn tekemisen aikataulusta oli erilainen.

H1: Mä teen sen valinnan siinä, et odotanko mä nyt ja annan olla, vai siivoonko itse. Oma valintahan se sitten on.

Kotitöiden jakautuminen merkillistyi haastateltavalle elämänhallinta- ja parisuhdekysymykseksi, jossa tämän hetken suurempi vastuu kotitöistä ei ollut erityisen vastenmielistä, vaan ennemminkin järkevää ajankäyttöä ja parisuhteen työn tasajakoa (mies on päivät muualla töissä, nainen on päivät kotona töissä), mutta josta toki voi tulkita ainakin ajoittaisen toiveen muunlaisestakin työnjaosta (”se ei mua sinänsä ees haittaa”) tai sitten ei. Jokisen mukaan sukupuolitapoja voidaan tarkastella kolmella tasolla: rakenteiden pakottamina valintoina, toistuvina tekoina ja elämänmenon rytmiin asettumisena (Jokinen 2005, 51). Arjen yksi ulottuvuus on taipumus muokata arjesta kotoista, omalta tuntuva ja itse säädeltä. Arjessa pitää tuntea olevansa kotonaan. Kotitöiden

tekemisessäkään ratkaisevaa ei aina ole se, joutuuko niitä tekemään paljon, vaan se, saako niitä tehdä omassa tahdissa. Kun kotityöt saa tehdä omassa rytmissä, niistä voi jopa nauttia. (Jokinen 2005, 62–63.) Aineiston ja myös arkituntumankin perusteella haastateltavan kuvaama puolisoiden eritahtisuus kotitöiden tekemisessä voisi myös olla eräs tekijä siinä, miksi kotitöiden jakaminen perheissä usein ”ajautuu” tiettyihin uomiin. Kun molemmilla on tarve tehdä töitä omatahtisesti, mutta rytmit ovat erilaiset, tekee nopeampirytmisen tällöin helposti suuremman osan töistä. Hänellä on ikään kuin ”suurempi tarve” tarttua työhön. Toki voi olla niinkin, että hitaampirytmisen voi olla hitaampi juuri siksi, että toinen on nopeampi. Mikäli nopeampi ei ole paikalla, on hitaamman joustettava rytmistään ja toimittava ripeämmin ja joskus myös opeteltava tekemään käsillä olevat työt.

H2: --- kauppaostokset sun muut kauppalistat, ne on mun harteilla, mä oon aina se, joka mieltii, et mitä me syödään tai mitä lapset syö.

M: Mites hän suhtautu siihen [pyyntöön, että mies tekisi sunnuntaisin ruuan]?

H2: No et ”ei hän osaa tehdä ruokaa”. Mä sanoin, et kyllä siel on netti pullollaan ohjeita (naurahtaa). Et en määkään niitä osannu, piti vaan opetella tekemään.

Toinen haastateltava pohti kotitöitä myös suhteessa tulevaisuuteen ja kotiäitiysvalintaansa, jota käsitellen varsinaisesti seuraavassa luvussa. Hän pohti, miten pitkät työpäivät ja sen jälkeen tekemistä vaativat kotityöt olisivat voineet olla hänelle liian raskas yhdistelmä. Kokoaikatyö olisi saattanut johtaa monenlaisiin, ehkä jatkuviin neuvotteluihin kotitöistä. Pitkien työpäivien lisäksi hän olisi kokenut raskaaksi tietoisuuden lasten pitkistä hoitopäivistä, vaikka kotitöiden jakamisessa olisikin päästy tyydyttävään lopputulokseen.

H1: --- jos lapset olis ollu hoidossa, mies töissä ja minä töissä. En tiedä, oisko sitä sitte kestänyt, kun olis ollu itte niin väsynyt, ettei olis varmaan jaksanu ees hoitaa sitten mitään. --- Et ei mun varmaan ois henkinen kantti kestänyt olla kaheksaa tuntia töissä ja pitää lapsia päiväkodissa yheksän tuntia ja sitte viel tehdä ne kotityöt siihen päälle. Kyl se on ollu meidän parisuhteen pelastuskin varmaan (nauraa), et mä oon ollu kotona.

Katja Revon ja Liisa Kilpeläisen mukaan kotihoidolla voidaan nimenomaan pyrkiä ratkaisemaan erilaisia perheen sisäisiä aika- ja aikatauluongelmia. Kun toinen vanhemmista vastaa pääasiassa lastenhoidosta ja toinen palkkatyöstä, on aikatauluista helpompi sopia. (Repo 2007; Kilpeläinen 2009.) Toisen ollessa kotona häviävät perheen aikataulutuksesta jatkuvan ehtimisen ja kiirehtimisen ja näistä neuvottelemisen elementit lasten päivittäisten viemisten ja hakemisten ympäriltä. Revon (2012, 139) tutkimuksessa tuli esiin se, miten työssä oleva vanhempi koki voivansa paremmin keskittyä stressaavaan ja vaativaan työhönsä puolison ollessa kotona. Arkihavaintojen ja oman

kokemuksen perusteella näen tämän pyrkimyksen sovittelulla nykyistä, vaativaa työelämää perhe-elämään ja tehdä näiden muodostamasta elämäkokonaisuudesta jollain tavalla siedettävää ja hallittavaa eräänä hyvin merkittävänä tekijänä kotiäitiysvalintojen taustalla, josta puhun varsinaisesti seuraavassa luvussa. Työn ja perheen yhteensovittamisen teemaan palaan vielä myöhemmissä luvuissa.

Ajoittain julkisessa keskustelussa voi törmätä käsitteeseen ”naisten tekemä metatyö”, jolla tarkoitetaan nähdäkseni usein naisten kotitöistä ja lapsista kantamaa ja kokemaa kokonaisvastuuta, ja jolla käytännön tasolla viitataan sellaiseen yleensä naistapaiseen toimintaan, jossa huolehditaan esimerkiksi kodin ja päivähoidon tai koulun välisestä yhteistyöstä, lasten vaatteista ja niiden vuotuisesta ja kausittaisesta kiertokulusta tai perheen ruokailutottumuksista - samaa, johon Maarit Alasuutari (2003) viittaa koordinoituvastuuna. Eeva Jokinen puhuu ”arjen ajattelusta”, arkisuuden ulottuvuuksista huolehtimisesta *kuositteluna*. Lisäksi hän käyttää käsitettä kotitöiden ”koordinoitukello” ja sen haltija: kellon haltija ennakoii tehtäviä kotitöitä ja huomaa ne helpommin kuin se, jolla tällaista kelloa ei ole. (Jokinen 2005, 14, 57.)

Kotitöitä ja niiden jakautumista voidaan nähdäkseni katsoa juuri nais- ja miestapaisuuden kautta, jolloin aineistoni ja metatyökeskustelun valossa kokonaisvastuun kantamisen voitaisiin ajatella olevan naistapaista. Tätä metatyön naistapaisuutta on pohtinut esimerkiksi myös amerikkalainen perhetutkija Arlie Hochschild. Hänen mukaansa naiset tuntevat usein olevansa enemmän vastuussa lapsen hyvinvoinnista ja kotitöistä silloinkin, kun he käyvät ansiotyössä ja jakavat muut velvollisuudet tasa-arvoisesti puolisonsa kanssa. Tämän ilmiön ilmentymäksi Hochschild tulkitsee muun muassa sen, että naiset kokevat työn ja perheen yhteensovittamisen stressaavammaksi kuin miehet ja tuntevat itsensä useammin huonoiksi vanhemmiksi. (Hochschild 1990/2003, 8.) Hochschild on myös tuonut keskusteluun ajatuksen siitä, miten kahden työssäkäyvän vanhemman perheessä on kolme vuoroa: ensimmäinen on ansiotyövuoro, toinen kotityövuoro ja kolmas vuoro on emotionaalista seurauksista selviämisen vuoro. Kun ensimmäinen vuoro vie entistä enemmän aikaa ja voimavaroja (vaikka toisaalta tarjoaa paikoin myös sellaisen mahdollisuuden rentoutumiseen, sosiaaliin suhteisiin ja tyydytyksen tuntemiseen, joka ennen on liittynyt nimenomaan kotiin), tulee toisesta vuorosta kiireisempi ja rationalisoidumpi ja sitä alkaa leimata paine hoputtaa, keskeyttää, ohittaa ja delegoida. Kolmannella vuorolla Hochschild viittaa emotionaaliseen työhön, jota tarvitaan toisen vuoron aikapulasta ja paineista selviämiseen sekä lasten reaktioiden kohtaamiseen ja turhautumiseen vastaamiseen; kodista tulee siis monin tavoin kovaa työtä. (Hochschild 1997/2001.)

Toisaalta voidaan pohtia itse nais- ja miestapaisuuksien muotoutumisen prosessia, kuten esimerkiksi Eeva Jokinen on tehnyt. Arkinen kotityön jakautumisen tapa, se, miten tietyt työt näyttävät lankeavan naisille ja tietyt miehille, alkaa helposti tuntua ”kuin toiselta luonnolta”, luontaiselta ja sisäsyntyiseltä. Alkaa näyttää siltä, että toinen sukupuoli hallitsee tietyn kotityön jotenkin luonnostaan. Niinpä vallitsevaa jakautumisen käytäntöä aletaan itse puolustaa viittauksilla luonnolliseen rytmiin ja siihen, että toimimalla tietyllä tavalla vältetään suuremmat ristiriidat. (Jokinen 2005, 56–57.) Johanna Närvi näkee, että sukupuolitapaiselle toiminnalle ja perinteisille valinnoille annetaan jälkimodernissa ajassa ajanmukainen selitys individualistisina valintoina ja yksilöllisen halun ja toiveen ilmentyminä (Närvi 2014, 139–140). Närvi pohtii myös Pierre Bourdieu'ta soveltaen, että naisille voi kehittyä pientä vauvaa hoitaessa vanhemmuuden kentällä tarvittavaa pelin tajua, jota mies puolestaan ei pääse harjoittelemaan ollessaan työelämässä (Bourdieu 1990; Närvin 2014, 140–144 mukaan). Samalla etenkin naiset kuitenkin reflektoivat jatkuvasti sukupuolten välisen työnjaon tasa-arvoa ja pohtivat sitä, mikä on oikein ja kohtuullista ja mitä puolisolta voi kotitöiden suhteen odottaa. (Jokinen 2005, 56–57.) Tämä pohdinta näkyy hyvin myös haastateltavillani.

Haastateltavani myös toivat esiin kotitöihin liittyvän aikaelementin: kotitöitä tekee enemmän se, joka on enemmän kotona ja jolla on siten enemmän aikaa tehdä niitä. Toinen äiti viittasi siihen, että pyrkii tekemään mahdollisimman paljon töitä miehen ollessa poissa, jotta yhteistä aikaa voidaan käyttää muuhun olemiseen, toinen siihen, että hän tekee, koska hänellä on aikaa tehdä niitä, koska lapset ovat jo isompia. Lasten ollessa pieniä tätä aikaa ei ollut, jolloin tekemättömät työt jäivät usein iltaan. Silloin niitä teki ”*se, joka ehti (HI)*”. Tähän asetelmaan sisältyy tietenkin eräs kotiäitiyteen liitetty uhka: kotiäitiyden aikana (tästä konkreettisesta aikaulottuvuudesta johtuen) muotoutunut perheen työnjako säilyy ja sementoituu epätasapainoiseksi silloinkin, kun molemmat ovat jo palanneet työelämään (esim. Salmi 2000; Lammi-Taskula 2004a). Tilanne vaatisi neuvotteluja uudenlaista työnjaosta, mutta ristiriitojen pelossa niitä ei ehkä haluta käydä. Neuvottelut voisivat myös horjuttaa parisuhteen tasapainoa, mihin toinen haastateltavanikin viittasi. Neuvotteluja monimutkaistaa myös tietoisuus tasa-arvoisen jakamisen vaatimuksesta, johon perheet joutuvat valinnoillaan ottamaan kantaa (Närvi 2014, 139–140). Halu pitää koti kotoisana, eläminen mutkattomana ja arki sujuvana, tekee usein helpommaksi toistaa valmiita tottumuksia ja sukupuolitapaisuuksia kuin yrittää muuttaa niitä (Niemi 2006, 176), mikä saattaisi olla työläs prosessi.

Nais- ja miestapaisuus ei kuitenkaan näytä valaisevan tyhjentävällä tavalla kotitöiden jakautumisen

prosesseja. On naisia, jotka nauttivat esimerkiksi miestapaisuuden ytimessä olevasta autoilusta (Jokinen 2005, 60) ja miehiä, jotka vastaavat perheen ruokahuollosta ja pitävät keittiön puolisoaan siistimpänä vastoin naistapaisuuden ajatusta¹². Näyttää myös olevan perheitä, jotka tasa-arvotietoisuudessaan jakavat kotityöt ja vauvan syöttö-, vaipanvaihto- ja yöheräilyvuorot sotilaallisesti tasan ja biologisista tekijöistä välittämättä varmistaakseen uudenaikaisuutensa ja vapautensa kaikista perinnäissäännöksistä¹³. Kysymys kotitöistä näyttäytyy myös hyvin erilaiselta maaseutu- ja kaupunkikonteksteissa: maaseudulla, esimerkiksi maataloudessa, on edelleen perheitä, joissa erilaista ulko- ja sisätyötä on molemmille sukupuolille enemmän kuin kumpikaan jaksaisi tehdä, ja työnjaon sijaan olennaisempi kysymys on se, miten kummatkin vanhemmat jaksavat kokonaistyötaakan alla. Tehtävien jakautuminen ruuhka-Suomen ulkopuolella on myös jossain määrin edelleen sidoksissa biologiaan: on töitä, joita voi tehdä vain fyysisesti vahvempi, siis useimmiten mies. Sama ilmiö on nähtävissä jo kerrostalo- ja omakotiasumisen välillä.

Lasten syntymä ja perheen muodostuminen näyttävät usein kuitenkin ajavan naisia ja miehiä traditionaalisiin työnjakoihin (esim. Jokinen 2005), joita haastateltavanikin kuvailivat. Isät lisäävät työntekoaan – siis elättäjyyttään – nimenomaan pikkulapsivaiheessa (esim. Miettinen & Rotkirch 2012, 33–56) ja äidit taas omaksuvat herkästi edellä kuvatun kokonaisvastuun oltuaan alkuvaiheessa enemmän vastuussa lapsesta esimerkiksi imetyksen vuoksi. Tasa-arvoinen ja moderni parisuhde ajautuu lasten synnyttyä helposti ”kivikautiseksi”, kuten eräs Johanna Närvin haastattelema isä osuvasti kuvasi (Närvi 2014, 149–156.), kun lapsettomilla pariskunnilla työnjako on yleensä vielä huolettoman tasainen (Jokinen 2004, 295). Maaseudulle, jossa omat haastateltavani asuivat, taas ei tasa-arvoisen ja modernin parisuhteen ihanne kokemukseni mukaan näytä monin paikoin vielä juurikaan ehtineen: jaottelu isäntiin ja emäntiin elää vielä hyvin vahvana, ja tehtävät ja niiden jakautuminen ovat sen vuoksi usein aivan itsestäänselvästi sukupuolittuneita. Tätä itsestäänselvyyttä vasten voi pitää suorastaan yllättävänä, että haastateltavani viittasivat niinkin selkeästi tasa-arvoisen työnjaon kulttuuriseen ihanteeseen.

Duncanin (2011) *bricolage*-ajatusta soveltaen voisi ehkä ajatella, että täysin uusi ja outo tilanne, jollainen lapsen syntymä todellakin on – ja joka myös eri tavalla kuin monet muut elämäntilanteet

12 Ruuanlaiton suhteen kotitöiden jakautumisessa onkin tapahtunut ehkä suurin murros aivan viimeisten vuosien aikana, kun rentohenkisestä kokkailusta ja siitä nauttimisesta on tullut osa modernin miehen habitusta, ehkä jopa jonkinlainen kelvollisen nykymiehen vaatimus.

13 Tällaista ”tiskivuorofeminismiä” voi toki puolustaa sillä, että näiden toistuvien nais- ja miestapaisten tekojen ”itseään tuottavan poljennon voi rikkoa hankkimalla pelin tajua kentällä, joka ei ole itselle luonnollinen”. Keinotekoinen ja pikkumainen tekojen mittailu voidaan tällöin nähdä ainoana keinona muuttaa ”toiseksi luonnoksi” muuttuneita tapaisuuksia. (vrt. Jokinen 2005, 62.)

vie uudet vanhemmat myös biologisten lainalaisuuksien äärelle (jossa vain toinen sukupuoli kantaa syntymätöntä lasta ja tuottaa tälle ensivaiheen ravintoa) – saa uudet vanhemmat ammentamaan traditiosta ja kulttuurisesta kuvastosta aiempaa enemmän aineksia sinänsä modernin elämänsä osaksi, koska traditio on tuttua, turvallista, sujuvaa ja helppoa. Eeva Jokinenkin kuvaa kotitöiden ja niiden jakamisen totunnaisuutta, ”toista luontoa” ja rutinoituneisuutta ikään kuin selviytymispakkauksena, jonka avulla arki toimii ja sujuu ja jossa voi ainakin välillä reflektoida levätä. Vaikka vanhemmat asettuvatkin (ainakin joksikin aikaa) lepäämään tähän totunnaisuuteen, he kuitenkin myös ovat modernin kyllästämiä ja tietoisia esimerkiksi tasa-arvoisuuden parisuhteen ja työnjaon ja osallistuvan isyyden kulttuurisista ihanteista (ihanteista ks. Närvi 2014). Tasa-arvoisen työnjaon ihanne voi kuitenkin olla niin suuri, että silloinkin, kun äidillä on huomattavasti enemmän aikaa tehdä kotitöitä, hän puolustelee perheen käytäntöä sillä, että ”*kuulostaa kauhealta*”, että hän tekee enemmän, vaikka hänellä on siihen enemmän aikaresurssia käytettävissä.

Eräs tapa tarkastella tehtävien jakautumista voisi nähdäkseni olla katsoa niitä roolien kautta, mikä tekee jaosta muutettavan ja muokattavan ja irrottaa sen sukupuolitapaisuuksien tietynlaisesta essentialismista. Äitiys ja isyys voisi tällöin olla roolinottokysymys: vanhempien rooliin kuuluu suuri määrä erilaisia uusintamiseen ja ylläpitoon liittyviä tehtäviä, jotka, sen sijaan että olisivat olemuksellisia, kuuluvat vanhemman rooliin ja myös muuttuvat esimerkiksi lasten kasvaessa, jolloin ne on neuvoteltava aina kulloisessakin muuttuvassa tilanteessa uudestaan. Jotain tämänsuuntaista löysin myös Marita Törröseltä, joka puhuu neuvotellun työnjaon mallista perinteisen työnjaon ja tasa-arvoisen työnjaon rinnalla. Neuvotellussa työnjaossa sukupuolten välinen työnjako perustuu perhekohtaiseen, uudenlaiseen käsitykseen oikeudenmukaisesta ja keskenään sovitusta työnjaosta. Se kuvastaa vanhempien keskinäistä sopimusta työnjaosta, joka on jatkuvassa muutoksessa ja neuvottelun kohteena. Yhteiskunnan muuttuessa aiempia työnjaon malleja ei voi suoraan soveltaa, vaan joudutaan etsimään uudenlaisia tapoja selviytyä arjesta. Yhteistä erilaisille neuvotteluille malleille on se, että lastenhoito ja kotityöt koetaan yhteisenä asiana. (Törrönen 2012, 64–71.)

Myös Johanna Närvi (2014, 138, 154) puhuu (tutkimuskirjallisuudessa harvinaisella tavalla) siitä, miten varsinaiset perhevapaat ovat vain lyhyehkö, väliaikainen vaihe lapsiperheen elämänculussa ja työnjaon käytännöt voivat muuttua (tai olla muuttumatta) useampien lasten syntyessä, lasten kasvaessa, vanhempien elämäntilanteiden muuttuessa tai aikaisempien kokemusten muovaamina. Tällaisen rooliajattelun tai neuvotellun työnjaon mallin kautta voisi olla jollain lailla ymmärrettävää, jos perheet haluavat pikkulapsivaiheessa turvautua enemmän traditioon ja laittaa

kodin kotoisuuden, paikoilleen asettuneet sukupuolitapaisuudet ja sukupuolen rennon refleksioinnin kahden ansaitsijan mallin ja siihen kuuluvien alituisten aika- ja sukupuolineuvottelujen edelle (Niemi 2006, 176–177, joka viittaa myös Jokiseen 2005). Samat vanhemmat voivat lasten kasvaessa ja muuttaessa pois kotoa päätyä moniin erilaisiin järjestelyihin, työnjakoihin ja käytäntöihin. Kun uhkadiskurssissa puhutaan siitä, miten kotiäitivaiheen työnjako usein ”jää päälle” lasten jo kasvettua, unohtuu tämä elämäntilanteiden muutoksissa tapahtuva muovautuvuus usein kokonaan.

5.2 Kotiäitiysvalinta

Tässä luvussa tarkastelen äitien kerrontaa kotiäitiysvalinnasta. Käyn seuraavissa alaluvuissa läpi valinnan perusteita, jotka liittyvät sekä omaan hyvinvointiin ja elämänhistoriaan, lasten ominaislaatuun, puolison näkemyksiin ja parisuhteeseen. Yritän samalla hahmottaa, minkälaisista aineksista heidän kotiäitiysvalintansa koostuu ja mistä lähteistä he ovat valintansa ainekset ammentaneet (vrt. Duncan 2011).

5.2.1 Oma halu valinnan taustalla

Molemmat naiset kuvasivat haluaan pitää lapsensa kotihoidossa vahvaksi. Molemmilla tämä halu näytti myös olevan kytköksissä omaan elämänhistoriaan ja kokemuksiin hoivasta ja hoidosta, joko saadusta/koetusta hoivasta tai siitä vaille jäämisestä. Oma halu ei kuitenkaan välttämättä johtanut ristiriidatomiin kotiäitiyden merkityksiin, kuten toisen haastateltavani tilanne osoittaa. Huolimatta halusta olla kotona saattoi kotona olo käytännössä olla samalla myös (ainakin osittain) epätyytyttävää ja sisältää erilaisia riskitekijöitä, joita erittelen tarkemmin luvussa 5.5.2.

Toisella haastateltavalla oma äiti oli aina ollut kotona ja hän kuvasi tätä ikään kuin tottumisena, luonnollisena tilana.

H2: ”Se on varmaan ollu, ku mun oma äiti on perhepäivähoitaja, mä oon ite ollu koko lapsuuden kotona, et se on varmaan tullu sitä kautta, et on oppinu, et oma äiti on aina ollu kotona.”

Toisella haastateltavalla taas kokemus hoidosta oli päinvastainen. Hän oli lapsena ollut itse

perhepäivähoidossa eri hoitajilla, muttei ollut viihtynyt niissä koskaan. Hän toi omat tunteensa ja kokemuksensa esiin esiin vahvana valinnan perusteena.

H1: ”--- et mä olisin vieny sen päiväkotiin ja se ois itkeny, niin en mä olis pystyny jättää sitä sinne kun mä olisin muistanu ne omat tunteet, miltä tuntuu olla hoidossa (naurahtaa), niin en, en mä oo halunnu viedä mun lapsia hoitoon.”

Hänellä omat kokemukset näyttivät vaikuttaneen myös haluun olla lasten kanssa kotona senkin jälkeen, kun virallinen järjestelmä sitä lakkasi tukemasta. Haastateltava oli jatkanut lasten kanssa kotona oloa myös kotihoidon tuen päätyttyä ja oli nyt kotona esikoulu- ja kouluikäisen lapsen kanssa. Hän katsoi, että myös koululaiset tarvitsevat vanhemman läsnäoloa ja hoivaa. Tämä halu näytti nousevan juurikin omista hoivaan liittyvistä kokemuksista, joita hän kuvasi hyvin ilmaisuvoimaisen ja elävän esimerkinomaisen muiston kautta.

H1: ”--- jo ala-asteikäsenä koululaisena, kun meni kaverin luo, missä oli äiti kotona, ja se teki vaniljakastiketta ja marjoja, ja paahtoleipää, minkä päälle laitettiin hilloa, ja se oli parasta, mitä ikinä, kun joku oli tehnyt ne ruuat, ne välipalat valmiiksi – ja niinä päivinä, ku oma äiti oli kotona ku meni koulusta sinne, niin ne oli ihan niitä parhaita.”

Hän olisi itse kaivannut tukea koulunkäyntiin ja läksyjen tekoon ja kokenut jonkinlaista yksinäisyyttä ja läsnäolon puutetta pitkinä iltapäivinä ja iltoina koulupäivien jälkeen. Tuen puutteen vuoksi läksyjen teko oli ollut hänelle hankalaa ja koulunkäynti ei sujunut aikanaan toivotulla tavalla. Hän näkee itsessään ja lapsissaan samanlaista herkkyyttä, ja on halunnut tarjota lapsilleen tukea ja läsnäoloa, joita vaille itse kokee jääneensä.

H1: Kun on tullu koulusta kotiin, niin sitä sitä on tehty, mitä on tehty. Ja sit illalla, kello on puoli kahdeksan ja on läksyt tekemättä, ku ei oo kukaan ollu sanomassa, että tehdäis ne läksyt ja ollu siinä apuna. Ja sit se koulunkäynti on ollu raskasta tietysti ja läksyjen teko yksin koulun jälkeen on ollut vaikeeta. --- Mutta ku saa sen aikuisen tuen heti siinä, ja se koulu rupee sujuun, niin sitten saa ne hyvät eväät tulevaisuudessaki siihen koulunkäyntiin (...) eikä niin, että jää yksin niitten asioiden kanssa.

Yksinäisyyden kokemus ja tuen puute liittyivät myös haastateltavan nuoruuteen. Hän kuvasi, miten ”joutui huonoihin piireihin” eikä kokenut saavansa kaipaamaansa tukea kasvuympäristöstään yksinhuoltajaperheessä. Kokemukset vanhemmuudesta ja sen puutteesta sekä saadusta hoivasta näyttävät muovanneen voimakkaasti hänen käsityksiään lasten parhaasta ja myös vaikuttaneen huomattavalla tavalla lastenhoitoratkaisuihin.

H1: Koska ei se nuorikaan tykkää yksin olla. --- omasta kokemuksesta, yhtä tärkeätä se on olla sitte vähän isompienkin lasten kanssa. --- Et ne on nää omat, omat kokemukset, mitkä mua vie eteenpäin, omat tuntemukset siitä, mikä on tärkeätä (.) koska sitten sitä niinku sen oman lapsuuden kautta tekee ne (.) ratkasut.

Hän oli alkanut työskennellä pari vuotta sitten kotihoidon tuen päätyttyä pienimuotoisesti noin viisitoista tuntia viikossa kodin ulkopuolella hoiva-alalla sekä tehdä eräässä yrityksessä kiireapulaisena töitä, jotka oli mahdollista tehdä kotona. Lasten ensimmäisiin vuosiin oli liittynyt toisen lapsen pitkäaikaissairaus, jonka hän kuvaa kuormittaneen henkisesti ja fyysisesti ja aiheuttaneen haastateltavalle ”*pidempiaikaisen väsymyksen, uupumuksen ja stressitilan*”, kuten hän itse kuvaili. Kotona tehtävät työt olivat aluksi tarjonneet pientä hengähdystä ja taukoa kotona ololle. Tällä hetkellä molempien töiden työtunteja olisi ollut mahdollista lisätä reilustikin, mutta hän perusteli työmäärää sekä lasten tarpeisiin että omaan jaksamiseen ja väsymyksestä toipumiseen liittyvillä tekijöillä.

H1: --- näitä töitä mitä mä nyt teen --- niistä kyllä tulevaisuudessa pystyis sen kokopäivätyön tekemään --- et nyt se on ollu vähän omakin jaksaminenkin, mikä sitä vähän jarruttaa sitä tuntien tekemistä, koska mä oon vasta ruvennu selviään niistä raskaista vauvavuosista ja sen jälkeisestä vielä niinku masennuksesta ja väsymyksestä. Et nyt vasta reilu vuosi, puoltoista elämä on vasta ollu sellasta itsensäkin kans helppoo. Et siitä meni monta vuotta selvitä niistä. --- Et niillä sais kyllä tarvittaessa sen kokopäivätyön halutessaan.

M: Kuulostaa jotenkin siltä, että se on sun niinku valintaa se sun työtuntien tähentkinen määrä.

H1: Kyllä, kyllä se on ihan mun valintani, ihan oma valintani. (.) Et se on mun jaksamiseni kannalta semmonen, että mä en varmaan olis henkisesti jaksanu tehdä yhtään enempää ---

Yksinhuoltajaäitien kokemuksia tutkinut Suvi Krok puhuu naisten *halusta ja tarpeesta* olla kotiäitejä sekä tämän halun ja tarpeen suhteesta historiaan, jossa naiset pyrkivät saamaan miesten kanssa yhtäläiset oikeudet palkkatyöhön ja koulutukseen. Hänen tulkintansa mukaan juuri tämän historian vuoksi nykynaisten on perusteltava äitiytensä lisäksi myös erityisesti *kotiäitiytensä*. Kussakin kulttuurissa kotiäitiyden suhde palkkatyökansalaisuuteen on omanlaisensa, ja Suomessa tämä suhde on aivan erityinen naisten palkkatyöhistorian ja sen myötä kehittyneen sukupuolisopimuksen vuoksi. Sekä läsnäolo lapselle että kotiäitiys ovat ristiriidassa naisiin kohdistuvien yhteiskunnallisten odotusten kanssa. (Krok 2009, 80–81.) Läsnäolo lapsille on myös historiamme saatossa ollut vain harvoin mahdollista. Omavaraistalous on työllistänyt koko perheen, ja parhaimmillaan lapset ovat voineet olla mukana töissä ja askareissa tai pienemmät työn lomassa liekutettavana kätkyessä. Naisten siirryttyä vähitellen kodin ulkopuoliseen työhön ovat lapset

saaneet selviytyä miten milloinkin. Näkisin, että kun mahdollisuuksia läsnäoloon on ollut vähän, on välttämättömyydestä tullut hyve. Kotiäidit, jotka haluavat ja voivat olla läsnä lapsilleen, toimivat vastoin kulttuurista kuvastoamme ja vain hyvin lyhyen historiallisen ajanjakson kannattelemina, ja silloinkin tasa-arvopyrkimysten ja kahden ansaitsijan mallin ristipaineessa.

Toinen äiti suhtautui ambivalentimmin kotona oloon: hän ilmaisi haluavansa olla kotona juuri nyt, koska erityistarpeisille lapsille tämä oli paras ratkaisu juuri sillä hetkellä, mutta hänelle itselleen kotona olo oli kuitenkin ainakin osin epätydyttävää. Kotona oloa hän kuvasi jossain määrin raskaaksi ja ajoittain myös stressaavaksi. Hän toi tämän kahtalaisuuden esiin kertomalla alkaneensa vähitellen kaivata vaihtelua arkeensa monen vuoden kotona olon jälkeen. Hän olisi ollut halukas lähtemään jo töihin tai opiskelemaan, mutta he olivat laskeneet, ettei ollut taloudellisesti mahdollista, että mies olisi jäänyt hänen sijastaan kotiin. Myöskään miehen työpaikalla ei oltu suhtauduttu myötämielisesti ajatukseen. Lasten laittaminen hoitoon näytti taas sotivan vastaan sitä, mihin hän oli tottunut ja mitä piti lasten parhaana ja minkä tulkitsen hänen arvoikseen. Jäin miettimään, missä määrin hän koki olevansa ikään kuin pakotettu kotona oloon. Vaihtoehtoisia selitysmalleja jäämiselle voisivat olla esimerkiksi se, ettei hänellä ollut muuta mallia omassa lapsuudenperheessään ja sen kautta tullutta ”sisäistynyttä mahdollisuutta” oman mielensä eräänlaisessa mahdollisuusavaruudessa. Tai ehkä kotona olo jotain, johon hän jäi esimerkiksi omaksumiensa kulttuuristen mallien vuoksi myös itselleen epätydyttävässä tilanteessa. Vai kokiko hän kenties lasten tarpeet läsnäoloon ja tukeen itseään velvoittavina?

Äitien ratkaisuihin voidaan nähdä ilmaisuja myös *ydinperheymmärryksestä* ja -ontologiasta. Ydinperheymmärryksessä perhe nähdään luonnollisena mekanismina, jonka kautta yhteisöelämä rakentuu. Äiti on ydinperheymmärryksen kannalta isää keskeisempi. Normaaliperhe rakentuu äidin hoivan varaan ja tarjoaa myös lapselle parhaat kasvuedellytykset. Yksilöllisyys ja oikeus yksilöllisyyteen peittyvät sukupuolisuuden alle ja vanhempina nais- ja miesyksilöt (joille muutoin ei voida enää esittää vapautteen ja valintoihin liittyviä vaatimuksia) tulevat kiedotuiksi elämän määrittämiin biologisiin, psykologisiin ja sosiaalisiin lainalaisuuksiin. (Yesilova 2009, 201–204.) Käsitys äidin paikasta kotona, lapsuudessa saatu perhemalli aina kotona olevasta perhepäivähoitajaäidistä ja kulttuurinen ymmärrys äidin merkityksestä perheen kannattelijana näyttävät kietoutuneen yhteen rauhallisen lapsuuden korostamisen eetoksen kanssa, josta puhun lasten ominaislaatuja käsittelevässä osiossa, sekä myös työelämän sukupuolittuneiden käsitysten kanssa, joista puhun seuraavassa luvussa.

Suvi Krok kuvaa kotiäitiyden ristiriitaisina, ambivalentteina ja keskenään vastakkaisina merkityksinä ja suhteina lapsen parhaan, jatkuvan läsnäolon, äidin omat naiseuden tarpeet, palkkatyöläisyyden ja mökkiytymisen, joiden keskellä naiset pyrkivät selviytymään. Mökkiytyminen kuvaa jatkuvasta läsnäolosta ja kotona olemisesta aiheutuvaa tilaa, joka kutsuu toimintaan ja kodista ulos lähtemiseen. Koti on äitiyden metafora, jolloin vasta kotoa lähtiessä voi vapautua läsnäolosta lapselle.¹⁴ Mökkiytyminen voi kutsua töihin tai muihin aktiviteetteihin, joissa ollaan muiden ihmisten kanssa kodin ulkopuolella ja jotka kutsuvat toisenlaiseen toimijuuteen kuin läsnäolemiseen lapsen kanssa. Toisten ihmisten tapaaminen voi tehdä mielekkääksi jatkuvan kotona olemisen. (Krok 2009, 83–87.) Eeva Jokinen on kuvannut kotiäitiyttä ja kotona lasten kanssa olemista *jäämisenä* lähtemisen ja työn tekemisen kulttuurisesti vähempiarvoisena vastakohtana (Jokinen 1996, 86–91). Tätä jäämisen ristiriidan kanssa elämistä haastattelemani äidit heijastelivat puheessaan. Krokin tutkimuksessa (2009, 86) töihin meno tai opiskelu ei ollut ulkoapäin tuleva vaatimus, vaan keino estää mökkiytyminen. Myös haastattelemani äidit merkityksellistivät töihin menon tai opiskelun pitkälti omista tarpeistaan käsin: työ tai opiskelu tarjosivat hengähdystaukoa, mahdollisuuden tehdä jotain muuta kotona olon vastapainona. Kotoa lähteminen merkityksellistyi kuitenkin koko ajan suhteessa lapsiin ja läsnäolon vaatimukseen. Töihin ja opiskelemaan lähdettiin siten, että lasten tarve läsnäoloon ei vaarantunut. Äidit toimivat ikään kuin lasten tarpeiden kantajina.

5.2.2 Puolison merkitys valinnan taustalla

Molempien haastateltavien puolisoilla oli ollut vaikutusta kotiäitiysvalinnan syntyyn ja molempien puolisoitten mielestä lasten oli parempi olla kotihoidossa. Toisen haastateltavan kohdalla puoliso oli itse joutunut varhain hoitoon, ja tämän vuoksi oli sitä mieltä, että haluaa omien lasten olevan kotihoidossa.

H2: Mieskin on (.) että kyllä hän haluaa, et mä oon tässä kotona, että lapset saa olla kotona, kun hän joutu jo vuoden vanhana hoitoon ---.

Molemmilla haastateltavilla näytti olevan yhtenäiset käsitykset puolison kanssa siitä, mikä on lasten paikka. Toisen haastateltavan puoliso ei ollut itse ollut koskaan hoidossa, ja tämä oli haastateltavan mukaan vaikuttanut siihen, ettei hän halunnut viedä omiakaan lapsia hoitoon. Näin ollen erityisiä

¹⁴ Tosin mietin, lakkaako läsnäolo edes silloin, kun äiti lähtee kotoa. Läsnäolo jatkuu vähintäänkin äidin mielessä, jossa äiti kantaa lapsiaan silloinkin, kun ei ole fyysisesti läsnä.

neuvottelujakaan ei asiasta oltu käyty. Kotiäitiysvalinnassa näyttivät painavan sekä äidin oma vahva tahto ja huonot hoitokokemukset että puolison vahva mielipide ja tuki äidin valinnalle. Tulkitsin tämän yhteisten arvojen jakamiseksi puolisoitten kesken: molemmille näytti mahdollisuus hoitaa lapset kotona olevan suuri arvo.

H1: No siihen on varmaan päädytty ihan ennen jo ku esikoista on odotettu ni mies on sanonu, vähän ehkä semmosena heittona, että sä saat olla kymmenen vuotta kotona, että ei tartte (.) että sit se lapsi varmaan jo pärjää ittekseen.

Käytännössä haastateltava toi esiin miehen vahvan kotihoitonäkemyksen näkyvän siinä, että mies huolehti kaikista talouden kiinteistä menoista, asumisesta, vakuutuksista, autosta, muista laskuista, remonteista jne. ikään kuin mahdollistaakseen puolison kotona olon. Haastateltava toi esiin useampaan otteeseen ajatuksen siitä, että puolison taloudellisen osallistumisen takia hänen ”ei ole tarvinnut” mennä töihin. Myös silloin, kun haastateltava oli ajoittain miettinyt lasten viemistä hoitoon taloudellisista syistä, oli puoliso ottanut kantaa asiaan myös taloudellisin perusteluin.

H1: Et vaikka mä oon ehkä joskus niitä [hoitoon viemistä] miettiny, niin mies on kyllä sanonu, että no ei kai niitä nyt sinne tarvii viedä, että kyllä tässä pärjätään.

5.2.3 Puolison perhevapaat

Ensimmäisen haastateltavan puoliso oli pitänyt isyysloman ja isäkuukauden. Toisen haastateltavan puoliso on pitänyt vain isyysloman, mutta hän olisi halunnut jäädä kotiin pidemmäksi aikaa. Tässä tilanteessa perheen tulot olisivat kuitenkin laskeneet niin, ettei miehen kotiin jääminen olisi ollut taloudellisesti mahdollista. Haastateltava kuvailee tilannetta ja tukimuotoja niin, että ”ei siinä paljo isiä oo huomioitu”. Hänen mukaansa puolison työpaikalla ei myöskään oltu myötämielisiä miehen kotiin jäämistä kohtaan.

Työpaikkojen asenteiden ja käytäntöjen vaikutus miesten perhevapaiden pitämisessä on tullut esiin muun muassa sukupuolten tasa-arvoon liittyviä asenteita, mielipiteitä ja kokemuksia mittaavassa tasa-arvobarometrissä (Kiiänmaa 2012, Lammi-Taskulan & Salmen 2014, 81–82 mukaan) ja THL:n perhevapaatutkimuksessa (2016). Työpaikkojen asenteet isien perhevapaita kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi (Kiiänmaa 2012), mutta joillain työpaikoilla saatetaan edelleen leimata perhevapaat naisten asiaksi. Tällöin jo pelkkä isyysvapaiden pitäminen voi olla hankalaa,

pitkistä perhevapaista puhumattakaan. (Takala 2005.) Isäkuukauden, eli isälle korvamerkityn vapaan, on todettu lisänneen isien vapaiden käyttöä ja pohjoismainen tutkimus osoittaa, että isät käyttävä nimenomaan niitä vapaita, jotka on nimetty heille. Työpaikalla saattaa olla helpompi kertoa lähtevänsä ”isän vapaalle” kuin vapaalle, joka työpaikalla voidaan mieltää ”äidin vapaaksi”. (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 89.) Haastatteleman äiti kuvasi hyvin juuri tällaista työpaikan asenneilmapiiriä. Työpaikalla puolisolle oli annettu ymmärtää, että kotiin jääminen ei ole suotavaa.

H2: Et ”eihän sen nyt isien tehtävä ole, kyllähän nyt naiset sen hoitaa”.

Tämä oli osaltaan johtanut haastateltavani hänelle itselleen osin epätyytyttävään tilanteeseen, jota kuvailen tarkemmin luvussa 5.5.2.

Isien melko vähäistä vanhempainvapaiden käyttöä perustellaan julkisuudessa usein taloudellisilla argumenteilla, ts. isien kotiin jääminen on taloudellisesti kannattamattomampaa parempien palkkojen vuoksi. Tutkimus on kuitenkin osoittanut, että ainoastaan alle puolessa perheistä tehdään minkäänlaisia taloudellisia laskelmia siitä, miten vapaajakso vaikuttaisi perheen talouteen, ja niistä perheissä, joissa vapaita ei jaettu, laskelmia on tehnyt vain kolmannes. (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 83–84.) Haastatteleman äidin kohdalla juuri taloudelliset laskelmat olivat kuitenkin ratkaisevalla – ehkä ratkaisevimmalla – tavalla olleet vaikuttamassa perheen valintoihin. Isä olisi ollut halukas jäämään kotiin (ainakin joksikin aikaa) ja äiti olisi ollut halukas lähtemään töihin tai opiskelemaan. Tähän päätyminen olisi kuitenkin voinut käytännössä merkitä perheen taloudellisen tilanteen romahtamista tai selkeää heikennystä, ainakin, mikäli äiti olisi lähtenyt opiskelemaan. Perheen isä ollut pitänyt edes isäkuukautta, koska sen taloudelliset vaikutukset pienituloiselle perheelle olisivat olleet huomattavat.

H2: Ku se menee sit niin, et mä en saa sit mitään [rahaa], et eihän siinä oo mitään järkeä. Se on sitte pitänyt kesälomat ja kaikki mahdolliset lomat yhteen putkeen, et sais vähän ees pidempää pätkeä kotona olla.

Aineisto herättää pohtimaan, miten perhevapaajärjestelmä kohtelee erilaisia perheitä, ja miten järjestelmää tulisi kehittää. Nykykeskustelun annettuna ja kyseenalaistamattomana lähtökohtana on ajatus siitä, että vapaiden tulee jakautua tasaisemmin. Sen (useimmiten) julkilausumattomana tavoitteena näyttää olevan pyrkimys muuttaa sukupuolirooleja ja sukupuolten välisiä suhteita järjestelmän avulla (ks. esim. Lammi-Taskula 2006), ja keskustelun lisäksi näyttää tutkimuksenkin

tavoitteena olevan yhteiskunnan ja sukupuolijärjestelmän muutos.¹⁵ Usein näyttää siltä, että järjestelmän kehittämisen lähtökohdaksi otetaan ja oletetaan tilanne, jossa molemmat vanhemmat ovat töissä ja jäävät vakituisesta työstään vanhempainvapaille. Sen jälkeen aletaan keskustella siitä, miten tätä jäämistä saataisiin jakautumaan tasaisemmin. Tilanne, jossa molemmat vanhemmat ovat vakituisessa työsuhteessa lasten syntyessä, ei ole kuitenkaan ainoa, ja tosiasiaa lapsia saadaan monenlaisten pätkä-, silppu- ja osa-aikatöiden, opiskelujen ja työttömyysjaksojen keskellä. Kun molemmat vanhemmat ovat töissä, ei valinta sen välillä, kumpi jää kotiin, ole taloudellisessa mielessä lainkaan niin olennainen kuin tilanteessa, jossa perheen ainoa tulonsaaja olisi jäämässä kotiin. Mikäli halutaan edistää isien jäämistä kotiin myös niissä perheissä, joissa äidin asema työmarkkinoilla ei ole vakiintunut tai äiti on muutoin hyvin pienituloisen, tulisi järjestelmän huomioida myös nämä perheet.

5.2.4 Lasten tarpeet ja ominaislaatu valinnan taustalla

Toinen haastateltava käytti kotiin jäämisen yhtenä perusteluna sitä, ettei halua viedä lapsia päivähoitoon. Hän kuvasi päivähoitoa ”uraputkena”, johon ei halunnut lasten joutuvan vielä kolmevuotiaanaakaan. Valintaa hän perusteli myös lasten ominaislaatuilla. Hän kuvasi lapsiaan ”herkkinä ja ujoina”, joiden oli ollut vaikea jäädä hoitoon muualle kuin isovanhemmille. Hän ei tämän vuoksi ole halunnut viedä heitä hoitoon, johon he olisivat mahdollisesti jääneet ikävissään. Hän myös ajatteli, että lasten on parempi kasvaa kotihoidossa, jossa he saavat olla vapaita aikatauluista ja liiallisista vaatimuksista.

H1: --- oon aina aatellu, että lasten on mukavampi olla kotona, kun ne saa kasvaa omaan tahtiin, ja tehdä asioita omaan tahtiin, eikä jonkun muun tahtiin (...) tai puolustella itseään (...) et pitäis kuulua tähän muottiin.

Kotona oloon liittyi hänellä myös ajatus tuesta ja läsnäolosta, jota vaille hän itse oli jäänyt ja jonka näki lapsille tärkeänä. Oman työtuntiansa määrän hän oli järjestellyt sillä tavoin, että pystyi

¹⁵ Perustelen näkemykseni kokemuksillani THL:n järjestämässä Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo -tutkimushankkeen 2013–2016 päätösseminaarissa 15.11.2016. Olin jossain määrin hämmentynyt seminaarissa esiintyneiden tutkijoiden asenteellisuudessa, jota käytetyissä puheenvuoroissa, esittelyissä ja juonnoissa ilmeni. Tutkimuksen lähtökohtana vaikutti olevan tietty käsitys yhteiskunnan tavoitetilasta, johon tuloksia peilattiin ja johon myös tutkimukseen osallistuneiden perheiden käsityksiä verrattiin. Hämmennykseni johtui siitä, että riippumatta siitä, mitä mieltä olin tästä tavoitetilasta, oli seminaarin jälkeen vaikea uskoa tutkimuksen ja analyysin objektiivisuuteen. Lisäksi keskustelu näytti nousevan voimakkaasti kaupunkilaisten, koulutettujen perheiden näkökulmasta ja sivuuttavan muunlaiset katselukulmat, jotka olisivat tuoneet keskusteluun erilaisia sävyjä ja perheiden tarpeiden ja tilanteiden moninaisuuden.

olemaan lasten kanssa mahdollisimman paljon ja silloinkin, kun hän oli poissa, oli isä paikalla eikä lasten tarvinnut olla hoidossa. Tällöin hän ajatteli toteutuvan tuen ja läsnäolon, jotka molemmat hän näki lapsille tärkeinä.

H1: --- että ne lapset saa niinku kotoo sen tuen juuri ehkä mitä olis sillon nuorena, lapsena tarvinnu, että olen läsnä.

Suvi Krok puhuu kotiäitiydestä äitiyden kokemuksen ja institutionaalisen äitiyden välisenä ristiriitana. Hänen haastattelemilleen äideille läsnäolo lapselle merkityksellistyi hyväksi äitiydeksi ja lapsen parhaaksi, ja lapsen paras merkityksellistyi äidin jatkuvana fyysisenä läsnäolemisena. Äidit kuvasivat tätä läsnäolemista passiivisena katseluna ja olemisena, jossa kuitenkin ollaan suhteessa lapsiin ja nähdään ja kuullaan lapsuuden arvokkaita asioita. Ilman tätä suhdetta sekä äiti että lapsi jäävät paitsi jostain arvokkaasta ja tärkeästä elämässä. Suhde myös antaa lapselle turvallisuuden tunteen ja mahdollisuuden tulla ymmärretyksi, ja kotona oleminen voi merkitä sekä äidille että lapselle yhdessä kokemista ja yhteenkuuluvuutta. Yhteiskunta sen sijaan odottaa äitien olevan myös palkkatyöläisiä. Kotiäitiys päättyy, kun äiti kokee, ettei lapsi enää tarvitse äidin läsnäoloa samalla tavoin kuin aiemmin. Tämä käsitys voi poiketa yhteiskunnassa vallitsevista normeista ja odotuksista, jotka ilmenevät muun muassa siinä, miten pitkään kotihoitoa tuetaan. Äidit voivat kokea, että lapsi tarvitsee äidin läsnäoloa koko lapsuutensa ja nuoruutensa ajan, koska yksin oleminen voi aiheuttaa turvattomuutta. (Krok 2009, 76, 80–83.)

Kirsi Juhila käyttää vastapuheen käsitettä viitatessaan siihen, miten ihmiset puhuvat vastaan vakiintuneita kategorisoituneita ja neuvottelevat identiteeteistään. Vastapuhe viittaa puhetapoihin, joilla ihmiset pyrkivät kyseenalaistamaan heihin kohdistuvia määritelmiä, kieltämään ne tai muutamaamaan ne toisenlaisiksi. Vastapuhe määrittäytyy erityisesti leimattuja identiteettejä – siis identiteettejä, joihin liittyy kielteisiä luonnehdintoja – kommentoiviksi ja vastustaviksi teoiksi. (Juhila 2004.) Pitkään kotona olleen äidin kategoriaa ei ehkä voida suoraviivaisesti luokitella leimatuksi identiteetiksi, jos kriteerinä pidetään pääasiassa negatiivisten määreiden liittymistä. Kulttuurisessa kuvastossamme se on kuitenkin poikkeava ja vaatii perusteluja. Haastattelemini äitien puheessa voi nähdä viitteitä vastapuheesta, jolla he ottavat kantaa työssäkäyvän äidin ihanteeseen, jota vastaan he toimivat.

Myös toinen haastateltava ajatteli, että lapsille on tärkeää, kun äiti on vastassa, kun he tulevat kotiin. Hän puhui siitä, miten uskoo lasten arvostavan sitä, että äiti on läsnä, laittaa ruokaa ja leikkii.

Hän toi esiin sen, miten heidän asuinseudullaan tarjolla olevat työpaikat ovat pääasiassa vuorotyötä. Kun mies jo työskenteli vuorotyössä, tuntui haastateltavasta mahdottomalta järjestää lastenhoitoa tyydyttävällä tavalla, jos molemmat vanhemmat kävisivät vuorotyössä. Myös lapset joutuisivat tällöin olemaan vuoropäivähoidossa, mahdollisesti hyvin pitkiäkin aikoja kerrallaan. Haastateltava kertoi seuranneensa vierestä joidenkin lasten tilanteita vanhempien vuorotöiden keskellä, eikä halunnut vastaavaa omille lapsilleen. Tällaisessa tilanteessa on jollain lailla hyvin ymmärrettävää, että tartutaan tarjolla olevaan kotihoitovaihtoehtoon. Ajatus siitä, että lapset olisivat pitkiä päiviä päiväkodissa oli vaikea molemmille äideille.

Katja Repo tutkimat kotihoidon valinnet äidit näkevät kotihoidon lapsen kannalta kiireettömänä ja vapaana, vailla aikatauluja ja yhteiskunnan vaatimuksia. Kotihoito nähdään keinona pitää lapsi suojassa ”kovalta maailmalta”. Kotihoidossa lapselle on aikaa ja sitä voidaan käyttää joustavasti, vailla ulkopuolelta tulevia aikapaineita. Kotona lapsesta voidaan myös iloita ja nauttia, ja hänelle voidaan tarjota kiintymyssuhdeteoriankin painottamat vakaat ja pysyvät ihmissuhteet. (Repo 2013, 195–212.) Tämänkaltainen rauhallisen lapsuuden korostamisen eetos näkyi myös haastattelemillani äideillä. Hoivavalintojen on todettu heijastelevan myös vanhempien käsityksiä työelämästä ja lapsuudesta sekä heidän luokkataustaansa. Keskiluokkaiset vanhemmat puolustavat herkemmin kodin ulkopuolista hoitoa ja katsovat lapsen hyötyvän myöhemmässä elämässään päivähoidosta saatavista taidoista. Työväenluokkaisen taustan omaavat vanhemmat puolestaan pyrkivät suojelemaan lapsia monimutkaiseksi ja stressaavaksi kokemaltaan maailmalta. (Stefansen & Farstad 2010, Revon 2012, 138 mukaan.) Suomessa luokkaperustainen jaottelu voidaan tietysti aiheellisesti kyseenalaistaa, mutta varmasti se voi tuoda jotain olennaista esiin taustan merkityksestä valinnoissa.

Varhaiskasvatusta painottavan ajattelun mukaan lapsi jää kotihoidossa vaille varhaiskasvatuksen kasvatuksellisia hyötyjä, mikä voi johtaa polarisaatioon lasten välillä. Ongelmaksi nähdään usein myös se, että rauhallinen lapsuus (josta äidit itse näkevät itsensä ja lastensa hyötyvän) on samalla uusintamassa perinteisiä sukupuolirooleja ja hoivajärjestelyjä. (esim. Repo 2013, 205–206.) Varhaiskasvatuksen vaikutuksista on kuitenkin ristiriitaista tutkimustietoa, joissa erääksi olennaiseksi tekijäksi on muodostunut varhaiskasvatuksen laatu (Sipilä 2012, 51–55). Päivähoito-/kotihoitokeskustelua seurattaessa tulee, ehkä aiheellisestikin, mieleen kysyä, onko päivä- tai kotihoitossa olemisella yksinään niin kauaskantoiset vaikutukset ihmisten elämään kuin ajoittain esitetään, ja eikö elämän aikana ole muita rinnakkaisia tai väliin tulevia muuttujia, jotka olisivat vaikuttamassa elämänkulkuun.

5.2.5 Valinnasta ja ajautumisesta

Näiden äitien hoivavalinnoissa näyttää siis olevan osansa sekä äidin omalla tahdolla, puolison tuella, äidin näkemyksellä ja tulkinnalla lasten ominaislaadusta ja lasten parhaasta, lasten tosiasiallisilla persoonallisilla ominaisuuksilla ja fyysisellä tilalla sekä äidin tulkinnalla niistä, äidin elämänhistorialla, vanhempien arvoilla¹⁶, puolison työpaikan asenteilla, vanhempien käsityksillä ja kokemuksilla päivähoidosta, vanhempien omilla hoivakokemuksilla (tai vaihtoehtoisesti hoivaamatta jäämisen kokemuksella) ja hoivavalintoja raamittavalla tukijärjestelmällä. Nämä ovat kaikki tekijöitä, joihin haastattelemani äidit itse ainakin jollain tasolla viittaavat puheessaan, joista ovat itse tietoisia ja joihin ovat ottaneet jollain tavalla kantaa, tehneet siis tulkintoja. Rakenteet (esim. tukijärjestelmä, päivähoitojärjestelmä, työelämän käytännöt jne.), kokemukset (rakenteissa elämisestä, esim. päivähoidosta) ja elämänhistoria limittyvät valinnoissa ja ovat yhdessä muovaamassa yksilöllisiä, ainutkertaisia ratkaisuja ja järjestelyjä.

Äitien puheesta voidaan myös yrittää kuulostella sellaisia valintoihin vaikuttavia tekijöitä, joita ei ääneen lausuta tai ehkä itse edes tunnisteta. Omat kokemukset työelämästä ja omat persoonalliset ominaisuudet ja niiden vaikutus elämäntilanteeseen (esimerkiksi oppimisen vaikeudet) ovat myös vaikuttamassa valintojen taustalla. Myös sisäistyneet, usein tunnistamattomat mallit siitä, miten elämäntilanne ylipäänsä yleensä etenee, voisi myös olla eräs tekijä selittämässä sitä, miksi työllä on niin erilainen asema eri ihmisten merkitysrakenteissa.

Vanhemmaksi tulon vaihe ja elämäntilanne, jossa valintoja tehdään, ovat myös valintojen taustalla, ja nämä elämäntilanteet ovat myös monimuotoistuneet – 19-vuotias äiti elää erilaisessa elämäntilanteessa ja käsittelee erilaisia elämäntilanteita kuin 42-vuotias äiti. Valintojen tekeminen tilanteessa, jossa sidos työelämään on löyhä tai sitä ei ole lainkaan, on erilaista kuin valintojen tekeminen tiukan työelämäsidoksen keskellä. Nuoret, kouluttamattomat äidit ovat suuri kotihoidon tuen käyttäjäryhmä (Anttonen & Sointu 2006, Salmi ym. 2009), ja keskustelussa tätä pidetään usein huolestuttavana. Voisi ehkä ajatella myös niin, että tälle ryhmälle kotihoidon valitseminen on helppoa ja jollain tavalla luontevaa juuri tämän työelämäsidoksen löyhyyden vuoksi. Äidit myös itse asiassa työllistyvät kotihoitojaksojen jälkeen hyvin (vrt. luku 5.3.2), tai nuorten äitien tapauksessa usein opiskelevat vasta kotihoitojaksojen jälkeen (kuten toisen haastattelemani äidin tilanteessa oli aikeena), joten tämännäköinen äitiyden vaihemalli, jossa päivähoito mahdollistaa

¹⁶ Havahduin miettimään, että tutkimuskirjallisuudessa, ehkä myös yhteiskuntatieteissä ylipäänsä puhutaan melko vähän arvoista. Johtuisiko tämä siitä, että niiden takana nähdään herkästi jotain rakenteellisesti/sosiaalisesti sidoksista?

ajoittaisen osallistumisen työelämään ja hoitovapaat sallivat halutessa jopa vuosienkin mittaisen äitiysvaiheen (Jokinen 1996, 187–188), ei ehkä olekaan niin riskialtis edes niille äideille, joilla ei ole vakituista työsuhdetta, kuin on ajateltu.

Voin jälkikäteen nähdä, että itselleni kotiäidin vapaa ja taloudellisesti niukka elämä oli ikään kuin jatkumoa taloudellisesti niukalle ja vapaalle opiskelijaelämälle. En ollut koskaan tottunut kokopäivätyötä tekevän ihmisen tulotasoon, olin velaton vuokra-asuja enkä joutunut tekemään valintojani lainkaan suhteessa minkään työpaikan vaatimuksiin tai odotuksiin (sijaiset, työjärjestelyt, johdon asenteet jne.). Hoivavalintojen tekeminen vastakkaisessa tilanteessa, jossa on vakituinen työpaikka ja edes keskituloisen tulotaso, tai tilanteessa, jossa työhistoria voi olla jo pitkä, mutta työsuhde ei ole vakituinen, olisi varmasti ollut hyvin erilaista. En silti voi sanoa, etten olisi joutunut tekemään valintojani lainkaan suhteessa työelämään, pikemminkin päinvastoin. Nimenomaan tietoisella jättäytymisellä työelämän ulkopuolelle lasten varhaisvuosien ajaksi – lukuunottamatta paria lyhyehköä kesätyöpätkää, jolloin isä pystyi olemaan kotona lasten kanssa ja joilla yritin pitää yllä työelämäkelpoisuuttani, olinhan kotiäitiyden uhkista tietoinen yhteiskuntatieteiden opiskelija – otin kantaa työelämään, jonka totaalisuuden lakien mukaan en halunnut elää ja jonka kaikennielevään, uuvuttavaan maailmaan en halunnut (näin sen silloin koin) tulla imaistuksi. Väitän siis, että työelämä on juuri se, johon kotiäitiysvalinnalla joudutaan ottamaan aina jollain tavalla kantaa ja johon tämä valinta aina on suhteessa, koska – kuten historiallisessa katsauksessa osoitin – on suomalaisen naisen ”oikea” paikka jo pitkään ollut mitä suurimmassa määrin työelämässä, eikä ”kotirouvuus” ei ole meillä koskaan ollut todellinen, taloudellisesti tai asenneilmastollisesti valittavissa oleva vaihtoehto. Siksi myös jokainen kotihoidon tuella oleva (puhumattakaan pidempään kotona oloa jatkavista) joutuu aina jollain lailla ottamaan kantaa omaan paikkaansa työelämässä, vaikka tukijärjestelmä sinänsä antaakin ikään kuin ”laillisen”, ”soveliaan” ja ”säädylisen” mahdollisuuden olla kotona (ks. Sipilä 2012, 61).

Haastattelemillani äideillä oli nähdäkseni työelämäsidoksen suhteen hyvin samankaltainen löyhä tilanne kuin itselläni aikanaan. Lisäksi molempien taustalla oli opintohistorian rikkonaisuutta, mahdollisesti jopa jonkinlaisia oppimisvaikeuksia. Kummallekaan ei tuleva työelämä myöskään näyttänyt tarjoavan erityisen suurta täyttymystä, huikeita etenemismahdollisuuksia tai mahdollisuutta toteuttaa itseään. Toinen heistä ei myöskään nimenomaan halunnut pitkien työ- ja hoitopäivien ”oravanpyörään”, kuten hän itse sitä kuvasi. Näitä erilaistuneen, eriytyneen työelämän tarjoamia mahdollisuuksia eri äitiryhmille pohdin lisää luvussa 5.3.3.

Kiinnostava kysymys on, miksi näiden äitien halu olla kotona on niin voimakas. Tähän haluan viitata tutkimuskirjallisuudessa esimerkiksi niin, että äidit ovat sisäistäneet intensiivisen äitiyden odotukset (Närvi 2014, 159) tai niin, että äidit ovat ottaneet hyvin vakavasti kiintymyssuhdeteorian ja ajatuksen varhaisten vuorovaikutussuhteiden merkityksestä, ja hakevat sosiaalista hyväksyntää toimimalla näiden yleisesti hyväksytyjen ajatusmallien mukaisesti (Lammi-Taskula 2007). Molemmissa ajatuksena on, että äidin valinnan pääaineena on jokin heidän *omaksunsa* kulttuurinen malli, odotus tai ihanne, jonka ”uhri” äiti ikään kuin on. Kuitenkin haastattelemieni äitien puheessa ja tutkimuksissa, joissa kotiäitien omia kokemuksia on kartoitettu (Närvi 2014, Repo 2012, Krok 2009 ja jo mainitut pro gradu -tutkielmat), tulee kaikissa esiin sama intensiivinen halu olla lasten lähellä, kun he ovat pieniä, suorastaan raastavalta tuntuva ajatus joutua heistä eroon, vaikeus jättää pieniä lapsia hoitoon ja jokin syvä äitiyteen liittyvä herkistyminen lapselle. Mielestäni ajatus, että tämä voimakas kokemus tulisi äiteihin ulkoapäin omaksutun kulttuurisen mallin kautta, on outo ja epäuskottava. Äidin ja lapsen suhteella on myös raskauden, synnyttämisen ja imettämisen kautta vankka biologinen perustansa. Ennemminkin voisi ajatella, että vasta tässä ajassa, kotihoidon tuen ja modernin kotiäitiyden kulttuurisen mallin avulla äitien on mahdollista toteuttaa tuota haluaan tavalla, joka ei aiemmin historiassa ole ollut mahdollista. Kun nyt puhutaan paljon siitä, miten äidit on saatava kotoa töihin, mietin, kuinka vähän aikaa he siellä saivatkaan olla. Historian saatossa tämänkaltainen mahdollisuus hoitaa lapsia kotona on ainutlaatuinen: suomalaisen äidin historia on monin tavoin työnteon kyllästävä.

Toki on myös niin, että jäädessään kotiin tämän voimakkaan halun ohjaamina äidit samalla tulevat ylläpitäneeksi hoivan ja työnjaon perinteistä totunnaistunutta tapaa. On kuitenkin syytä huomata, ettei tämä totunnaisuus ole lainkaan samaa kuin menneiden vuosikymmenten totunnaisuus, vaan siihen sekoittuu monenlaisia uusia aineksia, esimerkiksi tasa-arvoisen parisuhteen ja jaetun vanhemmuuden ideaalit, joista yksilö rakentaa jotakin uutta, omannäköistä ja omalta tuntuvaa vanhemmuuden käytäntöä. Traditiota ja modernia käytetään vanhemmuuden ja elämäkulun muovaamisessa omannäköiseksi. Myös työssäkäyvän vanhemmuuden ideaalin omaksi kokevat äidit toteuttavat tätä ideaalia aivan eri tavoin kuin vaikkapa muutama vuosikymmen sitten, ja myös siihen sekoittuu monenlaisia uusia aineksia esimerkiksi läsnölevästä vanhemmuudesta. Traditio muuttuu hitaasti yksilöiden valintojen muuttaessa vähitellen kulttuurisia kuvia ja ihanteita (Närvi 2014, 144), ja näin uudet sukupolvet rakentavat aina hieman erilaisen kokonaisuuden uutta ja vanhaa. Myös yksilön elämäkaarella tämä kudelma muuttaa muotoaan lasten kasvaessa ja perhe-elämän vaatimusten muuttuessa. (vrt. Duncan 2011.)

5.3 Tulevaisuus

Seuraavassa luvussa käyn läpi äitien ajatuksia tulevaisuudestaan ja suunnitelmiaan sen suhteen. Pohdin lisäksi heidän taloudellista tulevaisuuttaan sekä heidän ja monimuotoistuneiden työmarkkinoiden välistä suhdetta. Hahmottaakseni kotiäitiyden sijoittumista näiden äitien elämänkaarella ja merkitysrakenteissa sekä heidän valintoihinsa mahdollisesti sisältyvää riskiä, käyn aluksi läpi näiden äitien opintohistoriaa sekä suhdetta työhön.

Haastattelemieni äitien ajatukset tulevaisuudesta liittyivät sekä konkreettiseen arkeen, lapsiin ja lähitulevaisuuteen että omaan tulevaisuuteen yhteiskunnan jäsenenä. Päästäkseni kiinni heidän ajatuksiinsa omasta tulevaisuudesta pyysin heitä kuvittelemaan itsensä viiden vuoden päähän ja kertomaan, millaisessa tilanteessa toivovat olevansa silloin.

Toinen äideistä koki elämänsä tällä hetkellä niin hyväksi, ettei kaivannut tilanteeseen mitään parannuksia. Haastattelutilanteessa hän tulkintani mukaan ikään kuin tuntui huokuvan tyytyväisyyttä elämäntilanteeseensa.

H1: Siinä vaiheessa on todennäköisesti joka päivä sitä työtä, eikä vaan parina päivänä, vaan sitä on jo päivittäin ja illat kotona ja viikonloput vapaana, sitä perheellistä aikaa. (...) Sillai mä nään (...) et tässä ollaan edelleen ja (...) ollaan hankittu uus kissa (yhteistä naurua). Et hyvin tämmöstä, ei mitään ihmeitä (naurahtaa), mennään (.) ei suuria suunnitelmia. Semmosta perusarkee.

Toinen äideistä taas odotti lähitulevaisuudelta konkreettista arjen helpottumista, lasten asioiden selkiytymistä kehityshäiriöiden diagnosoinnin jälkeen, tukimuotojen käynnistymistä ja kaikkiaan sitä, että lapset saisivat avun. Takana oli epätietoisuutta, paljon tutkimuksia ja runsaasti paperityötä erilaisten lomakkeiden ja päätösten tiimoilta. Hän kertoi vielä aikovansa hakea omaishoidontukea, jolloin myös äidille järjestyisi hieman enemmän mahdollisuuksia poistua kotoa omaishoidon vapaiden myötä.

H2: En, mut mä lähden hakeen sitä [omaishoidon tukea]. Jahka mä vaan jaksan. (naurahtaa) Ku niissä on niin kauhee selvittäminen kanssa. Vähän (.) taukoo (.) jos ens kuussa lähtis miettimään sitä asiaa.

5.3.1 Opinnot ja suhde työhön

Molempien äitien opintohistoriasta löytyi kesken jääneitä opintoja ja opintohistorian rikkonaisuutta. Toinen äideistä oli peruskoulun jälkeen ensin aloittanut sosiaali- ja terveysalan opinnot, mutta jättänyt ne kesken aivan alkuvaiheessa. Tällöin hänen peruskoulun opinto-ohjaajansa oli kuitenkin kutsunut hänet uudestaan koululle pohtimaan uutta opintopolkua. Tätä haastateltava piti käänteentekeväenä asiana tulevaisuutensa kannalta ja hän koki tuossa tilanteessa saaneensa kipeästi kaipaamaansa tukea.

H1: Et se niinku tiesi tilanteen eikä jättäny mua yksin, vaan sain siltä sit niinku sitä tukee ja kannustusta hakee sitten.

Opon kannustamana haastateltava hakeutui toisen alan opintoihin, jotka sujuivat hyvin ja joista hän valmistui. Opinnot tarjosivat mahdollisuuden sellaiseen uuteen alkuun, johon nuoruuden lähtökohdat eivät ehkä suoranaisesti olisi antaneet eväitä riskejä sisältäneessä tilanteessa. Kuten aiemmin on jo ollut esillä, hänen oma elämänsä on värittänyt myös vanhemmuutta ja siinä tehtyjä ratkaisuja.

H1: --- pääsin pois huonoista piireistä missä siellä [kotipaikkakunnan nimi] vähän niinku olin ja siitä se sit lähti niinku suttaantuun paremmin. Koska sillon kun vanhemmat on ollu eronneet ja on ollu yksinhuoltajaäiti, niin sitä tukee ei oo ihan hirveesti ollu (.) ja muutenki se on ollut vähän niinku semmosta se elämä, niin sit sitä on halunnu tarjota omille lapsilleen niin turvallisen ympäristön kun vaan pystyy.

Myös toisella haastateltavalla oli kesken jääneitä opintoja. Hän oli aloittanut peruskoulun kymppiluokan jälkeen kahdet eri ammattiopinnot, mutta molemmat olivat jääneet kesken. Jälkimmäiset opinnot oli keskeyttänyt ensimmäisen lapsen raskaus, joka alkoi, kun haastateltava oli 19-vuotias. Hän oli myöhemmin irtisanonut opintopaikan, koska valittu alakaan ei häntä enää kiinnostanut.

Työ näytti merkitsevän haastateltaville vastapainoa kotielämälle, mahdollisuutta tehdä jotain konkreettista, mahdollisuutta kokea itsensä tärkeäksi, jopa eräänlaista pakopaikkaa kotoa. Työ näytti merkitsevän heille hyvin paljon vastapainoa Suvi Krokin (2009, 83–87) kuvaamalle mökkiytymiselle.

H1: Mul on aika neutraali ajatus työntekoon, muta se auttaa mua ky niinku jaksamaan

kotona kun mä käyn välillä töissä. Niin sit mä jaksan olla kotona. Et kyl sen niinku huomaa, että kyllä se on tärkeä mulle se työ. --- Et vaik on tärkeätä olla kotona niin on tärkeätä käydä töissä.

Vaikka molemmat haastateltavat painottivat kotona olon tärkeyttä itselleen ja lapsilleen, työ näytti silti olevan läsnä haastateltavien puheessa ja ajatuksissa. Työ näkyi haastateltavien puheessa asiana, johon he olivat joutuneet ottamaan kantaa (vähintään mielessään), ja johon he olivat suhteessa, vaikka olivatkin varsinaisen työelämän ulkopuolella. Työ oli siis ikään kuin heidän nykyisen kotiäitiytensä aineksena ja osana. Työstä ei puhuttu niinkään rahanlähteenä, vaan vastapainona kotiaskareille ja läsnäololle kotona, ”pääsynä” kodin ulkopuolelle, mahdollisuutena kerätä voimia valittuun ja/tai haluttuun kotona oloon. Esiin tuotiin myös työpaikan sosiaalisten suhteiden merkitys.

Erityisesti toinen haastateltava, jonka suhde kotona oloon oli ambivalentti, puhui työstä kaivattuna ja toivottuna asiana.

H2: Kyl se [työ] mulle varmaan antais voimaa, voimaa jaksaa täs arjessa. Ois vähän niinku muitaki keskustelukavereita kun nää lapset. (naurahtaa)

Sen lisäksi, että työn ja perheen yhteensovittamista on autettu erilaisilla yhteiskuntapoliittisilla ratkaisuilla, on työelämä ja elämä ylipäänsä monimuotoistunut. Kokoaikaiset elämänkestävät työsuhteet ovat muuttuneet yhä harvinaisemmiksi ja lapsia hankitaan myös kummankin vanhemman pätkätöiden ja osa-aikaisten projektien tai väliaikaisten töiden ja opiskelun keskellä (vrt. esim. Salmi 2000, 53). Yhä useammat työskentelevät, paitsi epätyypillisissä työsuhteissa, myös epätyypillisinä aikoina (esim. Miettinen & Rotkirch 2012, 33–56). Epätyypilliseen työhön perheen ja lasten tarpeiden yhdistäminen voi olla entistä hankalampaa, jolloin mahdollisuus jättäytyä mahdollisuuksien mukaan koko järjestelmän ulkopuolelle voi tarjota todellisen vaihtoehdon. Parhaimmillaan vuorotyö voi mahdollistaa erilaisia lastenhoitojärjestelyitä, jos vanhempien työ- ja vapaavuorot lomittelevat sopivasti (Salmi & Lammi-Taskula 2004). Haastatteleman äidin puheessa kuului vahvasti puntarointi kahden vanhemman vuorotyön aiheuttamien hoitojärjestelyjen ja lasten pitkien vuorohoitopätkien sekä kiireettömän arjen välillä, jopa tilanteessa, joka ei ollut itselle paras tai tyydyttävä.

Toiselle haastateltavalle, joka kävi töissä pienimuotoisesti kotona olon ohella, mahdollisuus säädellä omien työtuntien määrää näytti olevan tärkeä elämänhallinnan keino. Työtuntien määrällä ja

sijoittelulla hän rakensi tyydyttävää ja omien arvojen mukaista elämänkokonaisuutta. Hän oli tietoisesti tinkinyt omista, lasten ja perheen menoista, jotta tuli toimeen pienemmillä tuloilla, joita osa-aikatyöt ja soviteltu työttömyysetuus tarjosivat. Äidit usein tinkivätkin omasta kulutuksestaan taatakseen muiden perheenjäsenten, erityisesti lasten elintason (Ruuskanen 2010; Revon 2012, 146–147 mukaan).

5.3.2 Työllistymiseen liittyvät suunnitelmat

Molemmilla äideillä oli tulevaisuuteen liittyviä suunnitelmia, toiveita ja ajatuksia, vaikka kummankaan asema työmarkkinoilla ei ollut vakiintunut. Toisen haastateltavan kotihoidon tuki oli päätymässä vuoden päästä ja hänellä oli suunnitelmissa hakeutua sen jälkeen opiskelemaan tai töihin. Hän haaveili töistä lasten ja nuorten parissa esimerkiksi ohjaajana tai avustajana. Ajatukset omasta tulevasta työstä olivat selvästi muuttuneet lasten saannin ja kotona olon myötä eikä aiempi, nuorena valittu opintoala enää kiinnostanut häntä. Hän mietti myös oppisopimuskoulutukseen hakeutumista, koska ei kokenut jaksavansa pitkää, monien vuosien opiskelua. Tulevaisuuteen liittyi hänen mielessään monenlaisia epävarmuustekijöitä. Erityisesti häntä mietitytti, pääseekö hän opiskelemaan tai töihin. Lisäksi lasten tilanteet olivat vielä osittain selvittelyvaiheessa, eikä ollut varmaa, missä määrin lapset tulevaisuudessa tarvitsevat häntä kotona ja miten hän pystyy sieltä toiveensa mukaisesti irtautumaan. Selvästikin kaipasi kuitenkin jo muutosta nykyiseen tilanteeseensa.

M: Jos sun pitäis kuvitella ittes viiden vuoden päähän, niin mitä sä ajattelet, että mikä on tilanne viiden vuoden päästä?

H2: Toivottavasti en oo kotona. (naurahtaa) Ihan mitä tahansa muuta, mut toivottavasti oon päässy jo kotoo pois. (...) Pääasia, et on töitä. --- ku on ollu niin monta vuotta [kotona], ni mä kaipaen vähä muutosta.

Hän näki pitkässä kotona olossaan sekä haittoja että etuja tulevaisuuden kannalta. Toisaalta hän arveli sen saattavan vaikuttaa työllistymiseen, ja toisaalta hän näki kotona olon aikana saavutetuista, esimerkiksi lasten erityisvaikeuksien hoitoon liittyvistä taidoista olevan hyötyäkin tulevaisuudessa. Omat erityisvaikeudet ovat hänellä vaikuttaneet myös aiempiin kesken jääneisiin opintoihin, mutta hän arvelee, että lasten tilanteiden kautta opittujen asioiden ansiosta osaisi ehkä itsekkin nyt pyytää opintoihinsa apua tai tarvittavia erityisjärjestelyjä. Elämä nyt vaikutti kuitenkin olevan päivä kerrallaan etenemistä vailla tarkempia suunnitelmia. Tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus vaikutti

asialta, jota ei tässä hetkessä haluttu erityisesti edes miettiä.

Toisen haastateltavan tyytyväisyys nykyiseen tilanteeseen oli suurempaa ja ja samalla tulevaisuuteen ei liittynyt suuria muutostoiveita. Tulevaisuutta oli kuitenkin pohdittu, ja tulkintani mukaan suunnittelussa näkyi pyrkimys elämänhallinnan säilyttämiseen ja mielekkään, omannäköisen elämän rakentamiseen. Nuorempi lapsista oli menossa esikouluun, ja esikouluvuoden jälkeen haastateltavalla oli tarkoitus lisätä työtuntien määrää ja ajoittaa työnteko lasten koulunkäynnin ajalle. Tällöin hän olisi mahdollisimman paljon kotona lasten tultua koulusta. Hän ei erityisesti haaveillut kokopäivätyöstä, vaikka kertoikin, että nykyisillä ammateilla kokopäivätyö olisi järjestettävissä hänen niin halutessaan. Vaikka nykyiset työt tarjosivatkin hänelle tietynlaista ammatillista ja elämänhallinnallista tyydytystä ja iloa sekä mahdollisuuden päästä hetkeksi pois kotoa ja kokea olevansa tarpeellinen, ei työelämässä toisaalta ollut tarjolla sellaisia houkuttelevia mahdollisuuksia, joista kieltäytyminen olisi tuntunut uhraukselta.

M: Onko sulla ajatuksia siitä, että jossain vaiheessa hakeutuisit kokopäivätyöhön, vai ei? Miten sä sitä mietit?

H1: Niin, kyllä sitä sitte. (...) Sanotaanko, että jos tulis niinku semmonen työ, mitä haluais tehdä, niin siinä tapauksessa tietysti, ja jos mä tiedän, että lapset pärjää kotona, et mun ei tarvi jättää niitä moneks tunniks isompanakaan, niinku iltasella yksin, koska ei se nuorikaan tykkää yksin olla ---

Julkisessa keskustelussa ja tutkimuksessa on usein esillä ajatus, jonka mukaan pitkät perhevapaat heikentävät naisten asemaa työmarkkinoilla ja saattavat mahdollisesti johtaa pysyvään syrjäytymiseen työelämästä. Erityisesti pienten lasten äitien työllisyysaste puhututtaa jatkuvasti. Tilastoja tutkiessa selviää kuitenkin, että äitien työllisyysaste nousee voimakkaasti heti, kun nuorin lapsi on yli kolmevuotias. Esimerkiksi Tilastokeskuksen vuoden 2014 Työvoimatutkimuksessa 20–59-vuotiaiden työllisyysasteita tarkasteltaessa voidaan huomata, että naisten, joiden nuorin lapsi on alle 3-vuotias, työllisyysaste on 47,2 %, mutta naisten, joiden nuorin lapsi on 3–6-vuotias, työllisyysaste on jo 81,7 %. Työllisyysaste nousee edelleen 87,4 %:iin äideillä, joiden nuorin lapsi on 7–17-vuotias. Huomattavaa on, että samaan aikaan kaikkien *lapsettomien* naisten työllisyysaste on vain 77,7 %. (Naiset ja miehet Suomessa 2016.) Toisessa Tilastokeskuksen tilastossa, jossa eritellään 18–64-vuotiaiden¹⁷ työllisyysasteita sukupuolen, perheaseman ja lasten iän mukaan, näkyy ylipäänsä *perheeseen kuulumisen* vaikutus työllisyysasteeseen. Sen mukaan naisten, joilla on alle 3-vuotiaita lapsia, työllisyysaste on 66,4 %, naisten, joilla on 3–6-vuotiaita lapsia, työllisyysaste on 80,7 %, *perheeseen kuuluvien* lapsettomien naisten työllisyysaste 70,3 % ja *perheeseen*

¹⁷ Huomaa edellistä tilastoa laajempi ikähaitari

kuulumattomien lapsettomien naisten työllisyysaste vain 63,5 %. Kaikkien perheeseen kuuluvien naisten työllisyysaste on yli kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi kuin perheeseen kuulumattomien naisten (75,8/63,5 %). Miehillä ero on vielä huomattavasti suurempi (79,8/57,6 %). (Suomen virallinen tilasto: Työssäkäynti [verkkójulkaisu].) Äitiys siis näyttäisi näiden tilastojen valossa olevan kaikkiaan työmarkkina-asemaa parantava, ei heikentävä tekijä. Pienten, alle 3-vuotiaiden lasten äitien työllisyysasteesta voi toki halutessaan olla huolissaan, mutta nykyisenkaltaisella kotiäitiyden vaihemallilla (Jokinen 1996) ei näyttäisi suoranaisesti olevan sellaista naisia kokonaan työmarkkinoilta syrjäyttävää vaikutusta kuin usein annetaan ymmärtää.

5.3.3 Työstä ja työmarkkinoista

Suomessa perhe on muotoutunut vahvasti kahden kokoaikatyötä tekevän aikuisen perheeksi (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 28; Kivimäki 1996, 2, Anttonen 2003, 182–183 mukaan). Kokoaikaisuus ulottuu laajalle yhteiskuntaelämän järjestyneisyyteen: kokoaikaisen työn vaihtoehtona on kokoaikainen kotiäitiys, eikä osa-aikatyön edistäminen ei ole koskaan ollut perhepolitiikan keskeisiä tavoitteita (Anttonen 2003, 183). Kokoaikayhteiskunta merkitsee myös sitä, että lapset ovat useimmiten kokoaikahoidossa. Kotihoidon tuen nykyinen järjestelmä ei mahdollista joustavia järjestelyjä, esimerkiksi kotihoidon ja osa-aikatyön ja osapäivähoidon yhdistämistä, koska tuen saamisen ehtona on, ettei lapsi ole lainkaan päivähoidossa. Tuki siis osittain ohjaa perheitä valitsemaan joko kotihoidon ja palkkatyön välillä, koska käytännössä tuki toimii monen perheen merkittävänä tulonlähteenä. Sen merkitys toki vaihtelee esimerkiksi sen mukaan, sisältyykö kotihoidon tukeen kuntalisä vai ei (Hietamäki ym. 2017) ja sen mukaan, miten suuret tulot mahdollisella puolisollla on. Jatkossa tuon esiin, että tästä huolimatta perheet käyttävät kotihoidon tukea myös palkkatyössä olon ohella, etenkin, jos heillä on mahdollisuuksia järjestellä joustavia ratkaisuja lasten hoitoon esimerkiksi vanhempien työjärjestelyjen ja sukulaisverkoston avulla.

Osa-aikatyö, jota toinen haastateltavani teki, nousee julkiseen keskusteluun aika ajoin kotiäitiyden ja naisten työmarkkina-aseman yhteydessä. Tutkimusten mukaan merkittävä osa pienten lasten vanhemmista olisi kiinnostunut osa-aikatyöstä (Salmi ym. 2009, Lainiala 2010). Tutkimuksessa ja siitä käytävässä keskustelussa osa-aikatyön osuuden lisäämiseen liitetään kuitenkin usein (siihenkin) erilaisia naisiin ja kestävyysvajeeseen liittyviä uhkia. Osa-aikatyön lisääntymisen pelätään johtavan naisten omien osa-aikatyömarkkinoiden syntyyn, joista ponnistamisen

kokoaikatyöhön niin halutessaan nähdään voivan olla vaikeaa. Osa-aikatyön pelätään myös vähentävän naisten työllisyysastetta ja työpanosta kokoaikatyössä olevien naisten jättäytyessä osa-aikatyöhön ja heikentävän tätä kautta esimerkiksi heidän eläkekertymäänsä. (Salmi ym. 2016, 206–215.) Tämä tutkimuksen nihkeys osa-aikatyötä kohtaan lienee osaltaan syynä siihen, että osa-aikatyötä tukevat taloudelliset tukimuodot ovat hyvin niukkoja eivätkä tarjoa kuin nimellisen kompensaation osa-aikaisuudesta aiheutuvalle tulonmenetykselle. Näin ollen ne eivät ole kannustamassa äitejä osa-aikatyön tekoon tai tarjoamassa osa-aikatyöstä todellista ratkaisua työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmaan. Koska osa-aikatyö ei kuulu olennaisena osana suomalaiseen perhepolitiikkaan eikä sovi kokoaikayhteiskuntamme ihanteeseen, käyttävät vanhemmat nyt pitkiä hoitovapaita antamaan perheille sitä joustoa, jota monissa muissa maissa juuri osa-aikatyö tuo (Niemi 2006, 180).

Osa-aikatyö on kuitenkin pelkkien uhkien sijaan monimuotoisempi ilmiö. On kiistatta olemassa ”pakotettua” osa-aikatyötä, jossa työntekijä olisi tosiasiasa halukas tekemään täyttä työaika, ja pelko naisten eriytyneistä osa-aikatyömarkkinoista ei varmasti kansainvälisten esimerkkien valossa ole vailla pohjaa. Kuten toisen haastateltavani tilanne hyvin tuo esiin (ja jonka myös kokemustietoni vahvistaa), osa-aikatyötä käytetään käytännössä juuri erilaisten joustavien elämänratkaisujen toteuttamiseen. Nämä ratkaisut jäävät usein myös tilastojen ja tutkimuksen ulkopuolelle, minkä vasta julkaistu CHILDCARE-raportti (Hietamäki ym. 2017) hyvin toi ilmi.

Kotihoidon tuen käyttö ei siis myöskään vielä kerro siitä, mitä vanhemmat tosiasiallisesti tekevät lasten ollessa kotihoidossa. Lapset voivat olla kotihoidossa kotihoidon tuella, mutta toinen vanhemmista tai jopa molemmat vanhemmat voivat silti tehdä osa-aika- tai keikkatöitä tai vaikkapa opiskella (ks. esim. Jokinen 2006, 101–105). Olen itsekin aikanaan opiskelevana kotiäitinä joutunut ratkomaan erilaisissa kyselyissä asemani puhtaasti subjektiivisin perustein: kysymys siitä, kerronko olevani kotiäiti vai opiskelija piti ratkaista tapauskohtaisesti sen mukaan, miltä milloinkin tuntui. Tilastoissa taas lukeuduinkin sekä kotihoidon tuen että opintotuen käyttäjiin. Toinen haastattelemistani äideistä sai työtulojen lisäksi soviteltua työttömyysetuutta, joten hänet lasketaan virallisissa tilastoissa työttömäksi työnhakijaksi. Todellisuudessa hän käytti sekä työttömyysetuutta että osa-aikatyötä mahdollistamaan lasten kotona olon senkin jälkeen, kun oikeus kotihoidon tukeen oli päättynyt. Työttömyysetuus toimi hänen tilanteessaan perustulon tavoin mahdollistamaan joustavia elämänratkaisuja.

Tilanteessa, jossa äidillä ei ole työpaikkaa ja jossa vaihtoehtona kotihoidon tuelle olisi esimerkiksi

työttömyys, voi taas kotihoidon tuella olo tarjota ikään kuin kunniallisemman ja sosiaalisesti hyväksyttävämmän tavan olla yhteiskunnan jäsenenä ja sen osallisena (ks. Sipilä 2012, 61 ja Repo 2012, 141). Äitiyden kulttuurisia odotuksia tutkinut Kristina Berg kuvaa Marja-Leena Böökin tutkimuksesta ammentaen sitä, miten työssäkäyvän äidin ja kotiäidin normit elävät kulttuurissamme rinnakkain. Työttömyys sen sijaan on vähemmän arvostettua. Työttömänä olevat naiset voivat kokea saavansa enemmän arvostusta tukeutuessaan kotiäidin normiin ja siten rakentaa itselleen myönteistä identiteettiä. (Berg 2008, 139; Böök, 2001, 102–105, Bergin 2008 mukaan.) Toinen haastattelemistani äideistä tukeutui juuri tähän kotiäidin identiteettiin ja kulttuuriseen kuvaan ja puhui itsestään kotiäitinä ollessaan isompien lasten kanssa kotona, vaikka virallisesti hän oli joko osa-aikatyöläinen tai työtön. Näen tämän osoituksena kotiäidin kulttuurisen kuvan vahvuudesta.

Kun nähdään merkittäviä ongelmia siinä, että pienten lasten äidit eivät ole nimenomaan kokoaikaisesti töissä (Salmi ym. 2016) ja implisiittisesti kannatetaan näin kokoaikayhteiskunnan ylläpitämistä, jäävät sen vaikutukset lapsiin usein pohtimatta. Kokoaikayhteiskunta merkitsee yleensä automaattisesti myös kokoaikayhteiskunnan ehtojen mukaista elämää lapsille: pitkiä hoitopäiviä, lyhyitä, väsyneitä iltoja kotona, kiirehtimisiä, ehtimisiä ja aikataulutusta. Pitkiä hoitopäiviä ei yhteiskuntatieteiden ulkopuolella, esimerkiksi psykologian tai neurotieteiden parissa, pidetä mitenkään yksiselitteisen hyödyllisinä lapsille, pikemminkin päinvastoin (esim. Keltikangas-Järvinen 2012). Sanomatta jää myös se, että kokoaikayhteiskunta voi myös entisestään vaikeuttaa työn ja perheen yhteensovittamista ja vanhempien sovittamisessa kokemaa ristiriitaa, joka useissa tutkimuksissa on havaittu (ks. esim. Repo 2012). Vaihtoehtona voisi olla järjestelmä, johon sisältyisi osa-aikaisen kotihoidon tuen vaihtoehto ja joka tukisi näin työn ja perheen yhteensovittamista osa-aikaisuuden avulla (vrt. Sipilä 2012, 47). Tämä murtaisi yhtäältä yhteiskunnassamme vallitsevaa kokoaikaisuuden hegemoniaa ja auttaisi sopeutumaan muuttuneeseen maailmaan ja työelämään.

On myös huomattava, että vaikka kotihoidon tuen järjestelmä ei mahdollista koti- ja päiväkotihoidon yhdistämistä joustavaksi kokonaisuudeksi, käyttävät perheet käytännössä sitä kuitenkin hyvin luovilla tavoilla yksilöllisten elämänvalintojensa mahdollistamiseksi. Kuten edellä jo mainitsin, tilastot kotihoidon tuen käyttäjämääristä kertovat oikeastaan vain sen, missä lapset ovat – ja oikeastaan heistäkin ainoastaan sen, missä he *eivät* ole (eli päivähoitossa). Arkihavaintojeni mukaan (ja mikä tulee esiin myös aineistossani) monesti tilastoissa kotihoidossa olevat lapset ovat itse asiassa monenlaisissa sosiaalisissa verkostoissa ja virikkeitä tarjoavissa toiminnoissa sekä myös erilaisten hoitojärjestelyjen piirissä: kerhoissa (seurakuntien päiväkerhot, avoimet päiväkodit jne.), isovanhempien hoidossa ja vastavuoroisten lastenhoitojärjestelyjen

piirissä esimerkiksi tuttavaperheiden kesken. Näillä järjestelyillä mahdollistetaan myös monenlaisia vanhempien osa-aika- ja keikkatöitä. Arkihavaintojeni ja aineistoni mukaan äidit ottavat näillä järjestelyillään aktiivisesti kantaa työelämysuhteeseensa ja ne toimivat reaktiona myös Krokin (2009) mainitsemaan mökkiytymiseen: töihin mennään, jotta päästään välillä kotoa pois ja jotta voidaan pitää yllä ammatti- ja työelämätaitoja ja työelämäkelpoisuutta. Työllä myös parannetaan perheen taloudellista tilannetta, vaikka kokemukseni mukaan äidit harvemmin pyrkivät varsinaisesti parantamaan eläkekertymänsä näillä osa-aikatyöillä. Äidit ovat kuitenkin usein tietoisia pitkän kotonaolon vaikutuksista itseensä (siis niin sanotuista naisansoista) ja valitsevat suhteensa näihin aktiivisina toimijoina.

H1: Sillain mä aattelen, et ku mulla on nää osa-aikatyöt, niin mulla ei oo kauheen pitkää pätkää sellasta kumminkaan, ”et mikäs tää aukko on”. Mul on niille aukoilte [työhistoriassa] se selitys, et mä oon ollu pienten lasten kans kotona, kotihoidon tuella ja sit osa-aikatyötä, et mä kumminki koen, että kyllä mä varmaan työllistyisin.

Kokoaikayhteiskunta tai keskustelu kotihoito-oikeuden rajaamisesta ei myöskään aina huomioi eroja naisten välillä. On korkeakoulutettuja naisia, joille työelämä tarjoaa houkuttelevia mahdollisuuksia toteuttaa itseään ja omia vahvuuksiaan sekä edetä uralla ja kokea työssään tyydytystä (toki usein myös monia muita asiantuntijatyön nykyelementtejä, kuten ylitoita, uupumusta, töiden valumista vapaa-ajalle jne., ks. esim. Jokinen 2004, 287). Tämänkaltaisissa asiantuntijatyöissä myös tulo- ja elintaso nousevat usein keskimääräistä korkeammalle. Tässä ryhmässä lapset hankitaan usein jo työmarkkina-aseman vakiinnuttua, jolloin vanhempain- ja mahdollisen hoitovapaan jälkeen palataan vakituiseen työhön. Näiden äitien etuja palvelisi varmasti järjestelmä, jossa tulotason paremmin säilyttävä ansiosidonnainen vanhempainpäiväraha-kausiksi olisi mahdollisimman pitkä. Kotihoidon tuen keston rajaaminen on tällöin sen sivutuotteena syntyvä välttämätön paha.

On kuitenkin myös äitejä, joille työelämä ei tarjoa samanlaisia etenemismahdollisuuksia ja säkenöiviä vaihtoehtoja kuin korkeakoulutetuille kaupunkilaisille. Monet työt ovat edelleen pienipalkkaista suorittavaa työtä, joka ei tarjoa tekijälleen erityistä kokemusta työn merkityksellisyydestä, mahdollisuutta kokea olevansa tärkeä tai tilaisuutta ”toteuttaa itseään”. Työnteko myös usein aloitetaan edellä kuvattua ryhmää nuorempana, usein jo parikymmentävuotiaana ammatillisen koulutuksen päätyttyä, eikä elämänsä aikana tällöin sisälly monien vuosien (usein venyvää) opiskeluvaihetta. Näihin töihin voi liittyä usein epäsäännöllisiä työaikoja, pätkittäisyyttä, vuorotyötä tai työaikojen ennustamattomuutta. Tämänkaltaisessa

elämäkulussa lasten hoitaminen kotona pidempäänkin voi tuntua aidosti merkityksellisyyttä ja elämänsisältöä tarjoavalta vaihtoehdolta, ja tarjota myös käytännön elämän kannalta järkevän ja edes jonkinlaista elämänhallintaa tuovan vaihtoehdon (vrt. Repo 2012). Pienipalkkaisissa töissä ero käteen jäävän palkan ja kotihoidon tuen ja siihen mahdollisesti sisältyvien kuntalisten välillä voi olla melko pieni. Jos puoliso on töissä, nousevat päivähoitomaksutkin helposti kohtuullisen suuriksi, mikä kaventaa edelleen työn tuoman tulonlisäyksen määrää. Maaseudulla työ ja lasten hoitopaikat voivat olla niin kaukana (ja mahdollisesti molemmat aivan eri suunnissa, jolloin matkat muodostuvat kohtuuttoman pitkiksi), ettei työn vastaanottaminen ole taloudellisesti tai ajankäytöllisesti järkevää tai edes mahdollista. Kaikki nämä yhdessä ovat vaikuttamassa siihen, että lasten kotihoito voi useiden erilaisten äitiryhmien mielessä olla taloudellinen, järkevä, houkuttava ja arjen hallintaa tuottava vaihtoehto.

5.3.4 Talous ja sen tulevaisuus

Eräs kotiäitiyteen liitetystä naisansoista liittyy pitkään kotona olevien äitien heikkoon taloudelliseen asemaan ja eläkekertymään. Jorma Sipilän (2012, 61–62) sanoin: ”Kun naiset valinnoissaan rohkeasti ja kunnioitettavasti vähättelevät lyhyen tähtäyksen taloudellista merkitystä, voivat he silti aiheuttaa perheelleen pitkällä tähtäyksellä odottamattomia seurauksia.” Käyn seuraavassa läpi näiden haastattelemieni äitien kerrontaa taloudellisesta asemastaan, talouteen liittyviä arkisia käytäntöjä ja sitä, millaisia merkityksiä taloudella näille naisille on.

Ensimmäinen haastateltavani kuvasi käytännön rahataloudessa olevan sovittu työnjako. Koska mies oli vakituisessa työssä ja hänellä oli isommat tulot, hän vastasi suuremmasta osasta perheen menoista. Mies vastasi omistamaansa perheen taloon liittyvistä kuluista, vakuutuksista ja remonteista sekä auton ja muiden isompien hankintojen kuluista. Haastateltavani vastasi ruokakuluista ja lapsiin liittyvistä menoista. Hänelle jäi näiden jälkeen jonkin verran rahaa säästöön ja omaan käyttöön. Järjestelystä oli sovittu ja neuvoteltu vähitellen lasten syntymien ja tulojen muutosten myötä, ja haastateltavani vaikutti tilanteeseen tyytyväiseltä. Hän tulkitsi rahankäyttäjärjestelyjen heijastavan miehen häneen kohdistamaa arvostusta.

H1: Ne mun rahat on mun rahat ja hänen rahat on sitte (.) kumminki hyödyttää meitä kaikkia.

H1: Mää vaan oon tehny sen asian selväks, että ei mulla oo rahaa hankkia muuta kuin perheen ruuat ja tämmöset --- luonnollisesti pikku hiljaa niin käynyt. --- ei mitään semmosta, et olis ollu sillä [puolisolla] mitään valtapeliä, et sillä rahalla oltais (...) kyykytetty tai mitään. --- Ehkä se on se, et mies osa arvostaa sitä, että mää oon ollu lasten kanssa kotona eikä pidä sitä ihan helppona hommana.

Suureksi taloudelliseksi tueksi hän mainitsi isovanhemmat, jotka ostivat lapsille kalliimpia hankintoja, kuten haalareita ja talvikenkiä. Haastattelun kuluessa hän viittasi useampaan otteeseen rahaan ja talouteen liittyvien valintojen tekemiseen suhteessa lapsiin panostettuun aikaan ja rauhalliseen lapsuuteen. Raha merkitsi hänelle selvästi vähemmän kuin läsnäolon ja rauhallisen lapsuuden tarjoaminen lapsille.

H1: Nyt mennään lasten ehdoilla, että vaikka sitte välillä vähä on joutunu kitkuttaan. Mut ei oo tarttenu kuitenkaan luopua mistään semmosesta (..) tärkeestä. Et sitte ne on ne lehdet sun muut (naurahtaa), mitkä jätetään tilaamatta ja turhakkeet hankkimatta.

H1: Että kaikki ne rahansa voi menettää, mut koskaan ei saa sitä lapsuutta takaisin.

Haastateltava tiedosti, ettei hänen eläkekertymänsä kotiäitivuosien jälkeen ole suuri, ja mahdollisessa erotilanteessa hänen asemansa olisi heikko. Hän ei kuitenkaan ollut ryhtynyt esimerkiksi eläkesäästäjäksi, vaikka tätä vaihtoehtoa oli pohtinutkin, vaan säästi pieniä summia käteisenä palkastaan: ”*Et se on sitte semmonen mun eläkesäästämiseni*”. Hänen luottavainen suhtautumisensa tulevaisuuteen perustui tulkintani mukaan hänen miestänsä kohtaan tuntemaansa luottamukseen ja rauhallisen lapsuuden huomattavaan asemaan hänen merkityskategorioissaan.

H1: Siitäki mä sitt oon miehelle sanonu, että ”mä luotan siihen ja mä uskon ja mä toivon, että sitten myös eläkeiässä me ollaan yhdessä ja sä muistat nää lapsivuodet, kun mä olen ollut kotona ja menettänyt sitä eläkettäni” (naurahtaa). Mutta en mä siltikään usko, että mä vaihtaisin eläkeiässäkään näitä vuosia pois, että mä oon saanu olla lasten kans kotona.

Haastateltavan tilanne tuo hyvin esiin näitä kotiäitiyteen liitettyjä taloudellisia riskejä ja uhkia. Näitä riskejä ovat ainakin tulevan eläkkeen alhainen määrä, kotiäidin asema erotilanteessa ja kotiäidin asema perheessä, jossa puoliso usein ansaitsee enemmän (Haataja & Hämäläinen 2010, 77). Haastateltavani oli itsekin tietoinen näistä riskeistä ja haastattelussa otti kantaa näihin kaikkiin. Riskit ja niihin liittyvä keskustelu olivat siis osa sitä maastoa, jossa hän kotiäitiysvalintoineen eli.

Haastateltava eli avoliitossa, joka yleensä heikentää kotiäitinä olleen asemaa erossa. Erotilanteessa

mahdollinen kotiäitiysvaiheen taloudellinen huomioiminen perustuisi pelkästään puolison hyväntahtoisuuteen, minkä lisäksi hän oli melko osaton perheen omaisuudesta, koska asui miehen omistamassa talossa. Vuosien pienipalkkaisen osa-aikatyön jälkeinen eläke ”ei tule olemaan valtaisa”, kuten hän itse totesi, vaikka ehtisikin olemaan kokoaikatyössä pitkään vielä kotona olon jälkeenkin. Taloudellisen aseman suhteen pienempipalkkaisena jäsenenä hän oli ratkaissut neuvottelemalla ja ilmaisemalla puolisolleen sen, missä määrin hän kykenee osallistumaan perheen menoihin. Voi tietysti pohtia, oliko taloudellinen työnjako perheessä oikeudenmukainen vai ei haastateltavan vastatessa kokonaan esimerkiksi ruokamenoista. Haastateltavani kuitenkin koki työnjaon reiluksi, tyydyttäväksi ja arvostusta osoittavaksi. Puolison suurempien tulojen hän katsoi hyödyttävän koko perhettä, ja hänellä itsellään oli tärkeää omaa rahaa, josta jäi hieman myös säästöön.

Mielenkiintoinen kysymys on, kuinka usein nämä kotiäitiyden taloudelliset riskit todellisuudessa aktualisoituvat, ja missä määrin elämänvalintoja ylipäänsä on syytä tehdä riskien välttämisen näkökulmasta. Selvästikin haastateltavani koki nyt saavansa sellaista kompensatiota (rauhallinen lapsuus, omien arvojen mukainen elämä) näille taloudellisille tekijöille, joka ikään kuin peittosi häneen itseensä kohdistuvat taloudelliset riskit. Tämän voi tietysti nähdä Sipilän (2012, 61–62) tavoin niin, että hän lyhyen tähtäimen taloudellista merkitystä vähättelemällä tulee aiheuttaneeksi pitkäaikaisia ongelmia itselleen tai perheelleen. Haastateltavani oli kuitenkin nähdäkseni miettinyt taloudellista tilannettaan melko perusteellisesti myös pitkän ajan vaikutusten näkökulmasta (ehkä johtuen myös kotiäitiyden pitkäaikaisuudesta), ja luonut omat merkityskategoriansa myös suhteessa näihin taloudellisiin riskeihin. Häntä ei ehkä voida pitää niin ajattelemattomana ja harkitsemattomana toimijana kuin Sipilä näyttää äidit näkevän.

Myös toisen haastateltavan puoliso oli vakituisessa työssä, jonka hän kuvasi tuovan turvaa talouteen. Aiemmin tilanne oli erilainen, kun myös mies oli työttömänä. Haastateltava kuvasi perheen rahankäyttöä tällä hetkellä hyvin joustavaksi ja yhteiseksi.

H2: Yhessä me tehdään [rahankäyttöön liittyvät päätökset], vaikka meillä on omat tilit niin ne rahat on yhteiset. Ja se maksaa laskut, kenellä on tilipäivä tai rahapäivä. (nauraa) Ei me aleta mitään, et sä maksat aina noi tai sää käyt kaupassa ja maksat ne (..) vaan maksetaan ne yhdessä.

Vaikka hänellä oli miestään pienemmät tulot, hän ei kokenut olevansa miehen anteliaisuuden varassa, vaan rahat olivat todella yhteisiä.

H2: Meil on lompakossa aina rahat ja sieltä saa ottaa sitte jos (...) mitään lupia ei tarvii alkaa kysymään.

Hän ei ollut juuri ajatellut omaa taloudellista tulevaisuuttaan, jonka ajattelen ehkä liittyvän hänen nuoreen ikäänsä ja elämiseen hetkessä, jollaiseksi hän kuvasi elämäänsä ja arkeaan ylipäänsä.

Myöskään Suvi Krokin tutkimuksen äideille kotiäitiys ei merkityksellistynyt taloudellisista resursseista luopumisena tai niitä vaille jäämisenä, vaan kokonaisvaltaisena otteena maailmaan, jolloin elintason ja naiseuden (esimerkiksi ulkonäköön liittyvät) vaatimukset menettävät merkityksensä. Ihmisen ja maailman välinen sidos syntyi hänen haastattelemissaan naisilla suhteesta lapseen, jolloin äitiys muuttui elämäntavaksi ja osaksi naisten identiteettiä. (Krok 2009, 76.)

H1: --- et vaik tietysti on tosi pienet tulot, niin silti tuntuu, että olo on aika rikkaalla (naurahtaa), ku on kumminki kaikkee, mitä ihminen tarvii, et ei oo puutteita. --- Sen takia sitä aattelee, et en mä nyt niin kauheen köyhä oo. Et musta tuntuu, että mä oon oikeen rikas (naurahtaa).

5.4 Tuen tarve

Etukäteen valitsemieni teemojen, arjen, valinnan ja tulevaisuuden lisäksi havaitsin aineistossa näiden lisäksi kotiäitiyteen ja äitiyteen ylipäänsä liittyvän tuen tarpeiden teeman, joka kulkee oikeastaan läpi koko aineiston. Nämä tuen tarpeet liittyvät esimerkiksi arjen järjestymiseen, lasten hoitoon ja kotiäitiyden yksinäisyyteen. Tuen tarpeet näyttäytyivät merkityksellisinä tekijöinä äitien elämänkulussa, ja niillä voi nähdä olevan pitkäkestoista vaikutusta myös esimerkiksi työllistymisen sekä fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Erilaiset äitien tuen tarpeet näyttivät myös helposti jäävän viralliselta järjestelmältä piiloon.

Ensimmäinen haastateltava oli kokenut lasten pikkulapsivaiheen kuormittavana. Nuorempi lapsista oli vauvaiässä sairastunut lapsuusiän pitkäaikaissairauteen, jonka vuoksi hän oli itkenyt huomattavasti tavanomaista enemmän. Haastateltavani kuvaili itkua jatkuvana, yötä päivää kestäväksi tilaksi, joka oli kestänyt kuukausia, ja jonka lisäksi tulivat vielä muut, ”normaalit” pikkulapsivalvomiset, kuten kasvukivut, flunssat jne. Itkun ”kantaminen” ja noin kaksi vuotta kestänyt jatkuva valvominen olivat haastateltavani mukaan uuvuttaneet hänet. Lisäksi näihin vuosiin oli sisältynyt vakava huoli lapsen terveydellisestä tilanteesta, mikä onneksi oli osoittautunut

turhaksi ja itkuisuuteen oli löytynyt hoidettava, hallintaan saatava syy ja sairaus.

M: Se on ollu ehkä jonkinlainen uupumus?

H1: Kyllä, ehdottomasti, aivan selvästi, niin hirvittävä stressitila, uupumus ja masennus ---

Tilanne oli johtanut erilaisten, haastateltavan arvion mukaan mahdollisesti stressiperäisten fyysisten oireiden ja pitkäaikaissairauksien puhkeamiseen myös haastateltavalla. Hän koki, ettei noiden pikkulapsivuosien aikana ollut osannut pitää huolta itsestään.

H1: --- kun ei oo pystynyt itseään hoitamaan, kun aina on mennyt lapset edelle, ja lapset ja se mies, ja lapset ja lapset.

Hän koki myös, ettei ollut saanut tilanteeseen apua ulkopuolelta, eikä hän ollut osannut sitä pyytääkään. Isovanhemmat olivat tuolloin olleet vielä työelämässä, eikä hoitoapua ollut samalla tavoin saatavilla kuin tällä hetkellä. Lisäksi avun tarpeen esiin tuomisen kynnyks on hänellä ollut korkea sekä suhteessa lähipiiriin että virallisiin auttajatahoihin. Ehkä hän oli hahmottanut oman avun tarpeensaakin vasta pahimman mentyä jo ohi, kun oli tullut tilaa huomata, kuinka uupunut ja psyykkisesti huonossa kunnossa hän oikeastaan on.

H1: --- ei sitä varmaan päällisin puolin oo (...) osannu tietysti ees aatella, että mitä sitä se äiti kokee pään sisällä sitä väsymystä, vaikka sanoo olevansa väsynyt, niin ei sitä näytä välttämättä väsyneeltä ku on tukka kammattu ja vaatteet päällä. --- Neuvola ei puuttunut, ehkä ne ei osannu kysyä oikeita kysymyksiä siel neuvolassa, että se asia olis tullu ilmi.

M: Niin. (...) Sä oisit ehkä kertonut, jos joku ois kysynyt?

H: Niin, kyllä. Että kyllä silloin ku sinne on soittanu, että tää itkee tosi paljon, niin vastaus on ollu, että ”no se on vähän vaativa vauva”, ja sillä mentiin.

Kuormitukseen oli nähdäkseni johtanut sekä tosiasiallinen tilanne että äidin suhtautuminen siihen. Haastateltava kuvasi sitä, miten oli halunnut suojella itkevää lasta muiden läheisten reaktioilta, siltä, etteivät muut olisi alkaneet kokea lasta rasittavana tai raskaana. Hän otti kaikki tunteet kannettavakseen jonkinlaiseen äidinhoivan ja pystyvyyden ajatukseen tukeutuen ja samalla unohti ja uuvutti itsensä.

H1: Sit sitä vaan itte (.) hoiti vaan (.) koska on äiti ja pystyy, niin sillä sitä sitte mentiin.

Hän koki, että itsensä hoitaminen ja toipuminen raskaista vuosista oli edelleen käynnissä. Lepääminen ja itsensä hoitaminen onnistuivat nyt aiempaa paremmin, koska lapset olivat

isovanhempien hoidossa säännöllisesti. Hän näki myös työnteon hallitun määrän eräänä toipumisen keinona.

H1: --- niin sit sitä rupes itseään hoitaan. Se [työnteon määrä] on niinku ollu semmonen ”annan armoa itselleni”, koska se on taloudellisesti mahdollista, eikä mun oo pakko, niin mä hoidan itseni niinku kuntoon.

Sittemmin hän on myös tietoisesti opetellut ottamaan paremmin huomioon oman jaksamisensa.

H1: Et edelleen huomaa, et jos on pitkiä pätkiä vain ja ainoastaan kotona, niin se sama stressitila nousee, mikä silloin pikkuvauva-arjessa. Et sillon mä tiedän, että nyt mun pitää poistua paikalta, olla vaikka kaupoilla koko päivä, tai mennä johonki, koska se vahva tunne tai se ahdistuksen tunne nousee sieltä sitte kyllä muistoihin, herkästi.

Toisen haastateltavan puheesta erittelin tuen tarpeita, jotka liittyivät yksinäisyyden tunteeseen, kahdenkeskisen ajan puutteeseen ja erityistarpeisten lasten asioiden selvittelyjen haasteisiin. Perheen turvaverkostot olivat haastateltavan kertoman mukaan ohuita eivätkä kyenneet tarjoamaan kovin tukevaa turvaa tai informaalia hoivaa. Lähellä asuvat isovanhemmat eivät haastateltavan kertoman olleet kovinkaan halukkaita ottamaan lapsia hoitoon, vaikka auttoivatkin lasten arkisissa kuljettamisissa. Haasteltavani viittasi myös liikkumisen mahdollisuuksien puutteeseen, mikä vaikutti hänen mahdollisuuksiinsa lähteä kotoa tai tavata ihmisiä. Lisäksi hän koki lasten asioiden selvittelyn kuormittavana, mihin jo aiemmin olen viitannut.

Aineiston valossa näyttää siltä, että käsite *naisten siirtyminen perhevapailta työelämään* on monisyinen asia ja voi kätkeä pintansa alle monenlaisia, usein pimentoon jääviä tekijöitä. Myös pikkulapsivaiheessa saadun tuen määrällä voi olla vaikutusta siihen, miten ja missä laajuudessa äiti myöhemmin työllistyy ja millaisilla voimavaroilla hän jatkaa elämää tämän pikkulapsivaiheen jälkeen. Kuormittavat lasten varhaisvuodet voivat vaikuttaa äidin fyysiseen ja psyykkiseen tilanteeseen pitkäkestoisestikin. Näiden kotiäitiyteen kytköksissä olevien tuen tarpeiden tunnistaminen olisi tärkeää sekä yhteiskuntapoliittisesti että sosiaalityön kannalta. Jorma Sipilä viittaa vanhempien pienentyneisiin turvaverkostoihin ja saatavilla olevan informaalin hoivan puutteeseen kotihoidon houkuttavuutta lisäävinä ja vanhempien työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista vaikeuttavina tekijöinä (Sipilä 2012, 45). Näkisin samat ilmiöt yleisestikin perhe-elämää kuormittavina tekijöinä huolimatta siitä, ovatko lapset koti- vai päivähoidossa. Turvaverkostojen ollessa hyvin ohuet voi vanhempien kuormitus pelkässä arjen toimintojen pyörittämisessä olla suurta, puhumattakaan erilaisista kriiseistä.

Tuoreessa CHILDCARE-tutkimushankkeen kyselytutkimuksessa tuli esille, että tilanteissa, joissa perheeseen syntyy vauva ja sisarukset ovat tai heidät pidetään varhaiskasvatuspalveluiden piirissä, vanhemmat käyttävät varhaiskasvatuspalveluita usein vanhempiin tai lapsiin liittyvien tuen tarpeiden vuoksi, eräänlaisena tukimuotona (Hietämäki ym. 2017). CHILDCARE-hankkeen osahankkeen johtaja Katja Repo puhuu tässä yhteydessä tunnistamattomista palvelutarpeista. Hänen mukaansa varhaiskasvatusta käytetään näissä tilanteissa tukimuotona, koska muita palveluita ei ole tarjolla eikä tuen tarpeitakaan ole nähty tai tunnistettu järjestelmässä. (Repo 18.5.2017.) Aineisto herättää pohtimaan, voisiko vastaus näihin erilaisiin palvelutarpeisiin olla myös jokin muu kuin varhaiskasvatus, ja pitäisikö muuttuneessa maailmassa myös perheille tarjottavien palveluiden muuttaa muotoaan vastaamaan myöhäismoderneihin elämänhaasteisiin. Nykyvanhemman suurin haaste ei ehkä liitykään lasten hoitojärjestelyihin työssäolon aikana, vaan koko elämänkokonaisuuden hallintaan yhä tiukentuvien työ- ja perhe-elämän vaatimusten, perheiden pirstoutumisen ja sukupuolisopimuksen uudelleenmuovautumisen keskellä.

5.5 Kotiäitiys hyvinvoinnin ja riskien näkökulmasta

Tarkastelen lopuksi kotiäitiyttä hyvinvoinnin ja riskien näkökulmasta aineistossani. Tässä tarkastelussa kotiäitiys nähdään rakentumisen kautta, muotoutumisena, prosessina ja elämänpoliittisina valintoina. Olen eritellyt aineistostani tekijöitä, jotka tulkintani mukaan ovat vaikuttamassa kotiäitiyden hyvinvointiin ja joko edistämässä jaksamista ja mielekkään elämänkokonaisuuden muotoutumista tai kantamassa mukanaan riskejä. On huomattavaa, että tässä tarkastelussa käsite *riski* saa eri merkityksen kuin kotiäitiyskirjallisuudessa yleensä. Riski ei ole jotain, joka liittyy tulevaisuuteen ja elämänkaareen tai sukupuolten välisiin suhteisiin, vaan jotain, joka liittyy hyvinvointiin ja kotiäitiyden kokemukseen ja elämismaailmaan.

Analyysini tämä vaihe kumpusi siitä haastattelujen ja analyysin aikana tehdystä havainnosta, että toinen äiti vaikutti ja myös sanallisesti ilmaisi olevansa tyytyväinen tilanteeseensa ja kotona oloon, ja toinen äiti suhtautui siihen ambivalentimmin. Koska oma kokemukseni kotiäitiydestä sisältää sekä näitä jopa jonkinlaisen syvän tyytyväisyyden tuntemuksia ja ajanjaksoja että ajanjaksoja, jolloin kotona oleminen on (omasta halustani ja valinnastani huolimatta) tuntunut raskaalta ja epätyytyttävältä, herätti tämä havainto minussa kiinnostusta ja halua tutkia sitä lisää. Lähdin siis lukemaan aineistoani etsiäkseni nimenomaan kohtia, joissa äidit puhuvat kotiäitiyteen ja

hyvinvointiin liittyvistä tunteistaan ja kokemuksistaan. Lukemisessa käytin hyväkseni tekemääni etnografista havainnointia ja peilasin lukemaani myös haastattelutilanteissa tekemiini havaintoihin ja vaikutelmiin sekä haastatteluissa heränneisiin tunteisiin ja intuitiivisiin tuntemuksiin. Samalla peilasin lukemaani myös omiin kokemuksiini ja arkihavaintoihini kotiäideistä.

Vaikka havaintoni ovat nousseet kahden äidin erilaisista kokemuksista, joista toisessa hyvinvoinnin elementit ja toisessa riskit painottuvat enemmän, analyysini operoi näiden elementtien tasolla. Raportissani tuon näitä elementtejä esiin haastateltavien kautta, siis eräänlaisen tyypittelyn kautta. Tämänkaltainen käsittelytapa ei tarkoita sitä, että elementit esiintyisivät yksinomaan jomman kumman äidin kokemuksissa tai että kummankaan kokemuksissa esiintyisi vain yhdenlaisia elementtejä. Kun analyysissäni viitataan yksittäisten äitien kokemuksiin, käytän niitä esimerkinomaisesti apuna kuvatakseni näitä elementtejä. Erittelemäni hyvinvoinnin elementit olen merkinnyt tekstiin kurssiivilla.

Käsittelen hyvinvoinnin ja riskien elementtejä tässä vain suppeasti, koska ne ovat tutkimukseni sivujuonteena esiin tulleita tekijöitä ja eräänlainen tukimuskysymyksen laajentuma. Pidän niitä kuitenkin mielenkiintoisena, jatkotutkimusta vaativana havaintona, minkä vuoksi olen tuonut ne eräänlaisesta luonnosmaisuudestaan huolimatta raportissani esiin.

5.5.1 Hyvinvoinnin elementtejä kotiäitiydessä

Ensimmäinen haastateltavani kuvasi kotiäitiyttään monella tavoin hyväksi ja tyydyttäväksi ratkaisuksi itselleen, lapsilleen ja koko perheelle. Tulkitsen tämän sopusoinnuksi oman halun, valinnan, arvojen ja elämänpyrkimysten kesken. Myös puolison tuki, samanlaiset elämänarvot ja yhteinen näkemys kotona olemisesta näyttivät olevan tässä merkityksellisiä tekijöitä. Tulkitsen tämän niin, että elämänpoliittisilla valinnoilla haastateltava on pyrkinyt rakentamaan kotiäitiydestä itsensä näköistä, mielekästä ja tyydyttävää.

H1: Elämä on just nyt hyvää.

Muutama vuosi sitten elämä kahden pienen lapsen kanssa, joista toisella oli ollut pitkäaikaissairaus, oli ollut raskasta ja haastateltavan mukaan kuluttanut voimavarat äärimmilleen, mutta tämänhetkistä elämäänsä haastateltava kuvasi raskaista ajoista selviytymisenä. Hänestä

haastattelussa saatu vaikutelma ja haastattelutilanteessa tehdyt havainnot tukivat tätä käsitystä. Hän ikään kuin huokui tyytyväisyyttä ja rauhaa elämäntilanteeseensa ja suhteessa ratkaisuihinsa. Haastattelutilanteessa lapset näyttivät ikään kuin asettuneen tähän äidin tyytyväisyyteen.

H1: Ei sitä [perheen elämää] varmaan vois millään tavalla parantaa (..) niinku oikeesti, jotain pieniä asioita, mut ei oo niinku semmosta, ei oo mitään kontreettista semmosta (...) mutta et kaikki on. Sitä ku on ollut ton pojan kohdalla epäilyä vakavammastakin asiasta niin (..) ja sitte ku on saanut niihin sellaset puhtaat paperit niin sitte sitä osaa olla sillai, et eipä tässä, kaikki on kyllä oikeasti hyvin, ei oo mitään kyllä.

Tärkeä hyvinvoinnin elementti haastateltavalla näytti olevan se, että elämässä oli asioita, jotka tarjosivat hänelle *vastapainoa* kotiäitiydelle ja kotona ololle. Haastateltava kuvasi tärkeäksi sen, että hänellä oli elämässä omia mielenkiinnon kohteita ja mahdollisuus ylläpitää sosiaalisia suhteita. Eräs näistä vastapainoa tuovista tekijöistä oli myös aiemmin esillä ollut mahdollisuus pienimuotoiseen työntekoon siten, että muut tärkeät arvot (lasten kotihoito ja aikuisen läsnäolo) eivät vaarantuneet. Pienimuotoinen työnteko mahdollisti haastateltavalle hetkittäisen irrottautumisen kotielämästä ja lasten asioista. Työnteon avulla hän saattoi myös kokea olevansa tärkeä ja merkityksellinen.

Haastateltava osallistui myös vapaaehtoistyöhön lapsiin liittyvän yhdistystoiminnan parissa MLL:n paikallisyhdistyksessä ja koulun vanhempainyhdistyksessä. Myös tämän merkitystä hän kuvasi mahdollisuudella voida kokea tekevänsä jotakin tärkeää. Lasten tapahtumien ja muun toiminnan järjestäminen tarjosi hänelle aikuiskontakteja ja muuta ajateltavaa kotiasioiden vastapainoksi sekä mahdollisuuden tehdä konkreettista ja näkyvää työtä lasten ja perheiden hyväksi. Yhdistystoiminnan kautta hän oli saanut ystäviä ja vertaistukea, joiden merkityksen itselleen hän kuvasi suureksi. Hän oli muuttanut paikkakunnalle muualta, ja kertoi luoneensa oman sosiaalisen verkostonsa juuri yhdistystoiminnan kautta. Yhdistystoiminta näytti tarjoavan sekä yhteistä lasten ja vanhempien välistä tekemistä (kerhot, tapahtumat jne.) että haastateltavalle mahdollisuuden irrottautua lapsista (kokoukset jne.). Yhdistystoiminta näytti siten tukevan haastateltavan arvojen mukaista elämää. Tulkitsen tämän niin, että yhdistystoiminta oli tarjonnut hänelle, paitsi sosiaalisen verkoston, myös sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma viittaa sosiaalisen rakenteen yhteisöllisyyteen: sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen. Sosiaaliset siteet ja jatkuva yhteistyö mahdollistavat luottamuksen syntymisen yksilöiden välille. Sosiaalisen pääoman yhteys hyvinvointiin on tullut esiin useissa tutkimuksissa. (esim. Ruuskanen 2001.)

H1: Et se on kyllä ollu iso tuki siinä ku on niinku ollu muutakin [kuin kotielämä].

Lisäksi haastateltava kuvasi tärkeiksi myös erilaisia pieniä toimintoja, joita kuvaan käsitteellä ”omat jutut”. ”Omat jutut” olivat esimerkiksi päivittäinen aamulenkki yksin esikoisen kouluun saattamisen jälkeen tai kirpputoripöydän hoitaminen itsepalvelukirpputorilla. ”Omat jutut” olivat haastateltavan arkeensa ujuttamia pieniä omia asioita, joilla hän tulkintani mukaan ylläpiti mielekkyyden ja hallinnan kokemusta.

H1: Et se on niinku semmosta (..) aina pitää olla naruja, mistä vedellään. (naurahtaa)

Tulkitsen tärkeäksi hyvinvointia tukevaksi tekijäksi myös *turvaverkostot*. Haastateltavan omat vanhemmat olivat vielä osittain mukana työelämässä ja asuivat toisella paikkakunnalla (vaikkakin lähiseudulla), joten yhteydenpito oli harvatahtisempaa. Lapset viettivät näillä isovanhemmillaan kuitenkin säännöllisesti viikonlopun esimerkiksi kerran kahdessa kuukaudessa. Haastateltava piti yhteyttä myös sisaruksiinsa, vaikka tapaamiset heidän kanssaan olivat harvinaisia. Puolison vanhemmat asuivat perheen lähistöllä ja olivat arjessa mukana viikoittain. Haastateltava kuvasi useaan otteeseen näiden isovanhempien merkitystä perheen arjen tukijoina sekä taloudellisesti että käytännön apuna.

H1: [isovanhemmat] asuu tossa kymmenen kilometrin päässä, jotka on kyllä meidän ihan suurin apu ja tuki sekä lastenhoidollisesti että hankinnallisesti, että he kyllä hankkii lapsille talvikenkiä ja haalareita ja tämmösiä niinku hankintoja --- ja lastenhoito onnistuu kun he ovat nyt molemmat eläkkeellä, niin hoitavat (..) no, keskimäärin kerran viikossa lapset on siellä sitte koulun jälkeen tai viikonloppuna tai näin.

Turvaverkostoihin lukeutuvat myös ystävät, jotka haastateltava kertoi saaneensa pitkälti yhdistystoiminnan kautta. Ystävien kanssa toteutui sekä vertaistuki että arjen käytännön apu.

H1: --- joittenka kanssa on sitte näitä tämmösiä vuoroin vieraissa lapsia hoidellaan, jos on tämmösiä lyhyempiä juttuja ---

Tilannetta, jossa haastateltava ei ole kokenut saavansa apua näiltä turvaverkostoiltaan, olen kuvannut tarkemmin luvussa 5.4.

Viimeisenä mielekkyyttä ja hyvinvointia tukevana tekijänä erittelin aineistosta *oman ajan* ja *kahdenkeskisen ajan*. Työ ja siihen kuluva aika olivat haastateltavalle tapoja saada omaa aikaa

itselleen. Omaa aikaa, rentoa vapaata aikaa vailla vaatimuksia tai varsinaista tekemistä, haastateltava kertoi viettävänsä silloin, kun lapset olivat menneet nukkumaan. Haastateltava myös kuvaili, miten eräänlaista omaa ja parisuhdeaikaa tarjoutui jo arjen keskelle, koska lapset olivat isompia ja leikkivät välillä pitkiäkin aikoja keskenään. Omaa ja parisuhdeaikaa järjestyi myös silloin, kun lapset olivat isovanhemmilla hoidossa.

5.5.2 Riskejä kantavia elementtejä kotiäitiydessä

Toisen haastatteleman äidin kokemuksissa tuli esiin enemmän kotiäitiyden hyvinvointia ja mielekkyyttä vähentäviä tekijöitä, joiden tulkitseen samalla saattavan sisältää eräänlaisia kotiäitiyden riskejä. Tällaisiksi elementeiksi olen eritellyt *turvaverkostojen ohuuden, sosiaalisten suhteiden puutteen, ja parisuhdeajan puutteen.*

Turvaverkostojen ohuus ilmeni arkisena käytännön avun, lähinnä lastenhoitoavun puutteena. Haastateltava oli muuttanut asuinpaikkakunnalleen muualta, ja hänen omat vanhempansa asuvat kaukana. Miehen vanhemmat kuljettivat lapsia jonkin verran harrastuksiin ja hoitivat näitä silloin tällöin tunnin tai parin ajan, jolloin vanhemmat hoitivat asioita tai kävivät kaupassa. Haastateltavan mukaan isovanhemmat ottivat hoitoon yhden tai kaksi neljästä lapsesta esimerkiksi yön yli kestäväksi ajaksi, mutta haastateltavan mukaan tämä tapahtuu ”*vastahakoisesti (H2)*”. Haastateltava ei kokenut voivansa pyytää omilta vanhemmiltaan lastenhoitoapua heidän huonon terveydentilansa vuoksi. Lastenhoitoavun puute merkitsi samalla myös *parisuhdeajan puutetta*. Yhteiset hetket miehen kanssa olivat haastateltavan mukaan harvinaisia. Parisuhdeaikaa järjestyi arkeen lähinnä iltaisin lasten mentyä nukkumaan ja satunnaisesti silloin, kun he pääsivät asioille kahdestaan isovanhempien hoitaessa lapsia.

M: Millasia mahdollisuuksia teillä on viettää semmosta niinku kahenkeskistä aikaa?

H2: Viime toukokuussa [yhdeksän kuukautta sitten/SV] oltiin viikonloppu kahestaan, sitä ennen kuus vuotta sitten. Nyt meillä on keväällä suunnitelmassa lähteä viikonlopuksi ulkomaille, ei olla ikinä päästy käymään missään kahen kesken.

Haastateltava toi esiin myös *sosiaalisten suhteiden, ystävien ja sosiaalisten verkostojen puutetta*. Haastateltavan mukaan hänellä on paikkakunnalla vain vähän omia ystäviä tai tuttavuuksia, vaikka on asunut siellä jo melko pitkään. Sosiaalisten suhteiden ylläpitoa vaikeutti lisäksi se, että perhe asui muutaman kilometrin päässä asuinpaikkakuntansa keskustasta, eikä haastateltavalla ollut autoa tai

ajokorttia. Kerhoihin, puistoihin tai muualle, jossa voisi tavata ihmisiä, oli hankala päästä. Hän kertoi kaipaavansa sosiaalisia kontakteja ja vaihtelua arkeen. Toive työstä tai opiskelusta liittyi hänellä nimenomaan mahdollisuuteen saada kodin ulkopuolisia kontakteja.

H2: Kyllä mä kaipaisin. Ois se kiva, et ois jotain seuraa, et kenen kaa niinku jutella välillä. Et ei toi (...) eri asia se on niinku miehelle jutella ku jolleki ystävälle.

H2: Ku on varsinki sillai, et on pitkiä jaksoja, et ei oo nähny vaik omii vanhempia, tai ketää, jonka kanssa sai jutella ni sit toivoo, et kumpu mä pääsisin johonki, et (...) joitain muita tapaamaan tai keskustelemaan ku näiden lasten kaa tai lasten lääkäreiden kaa. (naurahtaa)

M: Nii, aivan, jotain aikuiskontakteja.

H2: Joo, ois vähän jotain muutaki sosiaalista elämää.

Haastateltava näkee hänen omien erityisvaikeuksiensa, joita myös lapsilla oli, vaikeuttaneen sosiaalisten suhteiden solmimista. Sosiaalisten kontaktien luominen oli hänelle vaikeaa ja sosiaalisten tilanteiden hoitaminen vaati paneutumista ja toimintatapojen pohtimista etukäteen.

H2: Moni ei vaan ymmärrä, että – miten mä sen sanon – et kuinka paljon se vaikeuttaa niinku munki sosiaalista elämää.

Haastateltavalla oli läheinen suhde äitiinsä, jonka kanssa hän kertoi juttelevansa päivittäin. Lisäksi hän kertoi saaneensa sosiaalisen median keskustelupalstoilta vertaistukea ja jonkinlaisia omia verkostoja erityisesti lapsiin liittyvistä ryhmistä. Sosiaalisen median avulla hän piti yhteyttä myös vanhoihin kotipaikkakunnalle jääneisiin ystäviin ja sukulaisiin. Eeva Jokinen kuvaakin tietokonetta – nykyään pitäisi varmaan puhua myös puhelimesta – naisten mahdollisuudeksi omaan huoneeseen ja sitä kautta oveksi yhteiskuntaan, myös karkaamiseksi hetkeksi lasten ulottuvilta. Omaa huonetta voi käyttää naistapaisesti ja olla samalla ainakin ruumiillisesti läsnä, vaikka mieli askartelisikin kodin ulkopuolisen maailman jonkinlaisessa vapaudessa. (Jokinen 2005, 101.)

4. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

Tutkielmassani olen pyrkinyt siihen, että se voisi olla osaltaan valottamassa kotihoidon monimuotoisuutta, kotiäitien kokemuksia ja niitä yhteiskunnallisia reunaehtoja, joissa kotihoito tällä hetkellä tapahtuu. Erityisesti olen halunnut tutkia kotiäitiyttä valinnan ja ajautumisen ristiriitana sekä äitien tulevaisuuden ja arjen kannalta. Valinnan ja ajautumisen problematiikkaa olen pohtinut sekä aineiston että tutkimuskirjallisuuden valossa. Arjen tarkastelussa esille ovat nousseet

kysymykset työnjaosta sekä kotiäitiyteen liittyvästä tuen tarpeesta.

Aineiston valossa uskaltaisin väittää, ettei kotiäitiys ole näille äideille ajautumista. En myöskään juurikaan ole löytänyt ajautumista kotiäitiyskokemuksia sivuavasta tutkimuskirjallisuudesta, johon olen aiemmin viitannut, omista kokemuksistani tai lukuisista seuraamistani kotiäideistä sekä omassa tuttavapiirissä että työssäni sosiaalitoimistossa. Tällä en tietenkään halua sanoa, että kotiäiteinä olosuhteiden pakosta olevia äitejä ei olisi. Tutkimuksen tuntuu kuitenkin olevan vaikea tavoittaa heitä.

Sen sijaan väitän, että tutkimukseni äidit – ja kokemukseni mukaan myös lukemattomat muut äidit – hyödyntävät aktiivisesti sitä institutionaalista maastoa (Smith 1987), joka vanhemmuutta tällä hetkellä ympäröi, sekä traditiota, jolla sukupuolten väliset suhteet ja vanhempien välinen työnjako ovat organisoituneet, ja pyrkivät näistä aineksista rakentamaan itselleen mielekästä elämäkokonaisuutta (Duncan 2011). Heidän valinnoissaan voidaan nähdä aineksia ainakin elämähistoriasta ja sen myötä syntyneistä malleista, kulttuurisista kuvista ja malleista, rakenteiden synnyttämisestä mahdollisuuksista sekä reaktioista yhteiskunnan perheeseen ja sen jäseniin kohdistuviin vaatimuksiin. Ajattelen, että valinnoissa on myös nähtävissä jotain ilmentymää ikäaikaisena pidettävästä äitien ja lapsien välisestä sidoksesta, jonka vaalimiseen kotihoitojärjestelmä antaa nyt puitteet. Tästä sidoksesta puhuvat haastattelemani äidit, ja siihen viitataan myös usein julkisuudessa käytävässä kotihoitokeskustelussa: syystä tai toisesta äidit kokevat voimakasta halua olla lastensa kanssa (Sipilä 2012, 61; julkisesta keskustelusta esim. HS 14.3.2017 ja sen verkkokeskustelu) ja järjestelmä tarjoaa siihen, paitsi taloudellisen, myös kulttuurisen mahdollisuuden.

Kuten historiallisessa katsauksessa osoitin, vielä muutama vuosikymmen sitten on elämänvalinnoissa ollut aivan toisenlaista vaihtoehtomuutta kuin nykyään: kotiäitiys on useimmiten ollut jonkinlainen elämänikäinen vaihtoehto, koko elämän kestävä tehtävä. (Julkunen 1994, 200). Samanlainen elämänikäinen vaihtoehto on ollut myös ansiotyö, sen valinneille tai siihen joutuneille. Ilman nykyisenkaltaisia perhevapaita ja päivähoitojärjestelmää on ansiotyössä oleva äiti saanut miettiä itse, miten yhdistää mahdolliset lapset ja työnteko. Nimenomaan mahdollisuus yhdistää ammatti ja perhe, toiminta yksityisellä areenalla ja julkisella areenalla, olikin uuden sukupuolisopimuksen tavoite, ja ennen kaikkea siihen tähdättiin myös päivähoitojärjestelmän rakentamisella. (Julkunen 1994, 191.) Päivähoito, pitenevät äitiyslomat ja kotihoidon tuki ovatkin mahdollistaneetkin edellä puheena olleen, historiallisesti ajateltuna ainutlaatuisen äitiyden

vaihemallin, jossa päivähoito tekee mahdolliseksi ajoittaisen osallistumisen työelämään ja hoitovapaat sallivat halutessa jopa vuosien mittaisen äitiysvaiheen (Jokinen 1996, 187–188).

Tällä hetkellä äidit näyttävät käyttävän tätä traditiota (esimerkiksi kotiäidin elämänuraa, ansioäidin elämänuraa, jopa sukupuolisopimusta) ja ympäröivää maastoa, rakenteita ja kulttuurisia malleja (esimerkiksi päivähoitojärjestelmää ja perhevapaajärjestelmää) hyvin luovilla tavoilla omien elämänratkaisuidensa rakentamiseen. Joustavat työratkaisut, osa-aikatyön käyttö, vanhempien vuorottainen työskentely jne. voidaan nähdä uudenlaisina elämänpoliittisina valintoina (ks. myös Repo 2012), joilla rakennetaan, paitsi elämänvaiheita, myös erilaisuutta ja vaihtelua saman elämänvaiheen sisälle. Ratkaisuilla myös otetaan samalla kantaa työelämään ja kokoaikayhteiskunnan järjestykseen, ehkä jopa kyseenalaistetaan sen perusteet ja työn hallitseva asema kulttuurisessa kuvastossamme. Valinnoillaan jäädä vuosiksi kotiin tai tekemällä töitä vain pienimuotoisesti äidit näyttävät jossain määrin kyseenalaistavan vallitsevan sukupuolisopimuksemme ja tasa-arvoideologisen ajatuksen siitä, että itsenäinen ansaitsijan asema olisi naisen elämän ylin päämäärä ja syvin täyttymyksen lähde. Näen tässä paljon Simon Duncanin osuvasti kuvaamaa tradition muokkaamista omiin tarkoituksiin: ennen kotihoitoa tukevat asenteet ovat liittyneet pitkälti perinteisiin perhearvoihin, uskonnollisuuteen ja päivähoiton vastustamiseen, nykyään asenteet saavat tukea myös postmodernista individualismista ja siitä, että vanhemmat ovat alkaneet pitää nykyisen työelämän vaatimuksia yksinkertaisesti kohtuuttomina (Sipilä 2012, 50). Kun vanhemmat haluavat lapsilleen rauhallista, instituutioista vapaata lapsuutta (Repo 2013), kertoo se ehkä myös jotain näistä instituutioista, ei pelkästään vanhemmista.

Päivähoitoa – erästä instituutiota, josta vapaata lapsuutta osa vanhemmista juuri näyttää lapsilleen haluavan – on pidetty juuri keinona yhdistää työ ja perhe-elämä, ja siihen se aikanaan on luotu, kuten historiallisessa katsauksessa kävi ilmi. Vanhan ilmaisen mukaan pohjoismainen hyvinvointivaltio, olennaisena osana juuri päivähoitojärjestelmä, on naisen paras ystävä, koska se tarjoaa naiselle sekä työn että perheen, itsenäisen aseman ja taloudellisen, miehestä riippumattoman toimeentuloturvan myös erilaisissa kriisitilanteissa. Jorma Sipilä (2012) kysyy kuitenkin erittäin aiheellisesti, onnistuuko työn ja perheen yhteensovittaminen enää mutkattomasti päivähoiton avulla. Muuttuneessa työelämässä, jota haastatteleman äidit puheessaan heijastelivat, päivähoiton tai ylipäänsä minkään lasten hoitojärjestelyn yhdistäminen epäsäännöllisiin työaikoihin ja vuorotyöhön tai työelämän yhä koventuneisiin vaatimuksiin lähes 24 tuntia vuorokaudessa tavoitettavissa olevasta asiantuntija-työntekijästä, ei ole mutkaton tai helppo ratkaisu. (Sipilä 2012, 44-45.) Tällaisessa tilanteessa kotihoito ei ehkä näyttäydykään menneisyyden jäänteinä tai

familismin haudattavaksi soveltuvana juonteena, vaan keinona vastata lasten tarpeiden ja hoidon kannalta kohtuuttomiin työelämän vaatimukseen ja hallita arkea (Sipilä 2012, 50; Repo 2012, 143).

Ehkä on myös niin, kuten Raija Julkunen on arvellut: naiset haluavat ottaa etäisyyttä ”emansipoidun naisen” imagoon. ”2000-luvun keskiluokkaiset naiset haluavat 'toteuttaa itseään' tai saada arjen sujumaan ajattelematta omia valintojaan sukupuolipelin siirtoina tai tasa-arvolla koodattuina tekoina.” (Julkunen 2010, 236–237.) Julkunen näkee tanskalaisen Ann-Dorte Christensenin tutkimuksiin tukeutuen tämän hetken nuorten aikuisten sukupuolvessa juuri eräänlaista 1970-luvun sukupuolisopimuksen kyseenlaistamista ja halua palauttaa julkisen ja henkilökohtaisen välinen raja. Työ- ja perhe-elämä halutaan yhdistää toisella tavoin kuin tasa-arvonormi tuntuu vaativan, ja vallitsevaan työ- ja urakeskeisyyteen suhtaudutaan kriittisesti. (Julkunen 2010, 234–235 sekä Christensen 2006 ja 2007; Julkunen 2010, 234–235 mukaan.) Kodin piirin yksityinen ei ehkä ole sen tylsempää tai triviaalimpaa kuin työelämäkään (eikä etenkään jotain, josta pitää voida paeta johonkin tärkeämpään), ja senkin voi elämänpolitisoida, elää tietoisella tavalla. Julkunen mukaan tämä politisointi tapahtuu nyt pohjalta ylös, naisten itsensä tekemänä, ei ylhäältä tulevien feminististen kaavojen mukaan. Yksityisen ja julkisen erottamisella halutaan vapautua jatkuvista neuvotteluista ja kulttuuriin sisäänkirjoitetusta tasa-arvoprojektista. Mahdollisiin tasa-arvorikkomuksiin voidaan suhtautua rennon refleksiivisesti. (Julkunen 2010, 236–238; Jokinen 2005.) Tätä uudenlaista suhtautumista sukupuolisopimukseen (joskin myös vaikeutta toimia sitä vastaan), tasa-arvonormien reflektointia ja urakeskeisyyden pohdintaa näen sekä Johannan Närvin ja Katja Revon haastattelemissa vanhemmilla että oman aineistoni äideillä.

Kuten olen osoittanut, kotiäitiyttä tarkastellaan usein siihen sisältyvien, tulevaisuuteen liittyvien uhkien ja riskien kautta. Kotiäitiys, kuten mikä tahansa muukin ilmiö, on kuitenkin moniulotteisempi kuin tässä uhkadiskurssissa tuodaan esille. ”Kun naiset valinnoissaan rohkeasti ja kunnioitettavasti vähättelevät lyhyen tähtäyksen taloudellista merkitystä, voivat he silti aiheuttaa perheelleen pitkällä tähtäyksellä odottamattomia seurauksia”, väittää Jorma Sipilä (2012, 61–62). Näin saattaa hyvinkin olla. Samalla he voivat kuitenkin valinnoillaan tuottaa itselleen ja perheelleen sellaista hyvinvointia ja rauhallista perhe-elämää, jota muutoin (kokoaikayhteiskunnan ehtojen mukaan elämällä) ei voitaisi saavuttaa. Lapsiperheessä erilaista koti-, huolto- ja hoivatyötä on usein tarjolla hyvin runsaasti, vaikka sitä jaettaisiinkin vanhempien kesken mahdollisuuksien mukaan, ja työssäkäyville vanhemmille onkin usein tarjolla toinen työpäivä kotona tämän huoltamisen parissa varsinaisen ansiotyöpäivän jälkeen. Tässä valossa voi todella miettiä, millaisen todellisen, elämään kohtalokkaasti vaikuttavan riskin tuottaa ratkaisu, jossa toinen vanhemmista jää joiksikin vuosiksi

kotiin tekemään tätä huoltotyötä ja helpottamaan aikataulupaineita, vaikka tätä toteutettaisiinkin perinteiseen sukupuolten väliseen työnjakoon nojaten. On varmasti mahdollista, ja aineiston valossa niin näyttää joidenkin kohdalla käyvänkin, että perinteinen työnjako voi tuottaa mukanaan myös hyvinvointia. Aiheellisesti voidaan myös kysyä, miten suuri merkitys juuri lopulta lyhyellä kotiäitiysvaiheella on ihmisten koko loppuelämän etenemisen kannalta ja voisiko asiassa olla muita väliintulevia muuttujia kotiäitiyden lisäksi.¹⁸ Aineisto herättää myös kysymään, mikä olisi näiden naisten vaihtoehtoinen elämänmalli ja se merkityksellinen ura, jonka haastatteleman äidit ovat kotiin jäädessään hylänneet: nähdäkseni sellaista ei yksinkertaisesti näytä olevan tarjolla kaikille naisille. Mietin myös, olisiko näillä naisilla ratkaisevasti enemmän hyvinvointia ja onnellisuutta ja vähemmän riskejä, jos he eivät olisi eläneet kotiäiteinä – rohkenen epäillä. Enemminkin he näyttävät rakentaneen äitiydestä ja hoivasta itselleen merkityksellistä elämää, jossa rakenteita hyödynnetään omien elämänpoliittisten valintojen toteuttamiseen ja niitä myös aktiivisesti reflektoidaan, ja joka kokemuksellisesti tuottaa tuntemuksia tasapainosta ja hyvinvoinnista.

Riski ei kuitenkaan ole myöskään jotain, joka toteutuu mahdollisesti vain tulevaisuudessa, vaan voi sisältyä arkeen tässä ja nyt. Kuten mikä tahansa muukin elämänvaihe (työttömyys, eläköityminen, vanhemmaksi tulo jne.), voi kotiäitiys onnistua hyvin tai huonosti, tuottaa hyvinvointia tai sisältää riskejä. Näiden tämänhetkisten riskien tunnistaminen on vähintään yhtä tärkeää kuin tulevaisuuteen liittyvien riskien pohdinta. Hyvinvoinnin uhkatekijät arkielämässä ovat yhtä lailla maastoa, jossa kotiäitiys toteutuu ja hakee muotoansa. Hyvinvoinnin elementtien ja sen riskien erittely ja tuen tarpeiden tunnistaminen ovat erityisesti sosiaalityön kannalta olennaisia. Sosiaalityössä kotiäitejä ja äitejä ylipäänsä tavataan erityisesti perhepalveluissa, mutta yhtä lailla aikuissosiaalityössä tai vammaispalveluissa. Sosiaalityön kohteena olevien ihmisryhmien todellisuuden tunteminen on ensiarvoisen tärkeää, ja olen pyrkinyt siihen, että tutkimukseni voisi osaltaan lisätä sitä tietoa, jonka pohjalta sosiaalityötä käytännössä toteutetaan.

Olen tarkastellut analyysissäni näitä aineiston esiin tuomia kotiäitiyden hyvinvointiin ja riskeihin liittyviä tekijöitä ja elementtejä. Hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi olen tässä tarkastelussa eriteltyt äidin ”omat jutut”, *sosiaaliset suhteet, turvaverkostot sekä oman ajan ja parisuhdeajan*. ”Omat jutut” voi sisältää monenlaisia toimintoja, esimerkiksi pienimuotoista työntekoa, vapaaehtoistyötä, äidin omia projekteja, omia harrastuksia tai vaatimuksista vapaata omaa, aikataulutamatonta aikaa. Kaikilla näillä äiti ikään kuin ylläpitää tasapainoa äitiyden ja oman minän, identiteetin ja omien pyrkimysten ja elämäntavoitteiden välillä. Sekä oma aika, sosiaaliset suhteet, turvaverkostot ja

¹⁸Tilastojen valossa äitiys näyttäisi edistävän työllistymistä, ei suinkaan heikentävän sitä.

parisuhdeaika ovat kaikki yhteydessä jaksamiseen ja sitä kautta hyvinvointiin.

Riskitekijät taas ovat monella tapaa näiden hyvinvointitekijöiden vastakohtia. Kotiäitiyteen liittyviksi riskitekijöiksi olen eritellyt *sosiaalisten suhteiden puutteen, turvaverkostojen puutteen ja parisuhdeajan puutteen*. Näiden puuttuessa äidin (ja lasten) elämänpiiri voi kapeutua. Omasta halusta ja valinnasta huolimatta kotiäitiydestä voi tällöin pahimmillaan tulla epämielekäästä, näköalatonta ja osin ahdistavaakin. Myös tuen puute näytti aineiston valossa olevan eräs (koti)äitiyden riskitekijöistä. Äideillä näyttäisi olevan tarvetta tukimuodolle, jossa olisi tarjolla arkipäiväistä lastenhoitoapua satunnaisiin tilanteisiin, jolla mahdollistetaan vaikkapa äidin omien asioiden hoito, lasten hoito äidin sairastaessa tai äidin lepääminen pitkään jatkuvan valvomisen keskellä. Koska tällaista apua ei ole tarjolla, käyttävät äidit nyt varhaiskasvatusta monenlaisiin tuen tarpeisiin, koska sitä on saatavilla ja siihen on jopa subjektiivinen oikeus.

Kun kotiäitiyden riskeistä puhuttaessa vedotaan naisten taloudelliseen asemaan, asemaan työelämässä sekä kestävyysvajeseen, puhutaan kapeilla käsitteillä ja jätetään paljon sanomatta. Arjen tyytyväisyyden ja hyvinvoinnin peruselementit löytyvät yleensä muualta kuin tunteesta, että on voinut osaltaan kuroa kestävyysvajetta umpeen. Haastattelemani naisten esimerkit osoittavat, että ihmiset ovat valmiita tinkimään taloudellisesta asemastaan, urastaan, uralla etenemisestään, myös paljon puhutusta eläkkeestäänkin voidakseen järjestää elämänsä muutoin kuin kokoaikayhteiskunnan ehdoin.

Ehkä pitäisi pystyä irrottautumaan 60-lukulaisen lainsäädäntöuudistuksiin pyrkivän tasa-arvotyön hengestä (Rotkirch 2008) ja katsoa eteenpäin: nainen on monin tavoin saavuttanut lain edessä saman aseman kuin mies, mutta entäpä erilaisten naisten ja miesten erilaiset pyrkimykset, tavoitteet ja elämänmallit. Onko meillä kykyä katsoa kokoaikayhteiskunnan yli ja luoda uusia tapoja yhdistää muuttunut työelämä ja perhe? Onko meillä kykyä sietää naisten ja miesten erilaisuutta (sekä sukupuolten välillä että sisällä) ja nähdä, että samat mahdollisuudet eivät välttämättä tuo kaikille samalla tavoin hyvinvointia? Itse näkisin mielelläni nyt vallitsevista tietynlaisista, melko ahtaistakin tasa-arvoideologioista vapaan perhevapaamallin, joka kunnioittaisi monimuotoisuutta, mahdollistaisi joustavat ratkaisut ja sallisi toiveiden ja tarpeiden erilaisuuden: joustava kotihoidon tuki ja mahdollisuus yhdistää siihen päivähoitoa tarpeen mukaan, laajemmin käytetty ja hyväksytty osa-aikatyö molemmilla vanhemmilla, paljon avointa varhaiskasvatusta kotihoidossa oleville lapsille ja ilmapiiri, jossa olisi normaalia ja suotavaakin joustaa työn määrässä silloin, kun lapset ovat pieniä, olisivat nähdäkseen uudenlaisen perhemyönteisen yhteiskunnan osatekijöitä. Nykyinen

uudistuskeskustelu sen sijaan katsoo edelleen osoitellen sekä naisia että miehiä: äitejä, jotka haluavat hoivata ja isiä, jotka eivät halua hoivata; äitejä, joiden työllisyysasteen pitäisi olla miesten tasolla myös silloin, kun lapset ovat pieniä, ja isiä, joiden pitäisi puolestaan haluta laskea työllisyysastettaan ja jäädä kokopäiväisesti kotiin.¹⁹ Sen sijaan, että halutaan tasata perhevapaiden käyttöä ja ikään kuin ammutaan hyvin järeillä aseilla, olisi perhevapaisiin sisältyvää riskiä mahdollista tasata jo nyt jakamalla perhevapaista aiheutuvat kustannukset yhteisvastuullisesti sen sijaan, että kustannuksista vastaa pitkälti vapaalle jäävän vanhemman työnantaja. Tämä olisi todellisesti tasa-arvoideologinen ja sukupuolineutraali ratkaisu, johon voitaisiin helposti siirtyä, mikäli tähän löytyisi riittävä yhteinen tahtotila.

Kaikkiaan olisi kenties myös syytä kyseenalaistaa nykyinen hyvinvoinnin paradigma: taloudellinen vauraus ei automaattisesti lisää hyvinvointia, ja hyvinvoinnin elementtien joukossa taloudellinen tilanne on vain yksi tekijä. Ympäristötutkijat ovat jo pitkään tuoneet esille, että jatkuvaan taloudelliseen kasvuun perustuva yhteiskuntajärjestelmä joutuu joka tapauksessa miettimään perustansa uudelleen, jolloin aineellinen niukkuus ja kulutuksen kohtuullistaminen voivatkin olla merkki vastuullisesta elämänhallinnasta. (Sipilä 2012, 62-63.) En pitäisi lainkaan mahdottomana, että kotiäitiys voisi tällöin nousta osaksi erilaisia *kohtuullisia* elämänratkaisuja, joihin yhteiskuntajärjestelmämme näyttää joka tapauksessa olevan tulevaisuudessa pakotettu.

LÄHTEET

Alasuutari, Maarit (2003) Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhd vanhempien puheessa. Gaudeamus, Helsinki.

Alasuutari, Pertti (2001) Laadullinen tutkimus. 3., uudistettu painos. Vastapaino, Tampere.

Anttonen, Anneli (1994) Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) Naisten hyvinvointivaltio. Vastapaino, Tampere, 203–226.

Anttonen, Anneli (1999) Lasten kotihoidon tuki suomalaisessa perhepolitiikassa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 52. Kansaneläkelaitos, Helsinki.

Anttonen, Anneli (2003) Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 159–

¹⁹ Keskustelun ja argumentoinnin ristiriitaisuutta on, että sen sijaan, että puhuttaisiin molempia sukupuolia koskettavasta joustavuudesta, äitien toivotaan haluavan kokoaikaisesti töihin, kun taas isien toivotaan haluavan kokoaikaisesti kotiin. Implisiittisesti siis isän kokoaikainen kotonaolo on suotavaa, kun äidin taas ei. Kun isät vastaavasti tekevät paljon töitä lasten ollessa pieniä, nähdään tämä ongelmallisena, mutta äitien puolestaan toivotaan pyrkivän samaan. Naisten valinta hoitaa lapsiaan kotona on siis arvotettu miesten vastaavaa valintaa vähäisemmäksi (Niemi 2006, 181).

185.

Anttonen, Anneli & Sointu, Liina (2006) Hoivapolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. Stakes, Helsinki.

Anttonen, Anneli (2009) Hoivan yhteiskunnallistuminen ja politisoituminen. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.) Hoiva – tutkimus, politiikka, arki. Vastapaino, Tampere, 4–98.

Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Väestöliitto, Helsinki.

Bourdieu, Pierre (1990). The logic of practice. Stanford University Press, Stanford.

Böök, Marja-Leena (2001) Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 182. University Printing House, Jyväskylä.

CHILDCARE-hanke (2017). Internet-sivusto. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta.
<https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/childcare>. Viitattu 8.9.2017.

Christensen, Ann-Dorte (2006) Konsidentiter og ligesstillingsparadokser blandt unge kvinder. NIKK magasin 1, 18–21.

Christensen, Ann-Dorte (2007) Young Women's Attitudes Towards Feminism and Gender Equality. Teoksessa Kari Melby, Anne-Birte Ravn & Christina Carlsson Wetterberg (toim.) Gender Equality and Welfare Politics in Scandinavia: The Limits of Political Ambition? The Policy Press, Bristol, 183–198.

Cohen, L. & Manion, L. (1995) Research Methods on Education. 4. Edition. Routhledge, London.

DeVault, Marjorie (1991) Feeding the Family: The Social Organization of Caring as Gendered Work. University of Chicago Press, Chicago.

DeVault, Marjorie (1999) Liberating Method: Feminism and Social Research. Temple University Press, Philadelphia.

DeVault, Marjorie (2003) Institutional Ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relation. Teoksessa Holstein & Gubrium, Inside Interviewing: New Lenses, New Concerns. SAGE, Thousand Oaks, London, 369–394.

Duncan, Simon (2011) Personal Life, Pragmatism and Bricolage. Sociological Research Online, 16 (4) 13. <http://www.socresonline.org.uk/16/4/13.html> Viitattu 21.6.2017.

Ellingsaeter, Anne Lise & Leira, Arnlaug (2006) Epilogue: Scandinavian policies of parenthood – a success story? Teoksessa Anne Lise Ellingsaeter & Arnlaug Leira (toim.) Politicising parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states. The Policy Press, University of Bristol, Bristol, 265–277.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Forsberg, Hannele & Kuronen, Marjo & Ritala-Koskinen, Aino (1992) Feministinen sosiaalityö – kysymyksiä ja uusia kysymyksiä. *Janus* 4, 367–372.

Giddens, Anthony (1979) Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Suom. Pasi Andersson & Ilkka Heiskanen. Otava, Helsinki.

Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Polity Press, Cambridge.

Griffith, Alison I. (1995) ”Mothering, schooling, and children’s development.” Teoksessa Marie Campbell ja Ann Manicom (toim.) *Knowledge, Experience and Ruling Relations: Studies in the Social Organisation of Knowledge*. University of Toronto Press, Toronto, 108–121.

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (2003) *Active Interviewing*. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Postmodern Interviewing*. Sage Publications, California, 67–80.

Haataja, Anita (2005) Lasten kotihoitomuodon valintaoikeudet – mahdollisuuksia ja riskejä? Teoksessa Pentti Takala (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 80–108.

Haataja, Anita & Hämäläinen, Ulla (2010) Viekö haikara tasa-arvon? Puolisoiden väliset tuloerot lapsiperheissä. Teoksessa Ulla Hämäläinen & Olli Kangas (toim.) *Perhepiirissä*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Harding, Sandra (2004) *Rethinking Standpoint Epistemology. What Is “Strong Objectivity”?*. Teoksessa Sharlene Nagy Hesse-Biber ja Michelle L. Yaiser (toim.) *Feminist Perspectives on Social Research*. Oxford University Press, New York, 39–64.

Heimo, Taija & Nätkin, Ritva (2007) Valintojen mosaiikki. *Perhevapaalta työhön paluu*. *Janus* 15 (3), 215–228.

Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Gaudeamus, Helsinki.

Hernes, Helga Maria (1987) *The Welfare State Citizenship of Scandinavian Women*. Teoksessa Helga Maria Hernes (toim.) *Welfare State and Woman Power. Essays in State Feminism*. Norwegian University Press, Oslo.

Hietämäki, Johanna & Kuusiholma, Julia & Räikkönen, Eija & Alasuutari, Maarit & Lammi-Taskula, Johanna & Repo, Katja & Karila, Kirsti & Hautala, Paula & Kuukka, Anu & Paananen, Maiju & Ruutiainen, Ville & Eerola, Petteri (2017). *Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut yksivuotiaiden lasten perheissä: CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2016 perustulokset*. Työpaperi 24/2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), Helsinki.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132438/URN_ISBN_978-952-302-869-2.pdf?sequence=1 Viitattu 26.6.2017.

Hiilamo, Heikki & Kangas, Olli (2006) *Trap for Women or Freedom to Choose? Political Frames in*

the Making of Child Home Care Allowance in Finland and Sweden. Publications of the Department of Social Policy, A:18/2006. University of Turku, Turku.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2010) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus, Helsinki.

Hochschild, Arlie (1997/2001) The Time Bind: When Work Becomes Home and Home Becomes Work. 2. painos. Henry Holt, New York.

Hochschild, Arlie (1990/2003) The Second Shift. Penguin, New York.

HS 18.10.2016 Hallituspuolueet alkoivat kiistellä perhevapaaudistuksen aikataulusta – kokoomus kiirehtisi, muut jarruttavat. Kokoomus liputtaa SAK:n kehittämän mallin puolesta.
<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002926036.html> Viitattu 19.6.2017.

HS 10.3.2017 Perhevapaiden palikat halutaan laittaa uusiksi. Painetta sukupuolten tasa-arvoa ja työllisyyttä parantavaan perhevapaaremontiin tulee nyt joka suunnalta. HS esittelee malleista tärkeimmät.

HS 14.3.2017 Perhevapaaan uudistajat unohtavat lapsen – ja sen, että jälkeläisten hoitaminen on naiselle luontevampaa kuin miehelle. Luonnon lait pätevät: naiset kantavat ja synnyttävät uutta elämää. Jälkeläisten hoitaminen on naiselle usein luontevampaa kuin miehelle. Mielipidekirjoitus + sen herättämä verkkokeskustelu.
<http://www.hs.fi/mielipide/art-2000005125556.html> Viitattu 15.3.2017.

Ilmonen, Kaj (1994) Anthony Giddensin rakenteistumisteoria ja sen kritiikki. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Gaudeamus, Helsinki, 316–347.

IS 1.4.2017 Maksuton varhaiskasvatus kuumensi puoluejohtajien tunteet: Sipilä torui Soinia ja Anderssonia "vihapuheesta".
http://www.iltalehti.fi/kuntavaalit-2017/201704012200095566_wa.shtml Viitattu 19.6.2017.

Jallinoja, Riitta (1979) Naisten palkkatyön yleistyminen. Teoksessa Kaarina Eskola, Elina Haavio-Mannila & Riitta Jallinoja (toim.) Naisnäkökulmia. WSOY, Juva, 17–41.

Jallinoja, Riitta (1986) Tulevaisuuden nainen. Julkaisussa Nainen taloudellisena vaikuttajana nyt ja tulevaisuudessa. OKO:n seminaari 22.9.1986.

Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku. Gaudeamus, Helsinki.

Jokinen, Eeva (1996) Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Gaudeamus, Helsinki.

Jokinen, Eeva & Kaskisaari, Marja & Husso, Marita (2004) Ruumiin taju. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Vastapaino, Tampere, 7–14.

Jokinen, Eeva (2004) Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Vastapaino, Tampere, 285–304.

Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2006) *Suomalainen yhteiskunta*. WSOY, Helsinki.

Jouste, Nanna (2001) *Tärkeintä on vapaus. Voisiko kotiäitiydestä löytyä feministisiä piirteitä ja merkityksiä?* Pro gradu. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Juhila, Kirsti (2004) *Leimattu identiteetti ja vastapuhe*. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus, Helsinki.

Julkunen, Raija (1992) *Hyvinvointivaltio käännekohdassa*. Vastapaino, Tampere.

Julkunen, Raija (1994) *Suomalainen sukupuolimalli*. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.): *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere, 179–202.

Julkunen, Raija (1995) *Feministiseen analyysiin*. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.) *Naiset julkisen ja yksityisen rajalla*. Vastapaino, Tampere, 15–28.

Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.

Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Halonen Ilpo (1998) *Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot*. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) *Argumentti ja kritiikki*. Gaudeamus, Helsinki, 60–113.

Kangas, Olli & Roostgaard, Tine (2007) *Preferences or Institutions? Work-Family Life Opportunities in Seven European Countries*. *Journal of European Social Policy* 17:3, 240–256.

Kela (2017) *Koti ja perhe – Lapsiperheen etuudet ja asumisen tuet*. Lyhyesti ja selkeästi. http://www.kela.fi/documents/10180/0/Koti_ja_perhe_esite_Kela.pdf/dd7579da-aff7-4689-87f5-862fb15742bd Viitattu 7.8.2017.

Keltikangas-Järvinen, Liisa (2012) *Pienen lapsen sosiaalisuus*. WSOY, Helsinki.

Kiianmaa, Nelli (2012) *Tasa-arvobarometri 2012*. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Kilpeläinen, Riitta (2009) *Pienen lapsen hoiva valinta- ja neuvotteluprosessina*. Teoksessa Pertti Koistinen (toim.) *Työn hiipuvat rajat*. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Tilastokeskus, Helsinki, 84–97.

Kivimäki, Riikka (1996) *Hoitovapaat, työntekijät, työyhteisöt ja työmarkkinat*. Työhallinnon julkaisu Nro 149. Työministeriö, Helsinki.

Kivimäki, Riikka & Otonkorpi-Lehtoranta, Katri (2003) *Pomot ja perheet*. Työelämä ja perheiden hyvinvointi. Sitran julkaisuja 260. Edita, Helsinki.

Korhonen, Riikka (2015). *Kotiäitiratkaisun merkitykset kotiäitiyden perustelupuheessa: diskurssianalyysi kotiäitien verkkokeskustelusta*. Pro gradu. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, sosiaalipsykologia.

<http://tampub.uta.fi/handle/10024/97761>. Viitattu 26.4.2017.

Korpinen, Johanna (1997) Lasten kotihoidon tuki ja sen muutokset 1990-luvulla. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 29. Kansaneläkelaitos, Helsinki.

Kortteinen, Matti (1982) Lähiö. Otava, Helsinki.

Krok, Suvi (2009) Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Acta Universitatis Tamperensis 1437. Juvenes Print, Tampere.

Kuusipalo, Jaana (1999) Suomalaiset naiset politiikassa. Teoksessa Suomalainen nainen. Otava, Helsinki, 55–78.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Chydenius-Instituutin julkaisuja 3/2001. PS-Kustannus, Jyväskylä, 26–43.

Lainiala, Lassi (2010) Perheen paluu. Perhepolitiikan uudet tuulet. Perhebarometri. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 39/2010. Väestöliitto, Helsinki.

Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikota mielet. Vastapaino, Tampere.

Lammi-Taskula, Johanna (2004a) Pienet lapset: äidit perhevapaalla. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Stakes, Helsinki, 40–45.

Lammi-Taskula, Johanna (2004b) Äidit työmarkkinoilla – kahden kerroksen väkeä? Yhteiskuntapolitiikka 2/2004, 202–204.

Lammi-Taskula, Johanna (2006) Nordic men on parental leave: can the welfare state change gender relations? Teoksessa Anne Lise Ellingsaeter & Arnlaug Leira (toim.) Politicising parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states. The Policy Press, University of Bristol, Bristol, 79–100.

Lammi-Taskula, Johanna (2007) Parental Leave for Fathers? Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland. Research Report 166. Stakes, Helsinki.

Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2014) Isät, työ ja perhe. Teoksessa Petteri Eerola & Johanna Mykkänen (toim.) Isän kokemus. Gaudeamus, Helsinki, 75–90.

Lappalainen, Sirpa (2007) Havainnoinnista kirjoitukseksi. Teoksessa Sirpa Lappalainen ym. (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Lister, Ruth (1997) Citizenship: Feminist Perspectives. MacMillan Press, London.

Marin, Seija (1994) Lasten kotihoidontuki hoitajien kannalta. Teoksessa Jorma Sipilä (toim.): Rakkaudesta, velvollisuudesta ja rahasta. Kotihoidontuki ja sen merkitys eri osapuolille. Hyvinvoinnin tukiverkoston julkaisuja 4/1994. Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.

- Markkinen, Mirjami (2014). Äidin toive, lapsen paras ja perheen etu. Korkeakoulutetut naiset pitkällä hoitovapaillla. Pro gradu. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos, sosiologia. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45186/Gradu_Markkinen.pdf?sequence=2. Viitattu 28.4.2017.
- Markkola, Pirjo (1990) Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa. Teoksessa Kari Immonen (toim.) Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit. Otava, Helsinki, 349–420.
- McCoy Liza (2006) Keeping the Institution in View: Working with Interview Accounts of Everyday Life. Teoksessa Dorothy E. Smith (toim.) Institutional Ethnography as Practice. Rowman & Littlefield Publishers, Inc, Lanham.
- Mead, George H. (1934) Mind, Self and Society. From the Standpoint of Social Behaviorist. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Merikallio, Katri (2016) Nainen, pysy kotona! – Keskusta pitää kiinni kotihoidontuesta, vaikka sen tavoite on työllisyyden kasvu. Suomen Kuvalehti 30.9.2016. <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/nainen-pysy-kotona-keskusta-pitaa-kiinni-kotihoidontuesta-vaikka-sen-tavoite-on-tyollisyyden-kasvu/>. Viitattu 6.10.2016.
- Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp, Jyväskylä, 81–150.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2012) Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla. Perhebarometri 2011. Katsauksia E42/2012. Väestötutkimuslaitos, Helsinki. Saatavilla <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/5a69cd07a71858b4b0bc4b63eef1e4f7/1502109596/application/pdf/4660236/Yhteist%C3%A4%20aikaa%20etsim%C3%A4ss%C3%A4.pdf>
- Naiset ja miehet Suomessa 2016 . Tilastokeskus, Helsinki. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_namisu_201600_2016_16132_net_p2.pdf#page=46. Viitattu 1.6.2017.
- Niemi, Riikka (2006) Kuka pelkää kotiäitiä? Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) Vääräyyskirja. Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 173–183.
- Numminen, M. A. (1973) Isän ja äidin työlaulu. Julkaistu levyllä Jestapa Jepulis eli Herra Huun seikkailuja. Love Records, Helsinki.
- Nupponen, Terttu (1968) Puolueohjelmat ja sukupuoliroolit. Teoksessa Katarina Eskola (toim.) Miesten maailman nurjat lait. Tammi, Helsinki, 45–61.
- Närvi, Johanna (2014) Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. Tutkimus 122. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Nätkin, Ritva (1991) Siveettömät, itsekkäät, emansipeeratut. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. WSOY, Juva, 11–26.
- Nätkin, Ritva (1995) Maternaalisuuden kertomukset. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen &

- Harriet Silius (toim.) *Naiset julkisen ja yksityisen rajalla*. Vastapaino, Tampere, 67–87.
- Ollila, Anne (1990) *Perhe – ura vai vankila*. Teoksessa Kari Immonen (toim.) *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Otava, Helsinki, 263–348.
- Perttula, Juha (2008) *Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria*. Teoksessa Juha Perttula & Timo Lomama (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 115–162.
- Pärnänen, Anna & Kambur, Olga (2017) *Suomi–Ruotsi-vertailu: Pienten lasten äitien työssäolossa ei suuria eroja*. *Tieto & Trendit* 02/2017. Tilastokeskus.
http://tietotrendit.stat.fi/mag/mag/article/215/#_ga=2.265701325.334002638.1502107660-1.905129422.1502107660. Viitattu 7.8.2017.
- Rantala, Taina (2006) *Etnografisen tutkimuksen perusteet*. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. International Methelp Ky, Jyväskylä, 216–287.
- Rantalaiho, Liisa (1994) *Sukupuolisopimus ja Suomen malli*. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere, 9–30.
- Repo, Katja (2007) *Pienten lasten kotihoito lastenhoidon vaihtoehtona*. *Janus* 15:3, 229–244.
- Repo, Katja (2009) *Pienten lasten kotihoito – puolesta ja vastaan*. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi ja Minna Zechner (toim.) *Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki*. Vastapaino, Tampere, 219–237.
- Repo, Katja (2012) *Lasten kotihoidon tuen merkitykset käyttäjien arjessa*. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Vastapaino, Tampere, 111–150.
- Repo, Katja (2013) *The children in the context of child care – Finnish mothers' assessments*. Teoksessa Eriikka Oinonen & Katja Repo (toim.) *Women, Men and Children in Families. Private Toubles and Public Issues*. Tampere University Press, Tampere.
- Repo, Katja 18.5.2017. Pro gradu -työhön ja CHILDCARE-hankkeeseen liittyvä keskustelu.
- Rich, Adrienne (1976/1995) *Of Woman Born. Motherhood as Experience and Institution*. Norton, New York.
- Rissanen, Tapio (2012) *Kotiin, töihin, työttömäksi – siirtymät työelämän ja kotihoidon tuen välillä*. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Vastapaino, Tampere, 151–181.
- Roos, J. P. & Hoikkala, Tommi (1998) *Esipuhe*. Teoksessa J.P. Roos & Tommi Hoikkala (toim.) *Elämänpolitiikka*. Gaudeamus, Helsinki, 7–20.
- Rotkirch, Holger (2008) *Tasa-arvoisuus lain edessä?* Teoksessa Margareta Mickwitz, Agneta von Essen & Elisabeth Nordgren (toim.) *Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki, 78–98.

Ruddick, Sara (1982) *Maternal Thinking*. Teoksessa Barrie Thorne & Marilyn Yalom (ed.) *Rethinking the Family. Some Feminist Questions*. Longman, New York, 78–88.

Ruuskanen, Olli-Pekka (2010) Kulutuksen, ajan ja hyvinvoinnin jakautuminen perheessä. Teoksessa Marja-Liisa Halko, Anne Mikkola & Olli-Pekka Ruuskanen (toim.) *Naiset, miehet ja talous*. Gaudeamus, Helsinki, 71–85.

Ruuskanen, Petri (2001) Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntauokset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.

Räsänen, Leila (1982) Suomen hallituksen tasa-arvopolitiikka. Teoksessa Sirkka Sinkkonen & Eila Ollikainen (toim.) *Toisenlainen tasa-arvo – sukupuolten tasa-arvo naisnäkökulmasta*. Kustannuskiila, Helsinki 20–26.

Räsänen, Tapio (2016). Uusien äitien paluu työuralle – syitä pitkiin perhevapaajaksoihin. Kolumni. Kelan tutkimusblogi 29.9.2016. <http://blogi.kansanelakelaitos.fi/arkisto/3382>. Viitattu 6.10.2016.

Räty, Reetta (2016) Naiset ja lapset pois kodeista. Kolumni. www.yle.fi/uutiset/3-9211181. Viitattu 7.10.2016.

Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari (2001) Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle*. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001. PS-Kustannus, Jyväskylä, 158–169.

Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo (2004) *Sosiologia*. WSOY, Helsinki.

Salmi, Minna (1991) *Ansiotyö kotona – toiveuni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa työntekijän arkipäivän kannalta*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 225.

Salmi, Minna (2000) *Kotihoidon tuki ja naisten asema: tutkimushaasteita ja tutkimusongelmia*. Yhteiskuntapolitiikka 1/2000, 46–56.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2004) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Stakes, Helsinki.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) *Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo*. Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisuja 24/2009, Helsinki.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Mäntylä, Erika (2016) *Pienten lasten äidit osa-aikatyöhön? Poliitiikan ja käytännön ristiriitoja*. Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016):2, 206–215.

Salmi, Minna & Närvi, Johanna (2017) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 4/2017 (julk. 12.9.2017)*. Juvenes Print, Helsinki.

Siltaoja, Marjo & Vehkaperä, Meri (2011) *Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa*. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaa*. JTO-palvelut, 206–231.

Sipilä, Jorma & Korpinen, Johanna (1998) *Cash versus Child Care Services in Finland*. Social

Policy & Administration Vol. 32, No. 3, 263–277.

Sipilä, Jorma (2012) Lasten kotihoidon tuki poliittisena kysymyksenä. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Vastapaino, Tampere, 25–64.

Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio (2012) Kitkerän ristiriitaista perhepolitiikkaa. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Vastapaino, Tampere, 7–24.

Smith, Dorothy E. (1987) *The Everyday World as Problematic. A Feminist Sociology*. Northeastern University Press, Boston.

Smith, Dorothy E. (1994) "A Berkeley Education." Teoksessa Kathryn P. Meadow Orland ja Ruth A. Wallace (toim.) *Gender and the Academic Experience: Berkeley Women Sociologists*. University of Nebraska Press, Lincoln, 45–56.

Soini, Timo (2016) Ällöttävää naisvihaa. Blogikirjoitus 21.5.2016.
<http://timosoini.fi/2016/05/allottavaa-naisvihaa/> Viitattu 10.10.2016.

Stefansen, Kari & Farstad, Gunhild R. (2010) Classed Parental Practices in a Modern Welfare State. Caring for the Under Threes in Norway. *Critical Social Policy* 30:1, 120–141.

STM (2011). Vanhempainvapaatyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:12. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72167/SELV%202011-12%20verkko.pdf>
Viitattu 27.6.2017.

Sulkunen, Irma (1987) Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Risto Alapuro ym. (toim.) *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki, 157–175.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-5528. Pääasiallinen toiminta ja ammattiasema 2011, 18-64-vuotiaiden työllisyysaste sukupuolen, perheaseman ja lasten iän mukaan 2006-2011 (%). Tilastokeskus, Helsinki.
http://www.stat.fi/til/tyokay/2011/02/tyokay_2011_02_2013-03-22_tau_001_fi.html.
Viitattu 1.6.2017.

Syrjälä, Leena, Ahonen, Sirkka, Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (1994) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. West-Point, Rauma.

Takala, Pentti (2000). Lastenhoito ja sen julkinen tuki. Tutkimuksia 110. Stakes, Helsinki.

Takala, Pentti (2005) Uuden isyysvapaan ja isän muiden perhevapaiden käyttö. Kelan tutkimusosasto. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 43. Kela, Helsinki.

THL:n perhevapaatutkimus (2016) www.thl.fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus. Viitattu 28.11.2016.

THL:n perhevapaatutkimus (2006) www.thl.fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/tutkimustietoa-perhevapaista-vuodelta-2006. Viitattu 28.11.2016.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10, uudistettu laitos. Tammi, Helsinki.

Törrönen, Marita (2012) Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Gaudeamus, Helsinki.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36. Saatavilla www.finlex.fi/fi/ajantasa/1973/19730036.

Varjonen, Sampo (2011) Äidin hoiva, jaettu vanhemmuus – ja vapaus valita. Perhevapaiden uudistamisen argumentointi 1970-luvulta 200-luvulle. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 118. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27824/Tutkimuksia118.pdf>

Vierula, Auri (1997) Äidinpalkasta kotihoidon tukeen. Proseminaari-tutkielma 10.4.1997. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.

Virtainlahti, Sanna (2011) Etnografinen tutkimus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaa. JTO-palvelut, 252–266.

Virtanen, Johanna (2008) Saatavilla ja syrjässä. Pitkäaikaisen kotiäitiyden kerrotut perustelut ja paikan kokemukset. Pro gradu. Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/79241>. Viitattu 27.4.2017.

Vuorela, Sonja (2005) Ristiriitainen kotiäitiys. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Kappale tekijän hallussa.

Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 39–63.

Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino, Tampere, 109–119.

Yesilova, Katja (2009) Ydinperheen politiikka. Gaudeamus, Helsinki.

Yle 4.5.2017 Tutkimus löysi lastenhoitoon lähes 30 konstia – silti pienen lapsen hoitaa yhä useammin äiti. <https://yle.fi/uutiset/3-9592891> Viitattu 28.6.2017.

Yle 31.8.2017 Perhevapaaudistuksen valmistelu alkaa: Mahdollisuus hoitaa lasta 3-vuotiaaksi asti kotona säilyy. <https://yle.fi/uutiset/3-9808873>. Viitattu 8.9.2017.

HAASTATTELUPYYNTÖ

Liite 1.

Haastateltavia kotiäitiyttä käsittelevään pro gradu -tutkielmaan

Olen sosiaalityön opiskelija ja teen pro gradu -tutkielmaa Tampereen yliopistossa. Tutkielmaani varten etsin haastateltavakseni kotihoidon tuella olevia kotiäitejä, jotka ovat myös toimeentulotuen asiakkaana. Olen kiinnostunut kotiäitiydestä erityisesti arjen kokemusten, valinnanvapauden ja tulevaisuuden suunnitelmien näkökulmasta.

Haastattelut tullaan nauhoittamaan ja litteroimaan (eli aineisto muutetaan tekstimuotoon). Haastatteluaineistoa käsitellään siten, että yksittäiset haastateltavat eivät ole tunnistettavissa aineistosta. Haastatteluaineisto tullaan säilyttämään niin, että tämä anonymiteetti ei vaarannu.

Mikäli olisit valmis osallistumaan tutkimukseeni, ota minuun yhteyttä sähköpostilla tai puhelimitse. Haastattelut tullaan toteuttamaan alkuvuoden 2017 aikana.

Sonja Vuorela

puh. XXXXXXXXXXXXX

Vuorela.Sonja.M@student.uta.fi

Haastateltavia kotiäitiyttä käsittelevään pro gradu -tutkielmaan

Olen sosiaalityön opiskelija ja teen pro gradu -tutkielmaa Tampereen yliopistossa. Tutkielmaani varten etsin haastateltavakseni kotihoidon tuella olevia pienituloisia kotiäitejä, jotka ovat kotona vähintään siihen asti, kun lapsi on kaksivuotias. Etsin tutkimukseeni erityisesti äitejä, joilla ei ole toisen asteen koulutusta tai vakituista työsuhdetta, johon palata kotiäitiyden jälkeen. Olen kiinnostunut kotiäitiydestä erityisesti arjen kokemusten, valinnanvapauden ja tulevaisuuden suunnitelmien näkökulmasta.

Haastattelut tullaan nauhoittamaan ja litteroimaan (eli aineisto muutetaan tekstimuotoon). Haastatteluaineistoa käsitellään siten, että yksittäiset haastateltavat eivät ole tunnistettavissa aineistosta. Haastatteluaineisto tullaan säilyttämään niin, että tämä anonyymiteetti ei vaarannu.

Mikäli olisit valmis osallistumaan tutkimukseeni, ota minuun yhteyttä sähköpostilla tai puhelimitse. Haastattelut tullaan toteuttamaan alkuvuoden 2017 aikana.

Sonja Vuorela

puh. XXXXXXXXXXXX

Vuorela.Sonja.M@student.uta.fi

HAASTATTELUTEEMAT

Liite 3.

Aloitus:

- kerro itsestäsi ja elämäntilanteestasi

Taustatietoja (niiltä osin kuin eivät ole tulleet esiin jo alussa, kysytään tarkentavia kysymyksiä alla olevan mukaisesti):

- ikä
- perhe, siviilisääty
- asuminen
- koulutustausta
- työkokemus
- nykyinen työtilanne (onko työtä, johon palata jne.)
- työn merkitys itselle
- perheen taloudellinen tilanne
 - kuka tekee päätökset rahankäyttöön liittyvissä asioissa
 - miten rahat jakautuvat puolisoitten kesken

Arki

- tyypillisen päivän kuvailu
- mistä arki koostuu, mitä toimintoja arjessa on
- millainen on työnjako perheessä,
 - miten kotityöt on jaettu
 - millaisia neuvotteluja työnjaosta on käyty
 - tyytyväisyys työnjakoon
- perheen turvaverkostot
- miltä arki tuntuu

Kotiäitiys valintana/ajautumisena:

- kuinka kauan ollut kotiäitinä, millaisia kotihoidon tuen jaksot olleet
- miksi päädytty kotihoidon tuen käyttöön/kotiin jäämiseen
- millaisia neuvotteluja perheessä käyty asiasta, onko mietitty muunlaisia ratkaisuja

- onko perheen isä käyttänyt jotain perhevapaita
- miten kokee kotona olon merkinneen
 - itselle
 - (mahdolliselle) parisuhteelle
 - lapsille

Tulevaisuus

- onko perheen tilanne nyt hyvä vai voisiko sitä parantaa
- mitä kotona olon jälkeen, työllistyminen/koulutus jne.
- miten ajattelee kotona olon vaikuttavan työllistymiseen ja työuraan
- mitä työ merkitsee itselle
- missä on viiden vuoden päästä